

VADOVAS

Be tēvų priežiūros likę vaikai, rasti ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje

Vaiko apsaugos stiprinimo gairės,
daugiausia dėmesio skiriant
prekybos žmonėmis aukoms

Šio vadovo rankraštis baigtas rengti 2019 m. liepos mėn.

Daug informacijos apie Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūrą (FRA) yra pasiekama internete. Ji prieinama FRA internetiniame puslapyje fra.europa.eu.

Daugiau papildomos informacijos apie Europos Sąjungą yra internete (<http://europa.eu>).

Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras, 2020

Print	ISBN 978-92-9474-831-7	doi:10.2811/18047	TK-03-19-201-LT-C
PDF	ISBN 978-92-9474-808-9	doi:10.2811/167393	TK-03-19-201-LT-N

© Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra ir Europos Sąjunga, 2020

Viršelio piešinys – © FRA, 2020

Leidžiama atgaminti nurodžius šaltinį.

Be tėvų priežiūros likę vaikai, rasti ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje

Vaiko apsaugos stiprinimo gairės,
daugiausia dėmesio skiriant
prekybos žmonėmis aukoms

Ižanga

Kas ketvirta Europos Sąjungoje (ES) užregistruota prekybos žmonėmis auka yra vaikas. Mergaitės ir berniukai tampa prekybos žmonėmis objektais seksualinio išnaudojimo tikslais, siekiant juos išnaudoti gaminant vaikų pornografiją, priversti juos elgetauti ir vykdyti nusikalstamas veikas ir kt. Vaikais prekiaujama tiek įvežant juos į ES, tiek išvežant iš jos, o dažnai prekybos žmonėmis aukomis jie tampa ir savo gyvenamojoje valstybėje narėje. Pagrindinis taikiny – mergaitės. Prekybos žmonėmis aukomis tapusių ES kilmės vaikų užregistruota dukart daugiau nei ne ES kilmės vaikų.

ES ir jos valstybės narės turi gerbti, ginti ir skatinti vaikų teisę „į jų gerovei užtikrinti būtiną apsaugą ir globą“, kaip reikalaujama ES pagrindinių teisių chartijos 24 straipsnyje. Vaikai tebėra ES kovos su prekyba žmonėmis darbotvarkės prioritetas. ES teisėje nustatyta specialioji apsauga, nesvarbu, kokia jų pilietybė ar statusas, ir numatytos specialiai pritaikytos paramos paslaugos bei sustiprinta apsauga vykstant baudžiamajam procesui. Šis vaikų interesais pagrįstas požiūris išplėtotas daugelyje politikos programų, siekiant geriau apsaugoti vaikus ir padėti jiems atsigausti.

Savo 2017 m. komunikate dėl ES veiksmų stiprinimo kovojant su prekyba žmonėmis Europos Komisija įsipareigoja remti bendras specialistų ir valdžios institucijų ES valstybėse narėse pastangas, kurios yra itin reikšmingos. Glaudus bendradarbiavimas abiem – nacionaliniu ir tarptautiniu – lygmenimis yra labai svarbus siekiant apsaugoti vaikų teises ir užtikrinti pagal jų amžių ir lytį tinkamą pagalbą bei paramą, susijusių su priežiūra, sveikatos priežiūra ir švietimu.

Užtikrinti, kad visos aukos būtų identifikuotos ir turėtų galimybę gauti tinkamą pagalbą ir apsaugą, yra ES prioritetas, kaip pripažįstama 2017 m. komunikate. Tačiau pagrindinis tikslas, žinoma, yra apskritai užkirsti kelią nusikaltimams. Tam reikia pamatyti ir pripažinti tai, kas dažnai lieka nutylėta, ir apie tai kalbėti. Šių gairių paskirtis – padėti tai pasiekti.

Vaikai yra ypač lengvai pažeidžiami. Vis dėlto prekybą jais nulemia ne vien tai. Svarbus prekybos žmonėmis veiksnys – dideli pinigai, kurie iš jos uždirbami, ir paslaugų, susijusių su vaikų išnaudojimu, paklausa. Šiandieninėje ES mergaites ir berniukus neretas naudoja tarsi prekes, dažnai nė nesistengdamas to nusišlėpti. Naudos iš to gauna įvairūs subjektai: tiek teisėtų, tiek neteisėtų sektorių. Todėl, norint pakeisti šią niūrią tikrovę, būtina siekti, kad nusikaltėliai, išnaudotojai ir skriaudėjai sulauktų teisingumo, ir taip įveikti nebaudžiamumo kultūrą.

ES pagrindinių teisių agentūra šias gaires parengė glaudžiai bendradarbiaudama su Europos Komisija, veikiančia pagal ES kovos su prekyba žmonėmis koordinatoriaus įgaliojimus. Šiomis gairėmis siekiama padėti siekti svarbiausių tikslų, nustatytų 2017 m. komunikate dėl ES veiksmų stiprinimo kovojant su prekyba žmonėmis, laikantis įsipareigojimų, išdėstytų dešimties ES agentūrų pasirašytame 2018 m. ES agentūrų bendrame įsipareigojimo kovoti su prekyba žmonėmis pareiškime. Bendradarbiauti, kad būtų užkirstas kelias tokio pobūdžio nusikaltimams ir aukų teisės būtų įgyvendinamos, – svarbiausia mūsų pareiga. Esame tai skolingi aukoms.

Dr. Myria Vassiliadou

ES kovos su prekyba žmonėmis
koordinatore

Michael O'Flaherty

Europos Sąjungos pagrindinių
teisių agentūros direktorius

Turinys

IŽANGA	3
KAIP NAUDOTIS ŠIUO VADOVU	9
VADOVO TAIKYMO SRITIS	13
1 DALIS. TEISINĖ IR VAIKO APSAUGOS SISTEMA	23
1.1. Teisinė sistema	23
1.2. Vaiko teisių principai.....	30
1.3. Integruotos vaiko apsaugos sistemos	32
2 DALIS. 10 VEIKSMŲ, PADĖSIANČIŲ UŽTIKRINTI APSAUGĄ	37
1 veiksmas. Nustatyti, identifikuoti ir nukreipti vaiką.....	41
2 veiksmas. Paskirti globėją.....	51
3 veiksmas. Išklaustyti vaiką.....	54
4 veiksmas. Įvertinti vaiko interesus	63
5 veiksmas. Koordinuoti visų valstybėje narėje veikiančių subjektų veiklą.....	67
6 veiksmas. Patenkinti apsaugos poreikį.....	75
7 veiksmas. Nustatyti jurisdikciją ir užmegzti tarpvalstybinį bendradarbiavimą ..	85
8 veiksmas. Teikti paramą vaikui teismo proceso metu	103
9 veiksmas. Priimti ir įgyvendinti ilgalaikius sprendimus	113
10 veiksmas. Vykdyti vaiko gerovės stebėseną.....	119
1 PRIEDAS. NUORODOS Į TEISINIUS DOKUMENTUS	123
2 PRIEDAS. LITERATŪROS ŠALTINIAI IR TEISMŲ PRAKTIKA	127
3 PRIEDAS. KONTAKTŲ SĄRAŠAS	134
4 PRIEDAS. VEIKSMŲ, KURIŲ TURĖTŲ IMTIS ATSAKINGOSIOS INSTITUCIJOS, APŽVALGA	135

Paveikslai ir lentelės

1 pav.	Apie kokius vaikus kalbama šiose gairėse?	13
2 pav.	Vaikų, 2015–2016 m. registruotų kaip prekybos žmonėmis aukos, skaičius penkiose ES valstybėse narėse, kuriose šis skaičius didžiausias	18
3 pav.	Galima rizika, susijusi su įprastiniu vaikų perkėlimu į kilmės ES valstybę narę	21
4 pav.	Susiję dokumentai	24
5 pav.	10 veiksmų, skirtų padėti vaikams, kurie yra likę be tėvų priežiūros ir kuriems reikalinga apsauga ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje, įskaitant prekybos žmonėmis aukas	38
6 pav.	Šengeno erdvė 2019 m. kovo mėn. duomenimis	44
7 pav.	Globėjo įgaliojimai	53
8 pav.	Informuoti vaiką ir atsižvelgti į jo nuomonę vykdant visus 10 veiksmų	55
9 pav.	Į ką atkreipti dėmesį vertinant vaiko interesus?	66
10 pav.	Jurisdikcijos nustatymo vaiko apsaugos atvejais taisyklės	87
11 pav.	Laikinosios priemonės pagal reglamento „Briuselis IIa“ 20 straipsnį ...	90
12 pav.	Laikinąsias ir nelaikinąsias priemones iliustruojantys pavyzdžiai	91
13 pav.	Grupės, kurios gali būti įtrauktos į vidaus ir tarpvalstybinį bendradarbiavimą	92
14 pav.	Bendrojo duomenų apsaugos reglamento ir Teisėsaugos direktyvos taikymo sritys	101
1 lentelė.	Vaiko teisių principai tarptautiniuose ir ES dokumentuose	30
2 lentelė.	Teisė į informaciją susijusiuose ES teisės aktuose	55
3 lentelė.	Tiesioginės nuorodos į lyčių aspektą susijusiuose ES teisės aktuose	57
4 lentelė.	Nuorodos tarptautiniuose, regioniniuose ir ES dokumentuose	77

5 lentelė.	ES teisės aktuose numatytos aukomis tapusių vaikų apsaugos priemonės baudžiamosiose bylose	105
------------	---	-----

Kaip naudotis šiuo vadovu

Šį vadovą Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra (FRA) parengė bendradarbiaudama su Europos Komisijos ES kovos su prekyba žmonėmis koordinatoriaus biuru. Taip įgyvendinamas veiksmas, numatytas 2017 m. gruodžio mėn. [Komunikate dėl ES veiksmų stiprinimo kovojant su prekyba žmonėmis](#) ir pagrįstas bendru pareiškimu kovoti su prekyba žmonėmis, kurį 2018 m. pasirašė dešimt ES agentūrų.

FRA susistemino ES valstybių narių praktiką ir gautus rezultatus aptarė su grupe ekspertų. Šios diskusijos paskatino apibrėžti pagrindines sritis, kuriose būtų naudinga suformuluoti geriau struktūrizuotas gaires. Remdamasi ekspertų rekomendacijomis, FRA suformulavo pagrindinius šio vadovo elementus. Antrajame ekspertų susitikime, kurį 2018 m. lapkričio mėn. Hagoje surengė Eurojustas, įvertinta vadovo kokybė. Čia minimi ekspertai – tai teisėjai, prokurorai, taip pat pagal reglamentą „Briuselis IIa“ įsteigtų centrinių institucijų atstovai bei suinteresuotosios šalys, atstovaujančios pilietinei visuomenei, tarptautinėms organizacijoms, Eurojustui, Europolui ir Europos Komisijai. Šiame procese pasinaudota ir kitais įnašais, pavyzdžiui, pateikiant tikslinį prašymą ES pilietinės visuomenės platformoje bei Kovos su prekyba žmonėmis e. platformoje, taip pat atsižvelgta į vaiko teisių srityje dirbančių suinteresuotųjų šalių pastabas.

Šis vadovas skirtas specialistams, kuriems atliekant savo darbą gali tekti tiesiogiai bendrauti su vaikais, kurie yra likę be tėvų priežiūros ir kuriems reikalinga apsauga ne savo gyvenamojoje Europos Sąjungos (ES) valstybėje narėje, įskaitant prekybos žmonėmis aukomis tapusius vaikus. Dauguma tokių vaikų turi kurios nors ES valstybės narės pilietybę, todėl gali naudotis teise laisvai judėti Europos Sąjungoje.

Šis vadovas gali būti naudingas šiems specialistams: teisėsaugos institucijų atstovams, socialiniams darbuotojams, sveikatos priežiūros specialistams, vaiko apsaugos srities pareigūnams, globėjams, teisėjams, teisininkams, pilietinės visuomenės organizacijoms, dirbančioms vaiko apsaugos srityje, konsulinio personalo nariams arba centrinių institucijų, paskirtų pagal reglamentą „Briuselis IIa“ (Tarybos reglamentą (EB) Nr. 2201/2003), darbuotojams ir kitiems asmenims arba subjektams, kuriems gali tekti bendrauti su vaikais, tapusiais prekybos žmonėmis aukomis. Šiuo vadovu taip pat galės pasinaudoti tie, kurie rengia įstatymus, procedūras ir protokolus ir (arba) plėtoja bendradarbiavimo sistemas tiek vienoje valstybėje narėje, tiek tarp įvairių ES valstybių narių.

Šiame vadove atsižvelgiama į pačių įvairiausių subjektų prievoles ir atsakomybės sritis. Jame siūloma, kaip stiprinti bendradarbiavimą tiek vienoje ES valstybėje narėje,

ties tarp įvairių ES valstybių narių. Jame taip pat nurodoma, kokią paramą gali suteikti atitinkamos ES agentūros.

Šis vadovą sudaro dvi dalys. Įžangoje paaiškinama vadovo taikymo sritis ir paskirtis.

- **Pirmoje dalyje** supažindinama su atitinkama teisine sistema, kuria reglamentuojama vaikų, kurie yra likę be tėvų priežiūros ir (arba) kuriems reikalinga apsauga ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje, įskaitant prekybos žmonėmis aukomis tapusius vaikus, apsauga. Joje išvardijami keturi pagrindiniai Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijoje nustatyti vaiko apsaugos principai. Šioje dalyje pabrėžiama, kad čia aptariamoms priemonėms, kurių imamasi siekiant apsaugoti vaikus, turi tapti neatsiejama nacionalinės vaiko apsaugos sistemos dalimi. **Pirmoje dalyje** pateikiami bendrieji nurodymai, apibrėžiantys **antroje dalyje** išvardijamus veiksmus.
- **Antroje dalyje** išdėstoma šio vadovo esmė. Joje išvardyti 10 veiksmų – tai praktiniai patarimai, kaip patenkinti tokių vaikų apsaugos poreikius nuo tada, kai jie yra identifikuojami, iki tada, kai įgyvendinamas ilgalaikis sprendimas ir pradėdama vykdyti jo stebėseną.

Šiame vadove pateikiama daug įvairių tekstinių intarpų:

- citatos: cituojami įvairūs teisiniai ir politikos dokumentai;
- rodyklės „Jei norite sužinoti daugiau“: pateikiama papildomos medžiagos ir nuorodų į tyrimus;
- praktiniai įrankiai: pateikiama praktinių išteklių, kaip antai nuorodų į informacinius leidinius, atmintines ir pan.

Prieduose taip pat rasite papildomų išteklių: nuorodų, literatūros sąrašą, kontaktų sąrašus ir įvairių įstaigų bei asmenų atsakomybės sričių valstybių narių lygmeniu apžvalgą.

Svarbiausi terminai

Vaikas: vaikas – „jaunesnis nei 18 metų asmuo“.

Šaltinis: ES kovos su prekyba žmonėmis direktyvos (2011/36/ES) 2 straipsnio 6 dalis; dar žr. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 1 straipsnį.

Nepilnametystės prezumpcija: „Jeigu [aukos] amžius tiksliai nežinomas ir jeigu yra priežasčių manyti, kad [auka] yra vaikas, tas asmuo laikomas vaiku, kad jam nedelsiant būtų galima suteikti pagalbą, apsaugą ir paramą.“

Šaltinis: ES kovos su prekyba žmonėmis direktyvos (2011/36/ES) 13 straipsnio 2 dalis.

Prekybos žmonėmis auka: asmuo, nukentėjęs nuo prekybos žmonėmis, kaip apibrėžta *ES kovos su prekyba žmonėmis direktyvos (2011/36/ES) 2 straipsnyje.*

Prekyba žmonėmis: *ES kovos su prekyba žmonėmis direktyvoje (2011/36/ES) prekyba žmonėmis apibrėžiama taip: „Asmenų verbavimas, vežimas, perdavimas, laikymas ar priėmimas, įskaitant tų asmenų kontrolės perėmimą ar perdavimą, grasinant arba panaudojant jėgą ar kitokią prievartą, pagrobiant, sukčiaujant arba apgaule, piktnaudžiaujant padėtimi arba pasinaudojant asmens pažeidžiamumu, duodant arba gaunant pinigų ar naudos siekiant kitą asmenį kontroliuojančio asmens sutikimo, kai šios veikos tikslas yra išnaudojimas.“*

Išnaudojimas: „Išnaudojimas apima bent jau kitų asmenų prostitucijos išnaudojimą ar kitas seksualinio išnaudojimo formas, priverstinį darbą ar paslaugas, įskaitant elgetavimą, vergiją ar į vergiją panašią praktiką, priverstinę tarnystę, išnaudojimą įtraukiant į nusikalstamą veiką, arba organų išėmimą.“

Kai toks elgesys „yra susijęs su vaiku, už jį baudžiama kaip už prekybą žmonėmis, net jeigu nepanaudotas nė vienas iš 1 dalyje nurodytų būdų“.

Šaltinis: ES kovos su prekyba žmonėmis direktyvos (2011/36/ES) 2 straipsnis.

Registruotos prekybos žmonėmis aukos: tai ir pripažintos, ir įtariamos prekybos žmonėmis aukos.

Pripažintos aukos – asmenys, kuriuos atitinkamos valstybėje narėje esančios oficialios institucijos oficialiai pripažino prekybos žmonėmis aukomis.

Įtariamos arba galimos prekybos žmonėmis aukos – asmenys, atitinkantys Direktyvos 2011/36/ES kriterijus, tačiau atitinkamų oficialių institucijų oficialiai nepripažinti prekybos žmonėmis aukomis, arba asmenys, kuriuos atsisakyta oficialiai ar teisiškai pripažinti nukentėjusiais nuo prekybos žmonėmis.

Šaltinis: Europos Komisija, Data collection on trafficking in human beings in the EU (liet. Prekybos žmonėmis Europos Sąjungoje duomenų rinkinys), 2018 m., p. 13.

Vaikas, kuriam reikalinga apsauga: „Vaikas, kuris laikinai arba visam laikui yra netekęs savo šeimos aplinkos arba kuris dėl savo interesų negali toje aplinkoje būti, turi teisę į ypatingą valstybės teikiamą apsaugą ir paramą.“

Šaltinis: Vaiko teisių konvencijos 20 straipsnio 1 dalis.

Be tėvų priežiūros likęs vaikas: vaikas, kurio pernakt neprižiūri nė vienas iš tėvų, nesvarbu, kokios priežastys tai nulėmė ir kokiomis aplinkybėmis tai atsitiko.

Šaltinis: JT alternatyvios vaikų globos gairių 29 dalis.

Globėjas: nepriklausomas asmuo, kuris užtikrina vaiko interesų apsaugą ir bendrą jo gerovę ir šiuo tikslu teisiškai padeda vaikui dėl riboto jo veiksnumo. Globėjas dalyvauja visuose procesuose kaip vaiko atstovas pagal įstatymus tokia pačia tvarka, kokia tėvai atstovauja savo vaikams.

Šaltinis: JT Vaiko teisių komitetas, General Comment No 6 (Bendroji pastaba Nr. 6), 33 dalis.

Ilgalaikis sprendimas: visapusiškas, saugus ir tvarus sprendimas yra toks sprendimas, kuriuo – kiek įmanoma labiau – atsižvelgiama į ilgalaikius vaiko interesus bei gerovę ir kuris šiuo požiūriu yra tvarus ir saugus. Tokiu sprendimu turėtų būti siekiama užtikrinti, kad vaikas turėtų galimybę subręsti ir kad tai vyktų tokioje aplinkoje, kuri atitiktų jo poreikius ir kurioje būtų paisoma jo teisių, kaip apibrėžta Vaiko teisių konvencijoje.

Šaltinis: JT Visų darbuotojų migrantų ir jų šeimos narių teisių apsaugos komitetas ir JT Vaiko teisių komitetas, Bendroji jungtinė pastaba Nr. 3 (2017) ir Nr. 22 (2017) dėl bendrųjų principų, susijusių su vaikų žmogaus teisėmis tarptautinės migracijos kontekste, 32 dalies j punktas.

Centrinės institucijos: įstaigos, kurias kiekviena ES valstybė narė paskiria tam, kad būtų lengviau koordinuoti veiksmus įgyvendinant reglamentą „Briuselis IIa“.

Šaltinis: reglamentas „Briuselis IIa“ (EB) Nr. 2201/2003, 53–55 straipsniai.

Europos Komisijos ES kovos su prekyba žmonėmis koordinatorių sudarė patogų naudotis terminų, susijusių su prekyba žmonėmis, sąvadą. Jei norite sužinoti daugiau, žr. skyrių „Key concepts in a nutshell“ (Pagrindinių terminų sąvadas).

Vadovo taikymo sritis

ES nėra vieningo požiūrio į tai, kaip reikėtų spręsti vaikų, kurie yra likę be tėvų priežiūros ir kuriems reikalinga apsauga ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje, įskaitant prekybos žmonėmis tapusius vaikus, problemą. Tikimasi, kad šis praktinis vadovas specialistams padės:

- nustatyti vaikus, kurie yra likę be tėvų priežiūros ir kuriems reikalinga apsauga;
- parengti reikiamas apsaugos ir paramos priemones;
- įvertinti vaiko interesus;
- įgyvendinti ilgalaikį sprendimą.

Prieš priimdamas sprendimus dėl vaikų apsaugos ir priežiūros, skaitytojas turi atsižvelgti į konkrečius tų vaikų poreikius, kuriuos nulemia, be kitų aspektų, jų amžius, lytis ir gyvenimo aplinkybės. Šiame vadove prekybos vaikais problema sprendžiama laikantis lyčių specifika ir vaiko interesais pagrįsto požiūrio, atsižvelgiant į konkrečios formos išnaudojimo, kurį teko patirti aukoms, padarinius.

Apie kokius vaikus kalbama šiame vadove?

Šiame vadove kalbama apie vaikus, atitinkančius **visas tris 1 pav. išvardytas sąlygas**.

1 pav. Apie kokius vaikus kalbama šiose gairėse?

Turi ES / EEE / CH
pilietybę arba
leidimą gyventi

Daroma prielaida, kad jam reikalinga
apsauga, nes jis gali būti, pavyzdžiui,
prekybos žmonėmis auka

Yra likęs
be **tėvų priežiūros**

Pastabos: ES – Europos Sąjunga; EEE – Europos ekonominė erdvė; CH – Šveicarija.
Šaltinis: FRA, 2019 m.

Be tėvų priežiūros likę vaikai, rasti ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje

Vaikai, atsidūrę ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje

Šiame vadove kalbama apie vaikus, atsidūrusius **ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje**. Daugeliu atvejų tokie vaikai turi vienos iš ES valstybių narių pilietybę. Kartais jiems gali būti suteiktas standartinis leidimas gyventi vienoje iš ES valstybių narių.

Prekyba vaikais gali būti vykdoma ir ES valstybės narės viduje, neperžengiant sienų; daugelis šiame vadove aptariamų principų ir veiksmų taikytini ir tokiems vaikams.

Vaikai, kuriems reikalinga apsauga, įskaitant prekybos žmonėmis aukomis tapusius vaikus

Šiame vadove kalbama apie vaikus, kuriems **reikalinga apsauga**. Šiuo vadovu siekiama prisidėti prie veiksmų, skirtų kovai su prekyba vaikais. Norint spręsti prekybos vaikais problemą, būtina apžvelgti platesnį kontekstą. Todėl šis vadovas taikytinas ne tik tiems vaikams, kurie yra pripažinti **prekybos žmonėmis aukomis** arba įtariamais tapę. Jis taip pat taikytinas vaikams, kurie yra atsidūrę kitoje ES valstybėje narėje ir galbūt yra nukentėję nuo prekybos žmonėmis, tačiau tai nėra įrodyta, arba kurių rizika tapti prekybos žmonėmis aukomis yra didesnė. Šiame vadove tokie vaikai vadinami vaikais, kuriems reikalinga apsauga.

Ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje rastiems vaikams yra reikalinga apsauga, jei jie negali turėti tokių gyvenimo sąlygų, kokių reikia jų fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam ir socialiniam vystymuisi, kaip to reikalaujama **Vaiko teisių konvencijoje** (27 straipsnis). Tokie vaikai galbūt neturi galimybės naudotis reikiamomis sveikatos priežiūros paslaugomis, dirba netinkamomis sąlygomis, nelanko mokyklos, yra seksualiai išnaudojami, verčiami elgetauti ar vykdyti smulkius nusikaltimus. Taip pat jie gali neturėti namų ar gyventi gatvėje.

Be tėvų priežiūros likę vaikai

Šiame vadove kalbama apie **vaikus, kurie yra likę be tėvų priežiūros**. Apibendrinant galima teigti, kad yra du skirtingi scenarijai, kaip vaikas gali netekti savo šeimos aplinkos: 1) vaikas neturi tėvų, t. y. yra našlaitis, yra paliktas tėvų, yra nelydimas tėvų ir (arba) teisėtų globėjų arba nuo jų atskirtas šalyje, kurioje jis identifikuojamas; 2) jo tėvams dėl smurto arba nepriežiūros, pavyzdžiui, jei jie dalyvauja vaiko išnaudojimo arba prekybos vaikais veiksniuose, yra atimtos tėvystės teisės.

Vaikams, kurie yra lydimi tėvų, taikytinos ne visos šio vadovo dalys. Pavyzdžiui, valdžios institucijos turės imtis priemonių, kad išsiaiškintų, ar vaikas yra tapęs auka, nustatytų jo tapatybę, jį išklaustų ir įvertintų jo interesus. Valdžios institucijoms taip pat reikės priimti ilgalaikį sprendimą atsižvelgiant į tai, koks buvo vaiko tėvų vaidmuo prekybos vaikais procese, kur tie tėvai yra ir ar esama teismo sprendimų, kuriais pakeistos vaiko globos teisės arba apribotos tėvystės teisės.

Apie ką nėra kalbama šiame vadove?

Pagal [Vaiko teisių konvencijos](#) 2 straipsnį ES valstybė narė privalo užtikrinti vaikų apsaugą, nesvarbu, koks jų statusas. [General Comment No 6](#) (Bendrojoje pastaboje Nr. 6) primenama, kad „šalių prievolė apsaugoti jų jurisdikcijai priklausančius vaikus nėra taikoma tik valstybės dalyvės vaikams piliečiams ir, jei Konvencijoje aiškiai nenurodyta kitaip, turi būti prieinama visiems vaikams, įskaitant prieglobsčio prašančius vaikus, vaikus pabėgėlius ir migrantus, neatsižvelgiant į jų pilietybę, imigracijos statusą ar pilietybės neturėjimą“. Nors kai kurie šiame leidinyje aptariami veiksmai ir pasiūlymai galėtų pasitarnauti sprendžiant įvairių kategorijų vaikų, kuriems reikalinga apsauga, problemas, šis vadovas iš principo nėra skirtas toliau nurodytų kategorijų vaikams.

Įstatymus pažeidę vaikai

Nusikaltimą įvykdę vaikai turi būti traktuojami pagal atitinkamoje valstybėje narėje įprastai galiojančią nepilnamečių justicijos sistemą, atsižvelgiant į garantijas, nustatytas [Direktyva dėl procesinių garantijų vaikams, kurie baudžiamajame procese yra įtariamieji ar kaltinamieji](#) ((ES) 2016/800).

Vaikai, kurie prašo prieglobsčio arba kurių atžvilgiu vykdoma grąžinimo procedūra ir kurie nėra jokios ES valstybės narės, Europos ekonominės erdvės ar Šveicarijos piliečiai.

ES prieglobsčio ir grąžinimo *acquis* reglamentuojama nelydimų vaikų, kuriems reikalinga arba jau skirta tarptautinė apsauga arba kurių atžvilgiu vykdomos grąžinimo procedūros, apsauga. Jame pateikiamas taisyklių ir garantijų rinkinys, padėsiantis užtikrinti neatidėliotiną apsaugą ir priežiūrą. [Dublino reglamentu](#) (Reglamentas (ES) Nr. 604/2013) nustatyta, kuri ES valstybė narė, prieglobsčio prašytojams keliantis iš vienos ES valstybės narės į kitą, yra atsakinga už jų prašymų vertinimą ir atitinkamai suteikia jiems reikalingą apsaugą ir priežiūrą. ES prieglobsčio ir migracijos teisės aktais nustatytos apsaugos priemonės paprastai netaikomos ES piliečiams.

JEI NORITE SUŽINOTI DAUGIAU

Europos teisės vadovas

FRA, kartu su Europos Žmogaus Teisių Teismu (EŽTT), išleido Europos teisės vadovą, skirtą prieglobsčio, migracijos ir sienų klausimams. Šis vadovas skirtas ES valstybių narių specialistams. Jame nesudėtingai pristatomi ES teisės aktai ir EŽTT bei Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktika. Vienas iš vadovo skyrių skirtas asmenims, turintiems specialiųjų poreikių, o tai apima ir nelydimus vaikus. Vadovas parengtas 25 kalbomis; yra ir atskira Šveicarijos teisei pritaikyta versija.

Išsamiau žr. Europos prieglobsčio, sienų ir imigracijos teisės vadovą (2014).

Kodėl apskritai reikia vadovo, kuriame būtų kalbama apie ES valstybių narių vaikus?

ES teisė, kuria siekiama apsaugoti nusikaltimų aukas ir užkirsti kelią prekybai žmonėmis bei su ja kovoti, taikoma visiems žmonėms, nesvarbu, kokios šalies piliečiai jie yra. Nėra vieningo požiūrio į tai, kaip reikėtų spręsti vaikų, kurie yra likę be tėvų priežiūros ir kuriems reikalinga apsauga ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje, įskaitant prekybos žmonėmis aukomis tapusius vaikus, problemą.

Komunikatu dėl prekybos žmonėmis panaikinimo ES strategijos įgyvendinimo ataskaitos ir konkrečių tolesnių veiksmų (2017 m. gruodžio mėn.) Europos Komisijai ir FRA keliama užduotis parengti „praktines gaires, padedančias stiprinti tarpžinybinį ir tarptautinį bendradarbiavimą, kuriuo siekiama užkirsti kelią prekybai ES vaikais, užtikrinti aukomis tapusių vaikų apsaugą, rasti ilgalaikius sprendimus ir apsaugoti jų teises pagal ES ir tarptautinę teisę“.

Vis dėlto daugelis kitų vaikų apsaugai skirtų ES teisės priemonių taikomos tik tiems asmenims, kurie nėra nei ES, nei Europos ekonominei erdvei priklausančių šalių, nei Šveicarijos piliečiai. Taigi yra spraga. Priežastys, kodėl prireikė parengti vadovą, skirtą būtent ES valstybių narių vaikams, yra trejopos.

1. ES piliečiai ir daugelis leidimų čia gyventi turinčių asmenų gali laisvai judėti ES viduje

Remiantis Europos Sąjungos sutarties (ESS) 3 straipsnio 2 dalimi, Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 20 straipsnio 2 dalies a punktu, 21 straipsniu ir IV antraštine dalimi ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 45 straipsniu, ES piliečiai turi teisę laisvai judėti ES viduje. ES piliečiai turi teisę laisvai judėti ir gyventi ES valstybėse narėse, nors ES teisėje nustatyta tam tikrų su tuo susijusių apribojimų ir sąlygų. Remiantis susitarimais su Europos ekonominės erdvės šalimis ir Šveicarija, geografinė teritorija, kurioje galima laisvai judėti, taip pat apima Islandiją, Lichtenšteiną,

Norvegiją ir Šveicariją. Pagal [Judėjimo laisvės direktyvą](#) (2004/38/EB), jei ES piliečiai ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje gyvena ne ilgiau kaip tris mėnesius, jiems netaikomi jokie registracijos reikalavimai. Pagal [Konvencijos, kuria įgyvendinamas Šengeno susitarimas](#) (Šengeno konvencijos), 21 straipsnį asmenys, kuriems viena iš ES valstybių narių yra išdavusi leidimą gyventi, taip pat gali iki trijų mėnesių laisvai judėti kitų ES valstybių narių teritorijoje, apimančioje visas ES valstybes nares ir Šengeno asocijuotąsias šalis, išskyrus Airiją ir Jungtinę Karalystę. Kadangi Šengeno erdvėje sienų kontrolės nėra, o registracijos reikalavimai lankstūs, tikėtina, kad ES piliečiai ir asmenys, turintys vienoje iš ES valstybių narių išduotą leidimą gyventi, į valdžios institucijas nesikreips. Tai apriboja galimybes juos nustatyti ir pripažinti prekybos žmonėmis aukomis. Be to, jų perkėlimas į jų kilmės ES valstybę narę galėtų būti greitas, palyginti su tuo, kiek laiko užtrunka procesinių garantijų, taikomų vykdant ne ES piliečių grąžinimo procedūrą, įgyvendinimas.

2. Dauguma apsaugos priemonių parengta remiantis ES prieglobsčio ir migracijos acquis

Apsaugos priemonės, parengtos pagal ES prieglobsčio ir migracijos *acquis*, paprastai netaikomos ES piliečiams. Pagal [Europos Sąjungos sutarties ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo](#) protokolą Nr. 24 dėl Europos Sąjungos valstybių narių piliečių prieglobsčio, ES valstybės narės turi būti vertinamos kaip saugios kilmės šalys, o tai reiškia, kad jei ES pilietis pateikia tarptautinės apsaugos prašymą, tas prašymas turi būti skelbiamas nepriimtiniu (su keliomis išimtimis). [Grąžinimo direktyvos](#) (Direktyva 2008/115/EB) 10 straipsnyje minimos apsaugos priemonės, susijusios su nelydimų vaikų grąžinimu ir išsiuntimu, taikomos tik asmenims, kurie nėra nei ES valstybės narės, nei Europos ekonominės erdvės, nei Šveicarijos piliečiai; tas pat pasakytina ir apie skundų teikimo tvarkos paprastinimą, taikytiną neteisėtai įdarbintiems vaikams, pagal [Sankcijų darbdaviams direktyvos](#) (Direktyva 2009/52/EB) 9 ir 13 straipsnius. Keletas priemonių, parengtų atsižvelgiant į vaikų migrantų problemas, yra skirtos vaikams, atvykusiems iš ES nepriklausančių šalių, ir nėra – arba yra, tačiau ribotai – taikytinos Europos Sąjungos kilmės vaikams.

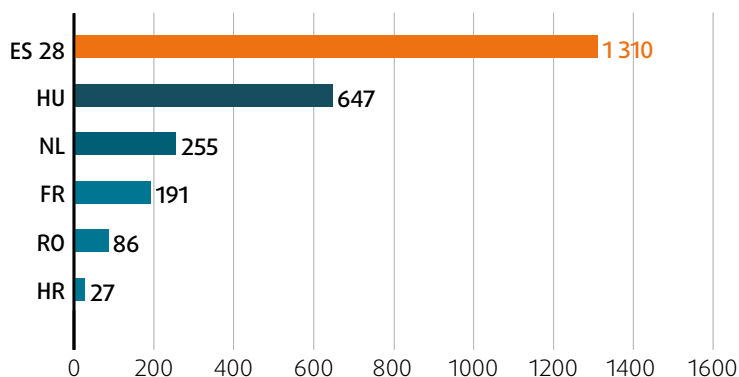
3. Daug vaikų nukenčia nuo prekybos žmonėmis pačioje ES

ES toliau prekiaujama mergaitėmis ir berniukais. Prekybos objektais jie tampa seksualinio išnaudojimo tikslais, įskaitant seksualinės prievartos prieš vaikus (ypač mergaites) medžiagos gamybą, siekiant priversti juos elgetauti ir vykdyti nusikalstamas veikas ar kitais sumetimais.

Be tėvų priežiūros likę vaikai, rasti ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje

Remiantis Europos Komisijos antrąja kovos su prekyba žmonėmis pažangos ataskaita (2018 m.) ir 2018 m. Prekybos žmonėmis ES duomenų rinkiniu (*Data collection on trafficking in human beings in the EU*, 3.8.8 lentelė), iš visų 2015–2016 m. ES užregistruotų prekybos žmonėmis aukų 23 proc. buvo vaikai. Iš 2 206 registruotų aukomis tapusių vaikų 1 310 – ES piliečiai, per 84 proc. iš jų – mergaitės. Daugiausia užregistruotų aukomis tapusių vaikų – šių penkių šalių piliečiai: Vengrijos (647), Nyderlandų (255), Prancūzijos (191), Rumunijos (86) ir Kroatijos (27) (2 pav.). Šie duomenys susiję su asmenimis, kurie buvo užmezgę ryšį su institucijomis ir kitomis organizacijomis. Yra pagrindo manyti, kad daug aukų lieka nenustatyta.

2 pav. Vaikų, 2015–2016 m. registruotų kaip prekybos žmonėmis aukos, skaičius penkiose ES valstybėse narėse, kuriose šis skaičius didžiausias

Šaltinis: Europos Komisija (2018) (*Data collection on trafficking in human beings in the EU*, 3.8.8 lentelė)

Nors Komisija neturi statistinių duomenų apie prekybos žmonėmis aukas pagal jų etninę kilmę, ES valstybių narių ataskaitose pažymima, kad išskirtinai pažeidžiami yra romų kilmės asmenys, ypač moterys ir vaikai, prekiautojams žmonėmis pasinaudojant giminytės ryšiais. Kaip savo Padėties ataskaitoje dėl nusikaltėlių tinklų, įsitraukusių į prekybą nepilnamečiais ir jų išnaudojimą ES (*Criminal networks involved in the trafficking and exploitation of under-age victims in the EU*, 2018 m.), nurodo Europos Sąjungos teisėsaugos bendradarbiavimo agentūra Europol, iš romų bendruomenių kilę vaikai yra ypač pažeidžiami. Europos Komisijos atliktame grupių, kurioms kyla didelė rizika nukentėti nuo prekybos žmonėmis, tyrime (*European Commission's study on high-risk groups for trafficking*) nurodomas didesnis vaikų santuokų paplitimas, be to, aukos ir nusikaltėliai dažniausiai priklauso toms pačioms grupėms

romų bendruomenėje. [Kovos su prekyba žmonėmis ekspertų grupė \(GRETA\)](#), kurios uždavinys – stebėti, kaip įgyvendinama Europos Tarybos konvencija dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis, taip pat praneša apie atvejus, kai romų kilmės mergaitėmis prekiaujama priverstinio jų ištekimo tikslais.

Kokią riziką kelia skubus vaiko perkėlimas į įprastinės jo gyvenamosios vietos šalį?

Jei ES valstybėms narėms tenka spręsti klausimus, susijusius su vaikais, kurie, daroma prielaida, yra kilę iš vienos iš ES valstybių narių, yra be tėvų ir kuriems, kaip manoma, reikalinga apsauga, jos dažniausiai pasirenka vieną iš šių trijų sprendimo būdų:

1. Dauguma ES valstybių narių įgyvendina *ad hoc* sprendimus, skirtus kiekvienam atvejui atskirai. Dažniausiai vaikas automatiškai skubiai perkeliamas į jam pilietybę suteikusių ES valstybę narę arba į jo įprastinę gyvenamąją ES valstybę narę po pirminio kontakto su konsuline įstaiga.
2. Kai kurios ES valstybės narės įgyvendina labiau struktūrizuotus sprendimus, pagrįstus [reglamente „Briuselis IIa“](#) (Reglamentas (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo) numatyta bendradarbiavimo sistema, labiau įsigilindamos į situaciją. Vis dėlto ES valstybėms narėms atrodo, kad šis mechanizmas veikia pernelyg lėtai.
3. Kai kurios ES valstybės narės naudojami dvišaliais susitarimais tarp dviejų ES valstybių narių, kad užtikrintų, jog vykdant vaiko perkėlimą būtų bendradarbiaujama.

Daugumos ES valstybių narių praktika – skubiai perkelti vaiką į įprastinės gyvenamosios vietos ES valstybę narę – yra grindžiama prielaida, kad iš principo visos ES valstybės narės yra saugios. Ši praktika taip pat paprastai grindžiama vaiko teise gyventi kartu su savo tėvais, nebent tai prieštarautų vaiko interesams, kaip nurodoma [Vaiko teisių konvencijos](#) 9 straipsnyje.

Nors vaiko teisė gyventi kartu su savo tėvais yra labai svarbi, valdžios institucijos visų pirma turėtų įsitikinti, kad grįžti į savo šeimos aplinką vaikui yra saugu. Siekiant užtikrinti priemonių tvarumą ir rasti ilgalaikius sprendimus, visų veiksmų turi būti imamasi atlikus individualių konkrečių aplinkybių, kuriose yra atsidūręs vaikas, vertinimą, įskaitant aplinkybes, dėl kurių vaikas liko be tėvų priežiūros ir jam reikalinga apsauga. Siekiant nustatyti, ar vaiko grąžinimas apskritai yra tinkama priemonė tais atvejais, kai šeimos nariai galbūt yra patys atsakingi už susidariusią padėtį, pavyzdžiui, galbūt būtint jie pasiūlė vaiką prekiautojams žmonėmis, fiziškai, psichologiškai ar seksualiai vaiką išnaudojo ar išvarė vaiką iš šeimos namų, būtina atlikti ir šeimos vertinimą.

Be tėvų priežiūros likę vaikai, rasti ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje

Europolas pabrėžia, kad prekybos žmonėmis ES viduje atvejais šeima dažnai atlieka aktyvų vaidmenį savo vaikų išnaudojimo veikoje. Būna atvejų, kai prekiaujama tik vaikais, tačiau būna ir tokių atvejų, kai tėvai yra kartu su vaikais – arba kaip prekybos žmonėmis aukos, arba kaip nusikaltėliai.

Prekyba vaikais ES: tėvų į(si)traukimas

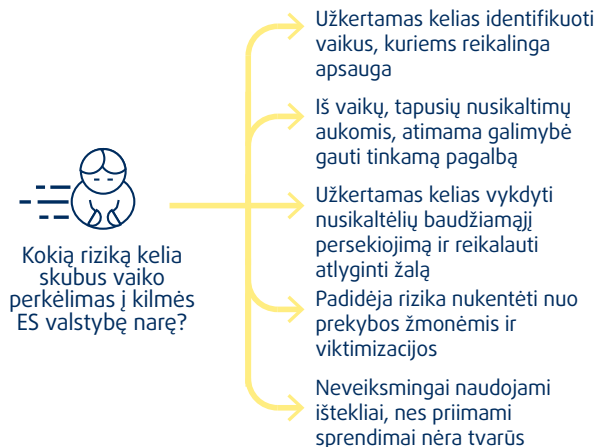
„Vienas sudėtingiausių šio reiškinio aspektų yra šeimos vaidmuo. Europolas reguliariai gauna žvalgybos informacijos apie vaikus, kuriuos nusikaltėlių tinklams parduoda tėvai, – šią veiką nusikaltėliai vykdo pasinaudodami prasta šeimų finansine padėtimi. Kitais atvejais tėvai patys yra įsitraukę į prekybą žmonėmis ir išnaudoja savo vaikus.“

Europolo padėties ataskaita: Criminal networks involved in the trafficking and exploitation of under-age victims in the EU (liet. Nusikaltėlių tinklai, įsitraukę į prekybą nepilnamečiais ir jų išnaudojimą ES), 2018 m., p. 8.

Automatiškas ir skubus vaiko perkėlimas tinkamai neįvertinus padėties kelia įvairią riziką, kaip parodyta 3 pav. Pavyzdžiui, vaikai gali būti perkelti ten, kur jie buvo išnaudojami ar iš kur jie buvo parduoti, o tai keltų jiems riziką vėl tapti aukomis. Skubus perkėlimas taip pat gali apsunkinti prekybos žmonėmis įrodymų rinkimą ir taip užkirsti kelią vykdyti nusikaltėlio (-ių) baudžiamąjį persekiojimą arba atimti iš vaiko galimybę gauti tinkamą pagalbą ir apsaugą.

Siekiant užtikrinti priemonių tvarumą ir rasti ilgalaikius sprendimus, visų veiksmų turi būti imamasi atlikus individualų konkrečių aplinkybių, kuriose yra atsidūręs vaikas, vertinimą, įskaitant aplinkybes, dėl kurių vaikas liko be tėvų priežiūros ir (arba) jam reikalinga apsauga.

3 pav. Galima rizika, susijusi su įprastiniu vaikų perkėlimu į kilmės ES valstybę narę

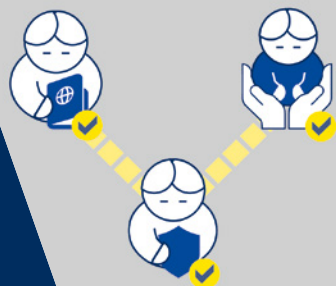
Šaltinis: FRA, 2019 m.

Valdžios institucijos turėtų užkirsti kelią tokiems atvejams, kai į savo gyvenamąją ES valstybę narę sugrąžinti vaikai vėl tampa prekybos žmonėmis aukomis (parduodant juos į tą pačią ES valstybę narę, kurioje jie buvo rasti, arba į kitą ES valstybę narę), todėl jiems vėl prireikia apsaugos. Tvarios priemonės taip pat padeda ES valstybėms narėms veiksmingai naudoti viešuosius žmogiškuosius ir finansinius išteklius.

Šiame vadove daug dėmesio skiriama vaiko interesų vertinimui ankstyvuju etapu; juo siekiama prisidėti prie veiksmų, kurie labiau atitinka vaiko poreikius ir yra tvaresni.

→ 2 priede pateikiamas nebaigtinis sąrašas ataskaitų, kuriose nurodyta informacija apie vaikus, kurie yra tapę prekybos žmonėmis aukomis arba kuriuos kitaip išnaudojo nusikaltėlių grupės.

1 dalis. Teisinė ir vaiko apsaugos sistema

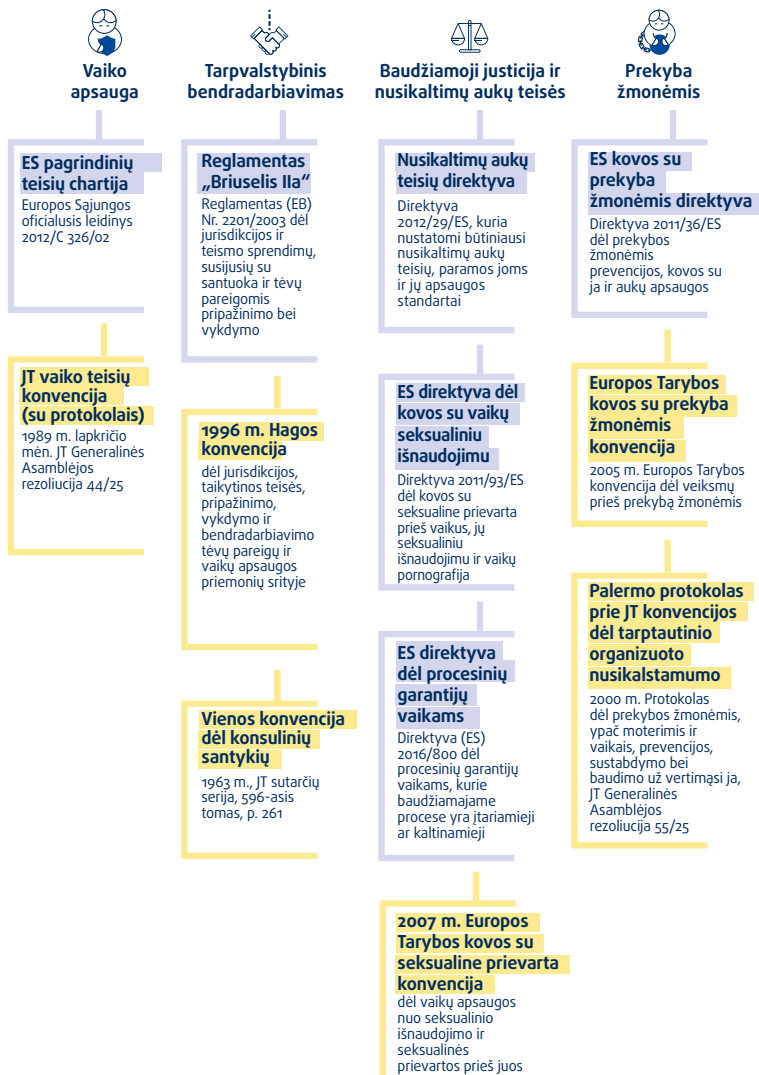

Pirmoje dalyje supažindinama su šios srities teisine sistema ir vaiko apsaugos principais, kuriais šis vadovas yra grindžiamas. Yra keletas tarptautinių ir Europos dokumentų, susijusių su vaikų, kurie yra likę be tėvų priežiūros ir kuriems reikalinga apsauga ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje, apsauga. Jungtinių Tautų [vaiko teisių konvencijoje](#) įtvirtinti keturi vaiko apsaugos principai skaitytojui turėtų tapti orientyrais įgyvendinant [antroje dalyje](#) siūlomus veiksmus. Veiksmai, kuriais siekiama padėti vaikui, turi būti nacionalinės integruotos vaiko apsaugos sistemos dalis.

1.1. Teisinė sistema

Šiame skyriuje glaustai pristatomi svarbiausi teisiniai dokumentai, kurių pagrindu suformuluoti šiame vadove pateikiami patarimai. Be bendrųjų vaiko apsaugos nuostatų, vaikų apsaugai tarpvalstybinėse bylose yra taikomos įvairių teisės sričių nuostatos. Šias teisės sritis galima sugrupuoti į tris kategorijas: dokumentai, kuriais skatinamas tarpvalstybinis bendradarbiavimas; dokumentai, kuriais siekiama apsaugoti nusikaltimų aukas; kovos su prekyba žmonėmis dokumentai. Žr. [4 pav.](#)

4 pav. Susiję dokumentai

Pastabos: ES teisiniai dokumentai pažymėti mėlyna spalva. Šiuo metu atliekama reglamento „Briuselis IIa“ peržiūra; tikimasi, kad atnaujintas tekstas bus pateiktas 2019 m.

Šaltinis: FRA, 2019 m.

→ Išsamus susijusių privalomų ir neprivalomų dokumentų sąrašas pateikiamas 1 priede „Nuorodos į teisinius dokumentus“.

1. Bendrieji vaiko apsaugos dokumentai

Du plačios aprėpties dokumentai, kuriuose išdėstytos bendrosios vaiko apsaugos taisyklės, yra ES pagrindinių teisių chartija ir Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija.

- Pagal **ES pagrindinių teisių chartijos** 24 straipsnį vaikas turi teisę į jo gerovei užtikrinti būtiną apsaugą ir globą, taip pat teisę laisvai reikšti savo nuomonę. Į vaiko nuomonę turėtų būti atsižvelgiama pagal jo amžių ir brandą (24 straipsnio 1 dalis); teisę į tai, kad visuose veiksniuose, susijusiuose su vaikais, pirmiausia būtų vadovaujamosi jų interesais (24 straipsnio 2 dalis); teisę reguliariai palaikyti asmeninius santykius ir tiesiogiai bendrauti su abiem savo tėvais (24 straipsnio 3 dalis). 5 straipsnio 3 dalimi draudžiama prekyba žmonėmis.
- **Vaiko teisių konvencija**, kurią yra ratifikavusios visos ES valstybės narės, užtikrinamos įvairios pilietinės, kultūrinės, ekonominės, politinės ir socialinės teisės, svarbios būtent vaikams. Šia konvencija ES valstybėms narėms nustatyta prievolė ginti vaiką nuo smurto, prievartos, nepriežiūros, šiurkštaus elgesio ar išnaudojimo, įskaitant seksualinę prievartą (19 straipsnis). 20 straipsniu užtikrinama specialioji apsauga ir parama vaikams, kurie laikinai arba visam laikui yra netekę savo šeimos aplinkos. Konvencijoje taip pat numatyta vaiko apsauga nuo išnaudojimo, įskaitant seksualinį (34–36 straipsniai), ir nustatyta prievolė padėti fiziškai ir psichologiškai atsigauti ir socialiai reintegruoti vaikui, tapusiam išnaudojimo, prievartos ar nepriežiūros auka (39 straipsnis). Šios teisės galioja kiekvienam susitariančiosios valstybės jurisdikcijoje esančiam vaikui. **Fakultatyviniame protokole dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos** pateikiama daugiau apibrėžčių ir apsaugos priemonių.

JEI NORITE SUŽINOTI DAUGIAU

JT gairės dėl nelydimų vaikų

Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas, kuris yra Vaiko teisių konvencija įsteigta priežiūros institucija, Bendrojoje pastaboje Nr. 6 yra suformulavęs gaires dėl nelydimų vaikų. Jose aptariami specialieji vaikų poreikiai, kaip antai pirminis vertinimas, globėjo skyrimas, šeimos susijungimas, ilgalaikiai sprendimai ir priemonės, skirti tam, kad vaikas vėl netaptų prekybos žmonėmis auka. Nors ir nėra teisiškai privalomos, komiteto bendrosios pastabos padeda geriau suprasti, kaip reikėtų aiškinti konvencijos nuostatas.

*Je norite sužinoti daugiau, žr. **General Comment No 6 on the treatment of unaccompanied and separated children outside their country of origin** (Bendrąją pastabą Nr. 6 dėl nelydimų ir atskirtų vaikų, esančių ne savo kilmės valstybėje), 2005.*

2. Dokumentai, kuriais skatinamas tarpvalstybinis bendradarbiavimas

Reglamentu „Briuselis IIa“ (Reglamentas (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo) nustatyta bendra visos ES teisminė erdvė. Šis reglamentas taikomas visoms „teismo civilinėms byloms, susijusioms su tėvų pareigų skyrimu, naudojimusi jomis, perdavimu, apribojimu ar atėmimu“ (1 straipsnio b punktas). Remiantis 5 konstatuojamąja dalimi, reglamentas taikomas visiems sprendimams dėl tėvų pareigų, įskaitant vaiko apsaugos priemones. Taigi reglamentas apima tokius klausimus kaip globos teisės, globa, vaiko apsauga jo teisės į turtą atžvilgiu, įkurdinimas ir globa šeimoje. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (ESTT) aiškinimu, civilinių bylų sąvoka apima priemones, kurias valstybės narės teisė priskiria viešosios teisės sričiai, kaip antai sprendimą įkurdinti vaiką kitoje nei jo kilmės priimančiojoje šeimoje (byla C-435/06). Reglamentas taikomas ne tik teismų priimtiems sprendimams, bet ir bet kuriam institucijos, turinčios jurisdikciją bylose, patenkančiose į Reglamento taikymo sritį (pavyzdžiui, socialinių ir vaiko apsaugos institucijų), paskelbtam sprendimui.

Remiantis 2 straipsnio 3 dalimi, reglamentas taikomas visoms ES valstybėms narėms, išskyrus Daniją. Juo reikalaujama, kad visi kompetentingų ES institucijų priimami sprendimai būtų pripažįstami ir vykdomi vadovaujantis bendru taisyklių rinkiniu. Todėl šiam reglamentui tenka esminis vaidmuo užtikrinant vaikų apsaugą ES, kai ji susijusi su daugiau nei viena valstybe nare.

Remiantis 1 straipsnio 3 dalies g punktu ir 10 konstatuojamąja dalimi, **reglamentas „Briuselis IIa“** netaikomas priemonėms, kurių imamasi dėl vaikų padarytų baudžiamosios teisės pažeidimų. ESTT yra pabrėžęs, kad reglamentas neapima „vaiko uždaro laikymo priemonių, kuriomis nubaudžiama už baudžiamąjį pažeidimą“, tačiau yra taikomas vaiko įkurdinimui kitoje valstybėje narėje esančioje uždaroje terapinės ir ugdymo priežiūros institucijoje (žr. ESTT, byla C-92/12 PPU, 65–66 dalys).

Visos ES valstybės narės yra prisijungusios prie **1996 m. Hagos konvencijos** dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, pripažinimo, vykdymo ir bendradarbiavimo tėvų pareigų ir vaikų apsaugos priemonių srityje (1996 m. Hagos konvencija).

Europos Sąjungoje **reglamentas „Briuselis IIa“** turi viršenybę prieš **1996 m. Hagos konvenciją**, jei atitinkamas vaikas turi nuolatinę gyvenamąją vietą vienoje iš ES valstybių narių, o jo atvejis susijęs su klausimu, patenkančiu į reglamento taikymo sritį. Ir priešingai – jei nėra galimybės įrodyti, kad vaikas turi įprastinę gyvenamąją vietą vienoje iš ES valstybių narių, tačiau yra ES valstybės narės teritorijoje, tokiu

atveju taikytina 1996 m. Hagos konvencija. Reglamentas visada turi viršenybę, kai kalbama apie kitos ES valstybės narės teismo priimto sprendimo pripažinimą ir vykdymą (reglamento 61 straipsnis).

Pagrindinis skirtumas tarp [reglamento „Briuselis IIa“](#) ir 1996 m. Hagos konvencijos yra tai, kad reglamente „Briuselis IIa“ nėra nurodymų dėl taikytinos teisės, o 1996 m. Hagos konvencijoje tokie nurodymai yra. Taigi jei esama abejonių, kurios teisinės nuostatos taikytinos, taikytina konvencija (15–22 straipsniai).

2016 m. pradėtas [reglamento „Briuselis IIa“](#) peržiūros procesas; jis bus baigtas iki 2019 m. vasaros. Atnaujintame tekste bus patobulintos kai kurios šiame praktiniame vadove pateiktos nuostatos.

Galiausiai [Vienos konvencijoje dėl konsulinių santykių](#) susitariančiosioms valstybėms keliamas reikalavimas teikti paramą tų valstybių vaikams, atsidūrusiems kitose valstybėse, per savo konsulines įstaigas. Pavyzdžiui, ja valstybės įpareigojamos teikti teisinę ir kitokią pagalbą vaikui, kuris yra sulaikytas padaręs teisės pažeidimą (36 straipsnio c punktas), ar apsaugoti vaiko interesus, ypač iškilus globos klausimui (5 straipsnis).

3. Baudžiamosios justicijos ir aukų apsaugos srities dokumentai

Prasidėjus baudžiamajam procesui, visoms nusikaltimo aukoms, įskaitant vaikus, pradedami taikyti įvairūs apsaugos mechanizmai pagal [Nusikaltimų aukų teisių direktyvą](#) (Direktyva 2012/29/ES). Be to, 22 ir 24 straipsniuose įtvirtintos specialios garantijos vaikams vykstant baudžiamajam procesui.

[Kovos su vaikų seksualiniu išnaudojimu direktyva](#) (Direktyva 2011/93/ES dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija) nustatyta įvairių garantijų ir apsaugos priemonių, skirtų seksualinės prievartos ir seksualinio išnaudojimo aukomis tapusiems vaikams. Be to, direktyvoje pateikiamos įvairių rūšių nusikalstamų seksualinių veikų apibrėžtys; joje taip pat apibrėžiamos baudmės, sunkinančios aplinkybės bei prevencinės priemonės.

Visos ES valstybės narės, išskyrus Airiją, yra ratifikavusios [Europos Tarybos konvenciją dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos prieš juos](#) (Lansarotės konvencija).

Vaikų seksualinis išnaudojimas internete – didžiausią susirūpinimą keliantis kibernetinio nusikalstamumo aspektas

„Vaikų seksualinis išnaudojimas (VSI) internete tebėra didžiausią susirūpinimą keliantis kibernetinio nusikalstamumo aspektas. Seksualinio išnaudojimo aukomis vaikai tapdavo ir iki atsirandant internetui, tačiau internetinis šio nusikaltimo matmuo sudarė sąlygas nusikaltėliams bendrauti vieniems su kitais internete ir gauti vaikų seksualinio išnaudojimo medžiagą (VSIM) tokia apimtimi, kokios prieš dešimt metų nebuvo galima nė įsivaizduoti. Daugėjant vis jaunesnio amžiaus vaikų, turinčių galimybę naudotis prie interneto jungiamais įtaisais ir socialiniais tinklais, nusikaltėliai įgyja galimybę užmegzti kontaktą su vaikais tokiu būdu, kuris be interneto būtų paprasčiausiai neįmanomas. Ši tendencija daro reikšmingą poveikį vaikų seksualinio išnaudojimo internete *modi operandi*.“

Europolas, Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA) (liet. Organizuoto nusikalstamumo internete grėsmės vertinimas), 2018 m., 5 skyrius.

Be to, **Direktyvoje dėl procesinių garantijų vaikams** numatytos įvairios procesinės garantijos vaikams, kurie baudžiamajame procese yra įtariamieji arba kaltinamieji. Ja siekiama užtikrinti, kad vaikai galėtų suprasti ir sekti tą procesą ir naudotis savo teise į teisingą bylos nagrinėjimą, ir užkirsti kelią naujiems vaikų nusikaltimams bei skatinti jų socialinę integraciją. ES valstybės narės turi perkelti šią direktyvą į nacionalinę teisę iki 2019 m. birželio mėn.

4. Prekybos žmonėmis aukų apsaugos dokumentai

ES kovos su prekyba žmonėmis direktyva (Direktyva 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos) yra pagrindinis ES teisinis dokumentas, kuriuo užtikrinama prekybos žmonėmis aukų apsauga.

Prekybos žmonėmis aukos yra teisių turėtojai. Jie turi teises prieš baudžiamąjį procesą, per jį ir po jo; ir jų teisė į pagalbą ir paramą nepriklauso nuo to, ar jie dalyvauja tame procese, ar ne. Vykstant baudžiamajam procesui aukos turi teisę gauti informaciją, apgyvendinimą, materialinę pagalbą, medicininę bei psichologinę paramą, taip pat teisinę pagalbą ir apsaugą. Kai kurios aukos gali turėti specialiųjų apsaugos poreikių, kuriuos nulemia ypatingos aplinkybės, pavyzdžiui, nėštumas, sveikatos būklė, negalia, psichiniai ar psichologiniai sutrikimai ar tai, kad auka galbūt patyrė sunkaus pobūdžio psichologinį, fizinį ar seksualinį smurtą. **ES kovos su prekyba žmonėmis direktyvos** 11 straipsnio 7 dalyje ir Aukų direktyvos 22 straipsnyje reikalaujama, kad valstybės narės kiekvieną atvejį vertintų atskirai.

ES teisinė ir politikos sistema, kuria sprendžiama prekybos žmonėmis problema, yra grindžiama lyčių specifika ir vaiko interesais, suvokiant, kaip svarbu užtikrinti, kad būtų atsižvelgta į nukentėjusių vaikų amžių, lytį ir specialiuosius poreikius, įskaitant – be kita ko – prekybos žmonėmis aukomis tapusių vaikų priežiūrą, sveikatos priežiūrą ir švietimą.

ES kovos su prekyba žmonėmis direktyvos 13–16 straipsniuose nustatytos papildomos apsaugos priemonės prekybos žmonėmis aukomis tapusiems vaikams, įskaitant nepilnametystės prezumpciją, nelydimų vaikų globą, specialiai pritaikytas paramos paslaugas ir sustiprintą apsaugą vykstant baudžiamajam procesui. Taikant šią direktyvą visų pirma turi būti atsižvelgiama į vaiko interesus, kaip nustatyta ES pagrindinių teisių chartijoje ir Vaiko teisių konvencijoje.

Specialios taisyklės dėl leidimų gyventi suteikimo asmenims, kurie yra prekybos žmonėmis aukos ir bendradarbiauja su institucijomis, nustatytos Tarybos direktyvoje 2004/81/EB.

Prekyba vaikais: vis dar esama nesklaidumų perkeliant ES teisę į nacionalinę teisę

„Iš šios apžvalgos matyti, jog valstybės narės deda didžiules pastangas, kad į nacionalinę teisę perkeltų [ES kovos su prekyba žmonėmis direktyvą]. Vis dėlto dar daug ką reikia patobulinti įgyvendinant visų pirma šias priemones: specialiąsias vaikų apsaugos priemones, nepilnametystės prezumpciją ir vaiko amžiaus nustatymą, apsaugą iki baudžiamąjo proceso pradžios ir jo metu, galimybes gauti besąlyginę pagalbą, žalos atlyginimą, aukų nebaudimą už nusikaltimus, pagalbą ir paramą vaiko aukos šeimos nariams, taip pat prevenciją.“

Europos Komisija (2016), Ataskaita, kurioje įvertinama, koku mastu valstybės narės ėmėsi būtinų priemonių, kad būtų laikomasi Direktyvos 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pagal 23 straipsnio 1 dalį, p. 17.

Svarbūs ir kiti tarptautinio bei regioninio lygmens dokumentai: JT konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą ir jos Palermo protokolas dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertimąsi ja, taip pat Europos Tarybos konvencija dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis. Abu šiuos dokumentus yra ratifikavusios visos ES valstybės narės.

Lengvai suprantamas Prekybos žmonėmis aukų teisių vadovas

Europos Komisija visomis ES oficialiosiomis kalbomis yra parengusi leidinį „Prekybos žmonėmis aukų ES teisės“. Tai – praktinio pobūdžio ir išsamus prekybos žmonėmis aukų teisių apžvalga, parengta remiantis Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, ES teisės aktais ir Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika.

Jei norite sužinoti daugiau, žr. Europos Komisija (2013), Prekybos žmonėmis aukų ES teisės.

1.2. Vaiko teisių principai

Vaiko teisių konvencija nustatyti keturi pagrindiniai principai, kuriais susitariančiosios valstybės turėtų vadovautis įgyvendindamos ir aiškindamos konvencijoje įtvirtintas teises. Principai yra šie:

- pareiga teikti pirmenybę vaiko interesų užtikrinimui priimant visus sprendimus ir imantis visų veiksmų dėl to vaiko;
- prievolė deramai paisyti vaiko nuomonės, atsižvelgiant į jo amžių, brandą ir raidą;
- vaiko teisė gyventi, išgyventi ir vystytis ir
- nediskriminavimas.

1 lentelėje iliustruojama, kaip šie principai atspindimi susijusiuose tarptautiniuose ir ES dokumentuose.

1 lentelė. Vaiko teisių principai tarptautiniuose ir ES dokumentuose

Dokumentas	Principas			
	Vaiko interesai	Teisė būti išklaustam	Teisė gyventi ir vystytis	Nediskriminavimas
Tarptautiniai dokumentai				
Vaiko teisių konvencija	3 straipsnis	12 straipsnis	6 straipsnis	2 straipsnis
Europos Tarybos kovos su prekyba žmonėmis konvencija	10, 14, 16 ir 28 straipsniai	–	–	3 straipsnis

Europos Tarybos Lansarotės konvencija	Preambulė, 14 straipsnio 3 dalis, 30 straipsnio 1 dalis, 31 straipsnio 1 dalis	9 straipsnio 1 dalis, 31 straipsnio 1 dalies c punktas, 35 straipsnio 1 dalis, 36 straipsnio 2 dalis	–	2 straipsnis
Hagos konvencija dėl vaikų apsaugos	Preambulė, 8 ir 9 straipsniai	23 straipsnio 2 dalies b punktas	–	–
ES dokumentai				
ES pagrindinių teisių chartija	24 straipsnio 2 dalis	24 straipsnio 1 dalis	2 straipsnis	21 straipsnis
ES kovos su prekyba žmonėmis direktyva	8 konstatuojamoji dalis, 13 straipsnis	14 straipsnis	–	–
Nusikaltimų aukų teisių direktyva	14 konstatuojamoji dalis, 1 straipsnio 2 dalis	41 ir 42 konstatuojamosios dalys, 10 straipsnis	66 konstatuojamoji dalis	9 ir 66 konstatuojamosios dalys
Kovos su vaikų seksualiniu išnaudojimu direktyva	2, 6 ir 30 konstatuojamosios dalys, 18 straipsnis	–	–	–
Reglamentas „Briuselis IIa“	12 konstatuojamoji dalis, 12, 15 ir 23 straipsniai	19 konstatuojamoji dalis, 11 straipsnio 2 dalis, 23 straipsnio b ir d punktai, 41 straipsnio 2 dalies c punktas, 42 straipsnio 2 dalies a punktas	–	59 straipsnis

Pastaba: – = netaikoma.

Šaltinis: FRA, 2019 m.

Skaitytojas turi žinoti, kad įgyvendinant [antroje dalyje](#) išvardytus 10 veiksmų reikia vadovautis šiais keturiais principais. [Antros dalies](#) 3-iasis ir 4-asis veiksmas paaiškina, kaip reikėtų taikyti vaiko interesų ir prievolės deramai paisyti vaiko nuomonės principus. Įgyvendindamos vaiko teisę gyventi ir vystytis susitariančiosios valstybės

privalo kuo geriau užtikrinti, kad vaikas galėtų išgyventi ir vystytis. Sąvoka „vystymasis“ čia apima vaiko fizinį, psichinį, dvasinį, dorovinį, psichologinį ir socialinį vystymąsi. Įgyvendindamos vaiko nediskriminavimo principą susitariančiosios valstybės privalo gerbti teises, išdėstytas [Vaiko teisių konvencijoje](#), ir užtikrinti, kad šiomis teisėmis galėtų naudotis visi jų jurisdikcijoje esantys vaikai, jų niekaip nediskriminuojant. Apsaugos paslaugos turėtų būti teikiamos neatsižvelgiant į tai, koks vaiko ar jo tėvų ir (arba) teisėtų globėjų statusas, įskaitant jų tautinę, etninę ir socialinę kilmę.

1.3. Integruotos vaiko apsaugos sistemos

[Vaiko teisių konvencijos](#) 19 straipsnio 1 dalyje susitariančiosioms valstybėms nustatyta prievolė ginti vaiką nuo visų formų smurto, prievartos ir išnaudojimo, įskaitant seksualinį, imantis teisinių, administracinių, socialinių ir švietimo priemonių.

Be to, konvencijos 19 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad tarp tokių apsaugos priemonių turėtų būti socialinės programos, leidžiančios suteikti paramą vaikams, taip pat kitų rūšių prevencija, ir priemonės išaiškinti, pranešti, perduoti nagrinėti, tirti, gydyti ir iškelti baudžiamąją bylą. Kaip savo [General Comment No 13](#) (Bendrojoje pastaboje Nr. 13) yra nurodęs Vaiko teisių komitetas, įgyvendinant holistinę vaiko apsaugos sistemą, visų 19 straipsnio 2 dalyje išvardytų priemonių atžvilgiu būtina imtis kompleksinių ir integruotų veiksmų.

Vaikas – svarbiausias integruotos vaiko apsaugos sistemos dalyvis. Šia sistema užtikrinama, kad visi svarbiausi asmenys, organizacijos ir sistemos – švietimo, gydymo, gerovės, teisingumo, pilietinės visuomenės, bendruomenės ir šeimos srityse – bendradarbiautų siekdami apsaugoti vaiką.

Siekdama, kad vaiko apsaugos sistemos ES valstybėse narėse būtų pertvarkomos tinkama linkme, Europos Komisija suformulavo [10 integruotų vaiko apsaugos sistemų principų](#). Tie 10 principų yra šie:

1. Kiekvienas vaikas yra pripažįstamas, gerbiamas ir ginamas kaip teisių turėtojas, turintis neginčijamą teisę į apsaugą.
2. Nei vienas vaikas negali būti diskriminuojamas.
3. Vaiko teisių sistemos apima prevencines priemones.
4. Šeimai, kaip svarbiausiam globą teikiančiam institutui, yra teikiama pagalba.
5. Visuomenė supranta ir remia vaiko teisę nepatirti jokių formų smurto.
6. Vaiko apsaugos sistemos užtikrina tinkamą priežiūrą, atitinkančią tarptautinius standartus, nustatytus [JT alternatyvios vaikų globos gairėse](#).

7. Vaiko apsaugos sistemose įdiegti tarptautiniai ir tarpvalstybiniai mechanizmai.
8. Vaikui užtikrinama parama ir apsauga.
9. Vykdomi rizikos atpažinimo mokymai.
10. Veikia saugūs, plačiai išviešinti, konfidencialūs ir prieinami pranešimo mechanizmai.

3-iasis principas yra susijęs su apsauga. Nepaprastai svarbu nustatyti pagrindines priežastis, dėl kurių vaikams ir jaunuoliams kyla rizika, ir į jas reaguoti. Pažeidžiamumą lemiantys veiksniai gali būti individualūs, ekonominiai, susiję su visuomene ar kultūra. Taigi pažeidžiamumas gali priklausyti nuo vaiko asmeninių aplinkybių, šeimos aplinkybių, ekonominės padėties ir konkrečios rūšies išnaudojimo paklausos. Vaiko apsaugos institucijos, taikydamos prevencines priemones, turėtų atsižvelgti į visus šiuos veiksnius; tą patį turėtų daryti ir kitos nacionalinės bei vietos valdžios institucijos, atsakingos už švietimą, sveikatos priežiūrą, integraciją, užimtumą ir t. t.

Vaikai yra ypač pažeidžiama grupė prekybos žmonėmis atžvilgiu, nors toks pažeidžiamumas nėra vienintelis riziką nulemiantis veiksnys. Prekyba žmonėmis – didelį pelną duodanti organizuoto nusikalstamumo forma, lemiamą paklausos, kuri ir skatina išnaudojimą. Prekiautojai žmonėmis naudojami galimybėmis, kurias jiems atveria teisės aktų spragos ir visi pažeidžiamumo – tiek struktūrinio, tiek susijusio su aplinka – tipai, ir taikosi, be kita ko, į romų tautybės asmenis ir žmones su negalia.

JEI NORITE SUŽINOTI DAUGIAU

Kovos su prekyba žmonėmis ekspertų grupė (GRETA) nurodo, kad tokią didelę riziką romų tautybės asmenims tapti prekybos žmonėmis aukomis iš dalies lėmė struktūrinė diskriminacija dėl etninės kilmės ir lyties, skurdas ir socialinė atskirtis, o tai savo ruožtu lemia menką išsilavinimo lygį, aukštus nedarbo ir smurto šeimoje rodiklius bei sunkias gyvenimo sąlygas, visų pirma paveikiančias moteris ir vaikus. Neregistruotiems vaikams rizika tapti prekybos žmonėmis aukomis didesnė.

Jei norite sužinoti daugiau, Europos Tarybos svetainėje žr. GRETA (2018), „Trafficking in children. Thematic Chapter of the 6th General Report on GRETA’s Activities“ (Prekyba vaikais, Bendrosios pastabos Nr. 6 teminis skyrius).

Šeimos, kuri stengiasi rūpintis savo vaikais, stiprinimas yra vienas iš prevencijos būdų. Tai ypač svarbu, kai esama rizikos, kad šeima pati gali įsitraukti į savo vaikų prekybos ar išnaudojimo veiklą, kai šeima prašo vaiko išeiti ir padėti pinigais arba kai vaikai palieka šeimos namus siekdami išvengti smurto. Iš aplinkos, kurioje veikia minėtieji veiksniai, kilę vaikai gali tapti prekiautojų žmonėmis taikiniu ir leisti suviliojami jų pažadų. Į kompleksinių priemonių, skirtų prievartos ir išnaudojimo prevencijai, rinkinį galėtų įeiti, pavyzdžiui, bendrojo pobūdžio socialinio darbo intervencijos, tėvystės pamokos, pagalba namuose, socialinės išmokos, įdarbinimo schemos suaugusiesiems

ir jaunuoliams, taip pat šeimų švietimas apie tai, su kokia rizika nukentėti nuo prekybos žmonėmis susiduria vaikai, atskirti nuo savo šeimų arba ieškantys galimybių dirbti arba mokytis užsienyje.

Kai priemonės, skirtos konkrečioms problemoms spręsti arba nukreiptos į konkrečias vaikų grupes, nėra visa apimančios apsaugos sistemos dalis, vaiko apsaugos sistema tampa suskaidyta. Vaikai įprastai susiduria su keliomis vaiko apsaugos problemomis, tačiau jei sistema suskaidyta, jie negali gauti visapusiškos pagalbos ir kompleksiškų sprendimų.

JEI NORITE SUŽINOTI DAUGIAU

Vaiko apsaugos sistemų apžvalga

FRA atliko tyrimą, kad galėtų susidaryti bendrą vaizdą apie nacionalines vaiko apsaugos sistemas 28 ES valstybėse narėse. Duomenys apima penkias sritis: teisinę sistemą; atsakingas nacionalinės valdžios institucijas; žmogiškuosius ir finansinius išteklius; identifikavimo ir pranešimo procedūras bei alternatyvios globos suteikimo vaikams procedūras; stebėsenos sistemas. Iš atliktos apžvalgos matyti, kad nacionalinių teisinių sistemų susiskaidymas užkerta kelią tam tikroms su ypatingais sunkumais susiduriančioms vaikų grupėms pasinaudoti kai kuriomis teisėmis ir gauti tinkamas bei kokybiškas paslaugas: vaikams su negalia; vaikams, priklausantiems etninėms mažumoms; vaikams, esantiems nepilnamečių justicijos sistemose; neteisėtiems migrantams; nelydimiems ir atskirtiems vaikams. Iš apžvalgos taip pat matyti, kad vos 13 ES valstybių narių įgyvendina kryptingą vaiko apsaugos nacionalinę politiką arba strategiją.

Jei norite sužinoti daugiau, FRA svetainėje žr. „Mapping child protection systems in the EU“ (liet. Vaiko apsaugos sistemų ES apžvalga) ir „National policy framework (action plan or strategy)“ (liet. Nacionalinė politinė sistema (veiksmų planas ar strategija)).

Darbai su bylomis, kuriose, kaip įtariama, prekybos žmonėmis aukomis gali būti vaikai, kelios ES valstybės narės yra nustačiusios standartines darbinės procedūras ir protokolus. Šios procedūros ir protokolai padeda užtikrinti sklandų bendradarbiavimą ir aiškų vaidmenų bei atsakomybės paskirstymą kiekvienoje valstybėje narėje. Taip pat svarbu, kad specialios procedūros, pritaikytos prekybos žmonėmis aukomis tapusiems vaikams, būtų visa apimančios vaiko apsaugos sistemos dalis, o ne veikų lygiagrečiai.

Prekybos žmonėmis problemos sprendimas turėtų būti sisteminių vaiko apsaugos paslaugų dalis. Integruotai vaiko apsaugos sistemai reikalinga specifinių sričių kompetencija ir sprendimai, tačiau jie turėtų būti diegiami atsižvelgiant į bendrą sistemos kontekstą. Laikantis tokio integruoto požiūrio galima veiksmingai reaguoti į daugelį situacijų, kuriose gali atsidurti bet kuris vaikas. Toks požiūris padeda atsižvelgti į vaikus,

įskaitant prekybos žmonėmis aukomis tapusius vaikus, poreikius tiek jų pilietybės šalyje, tiek svetur.

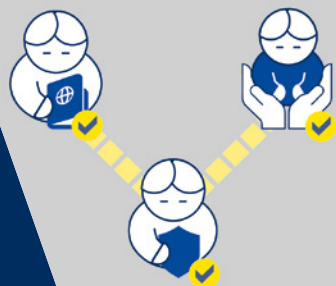

Europos Komisijos veiksmai tęsiant pagal Prekybos žmonėmis panaikinimo ES strategiją pradėtą darbą

„Komisija padės valstybėms narėms užtikrinti visapusišką ir prieinamą prekybos žmonėmis aukų apsaugą ir jas integruoti, atsižvelgiant į konkrečius kiekvienos lyties atstovų poreikius. Ji taip pat stebės, kaip nacionaliniu lygmeniu – atsižvelgiant į konkrečių vaikų lytį, amžių ir specifinius poreikius – teikiamos vaikams pritaikytos paslaugos, įskaitant prekybos žmonėmis aukų priežiūros, sveikatos priežiūros ir švietimo paslaugas, ir konsultuos šiuo klausimu. Be to, ji skatins įgyvendinti „Dešimt ES lygmenis integruotų vaiko apsaugos sistemų principų“ (*10 Principles for integrated child protection systems*).“

Europos Komisija (2017), Komunikatas „Prekybos žmonėmis panaikinimo ES strategijos įgyvendinimo ataskaita ir konkretūs tolesni veiksmai“, p. 5.

2 dalis. 10 veiksmų, padėsiančių užtikrinti apsaugą

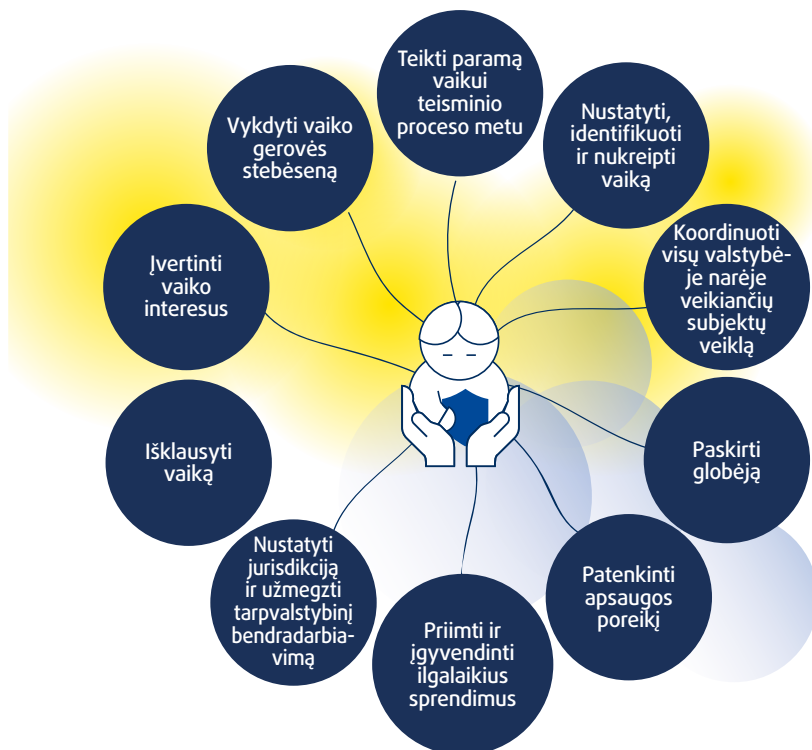

Antroje šio vadovo dalyje apibrėžiama 10 veiksmų, skirtų vaikų, kurie yra likę be tėvų priežiūros ir kuriems reikalinga apsauga ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje, apsaugai.

5 pav. parodyta, kokių veiksmų galėtų būti imamasi nuo to momento, kai nustatoma, kad vaikas nukentėjęs, iki kol priimamas ir įgyvendinamas ilgalaikis sprendimas. Griežtos chronologinės tvarkos, pagal kurią reikėtų vykdyti šiuos 10 veiksmų, nėra. Kai kurie iš jų galioja visą procesą, kaip antai „Išklausyti vaiką“. Atsižvelgiant į kiekvieno atvejo specifiką, nacionalinį nukreipimo mechanizmą ir įvairias nacionaliniu arba vietos lygmeniu įsitraukusias įstaigas, veiksmai gali būti vykdomi lygiagrečiai arba kita tvarka.

Be tėvų priežiūros likę vaikai, rasti ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje

5 pav. 10 veiksmų, skirtų padėti vaikams, kurie yra likę be tėvų priežiūros ir kuriems reikalinga apsauga ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje, įskaitant prekybos žmonėmis aukas

Šaltinis: FRA, 2019 m.

Prieš imdamasis minėtųjų 10-ies veiksmų, skaitytojas turėtų atsižvelgti į šiuos plačios aprėpties reikalavimus.

Prevencija. Visi asmenys, palaikantys ryšį su vaiku, turi stengtis apsaugoti jį nuo bet kokio smurto. Prevencijos priemonės yra apsaugos priemonių, kurių imtis valstybės dalyvės privalo pagal Vaiko teisių konvencijos 19 straipsnį, dalis. Prevencija gali apimti veiksmus, kuriais siekiama mažinti su aukų pažeidžiamumu susijusių riziką ir veiksnius, kurie ją didina. Prekybos žmonėmis prevencija yra daugialypė, tad jos objektais turi tapti daugelis prekybos žmonėmis grandinėje veikiančių organizacijų ir fizinių asmenų. Žmonės turėtų būti ypač dėmesingi tam tikroms pažeidžiamų berniukų bei mergaičių grupėms ir išlikti budrūs jų aplinkybėms keičiantis, kad galėtų

laiku įsikišti. Struktūrinė diskriminacija dėl lyties ir etninės kilmės ypač stipriai veikia mergaites ir vaikus iš romų bendruomenės. Kai kurie iš šių vaikų yra patyrę prievartą, gyvena gatvėje arba stacionariosios globos ar panašiose įstaigose. Prevencijos priemonės apima ne tik ankstyvas intervencijas konkrečiais atvejais, bet ir paramos šeimai mechanizmų plėtojamą, socialinio darbo intervencijas, įdarbinimo schemas, alternatyvas institucinei globai ir platesnio pobūdžio politikos priemonės.

Vaiko apsaugos garantijos ir tikrinimas. Tiesiogiai su vaikais dirbančiose organizacijose turi veikti sistema, kuri užkirstų kelią jų pačių darbuotojams kaip nors pažeisti vaikų teises. Jos turėtų taikyti tokias priemones kaip reagavimo kilus įtarimams dėl prievartos prieš vaikus strategija, vaiko interesus atitinkantis skundų teikimo mechanizmas ir teistumo tikrinimas prieš paskiriant darbuotoją dirbti su vaikais, siekiant išsiaiškinti, ar jo atžvilgiu nebūta kaltinamųjų nuosprendžių dėl prievartos prieš vaikus. **Kovos su vaikų seksualiniu išnaudojimu direktyvos** 10 straipsnyje nustatyta prievolė ES valstybėms narėms imtis būtinų priemonių užtikrinti, kad asmeniui, kuris buvo nuteistas už seksualines veikas, galėtų būti užkirstas kelias vykdyti profesinę veiklą su vaikais. Juo valstybės narės taip pat įpareigojamos informuoti viena kitą apie apkaltinamuosius nuosprendžius ir teisės dirbti su vaikais atėmimą, kaip to reikalaujama **Tarybos pamatiniu sprendimu 2009/315/TVR**. Tokie patikrinimai turėtų būti atliekami ne tik priimant naujus darbuotojus; turėtų būti vykdomos reguliarios peržiūros. Europos nuosprendžių registrų informacinė sistema (ECRIS) suteikia galimybę patikrinti bet kurio ES piliečio teistumą.

JEI NORITE SUŽINOTI DAUGIAU

Organizacijų vaiko apsaugos politikos standartai

FRA surinko informaciją apie vaiko apsaugos sistemas 28 ES valstybėse narėse, įskaitant duomenis apie tai, kaip specialistams suteikiami leidimai bei akreditacijos ir ar jie yra tikrinami, ar ne.

Ne visos ES valstybės narės taiko vaiko apsaugos specialistų akreditavimo ir licencijavimo procedūras. Jei šios procedūros ir taikomos, tikrinimas atliekamas ne visada. Tikrinimo procedūra paprastai atliekama tuo metu, kai skiriamas specialistas. Akreditavimo ir licencijavimo procedūros ne visada apima privalomą su vaikais dirbančių specialistų, įskaitant administracijos darbuotojus bei darbuotojus, teikiančius vaikams kasdieninę priežiūrą institucijose, mokymą (pirminį ar nuolatinį).

Jei norite sužinoti daugiau, žr. FRA (2015), [Certification and accreditation procedures for professionals](#) (liet. Specialistų sertifikavimo ir akreditavimo procedūros).

Darbuotojų kvalifikacija. Darbuotojai, dirbantys su vaikais, turi būti kvalifikuoti ir laikytis aukštų profesinių standartų. Siekiant užtikrinti, kad teikiamos paslaugos būtų kokybiškos, darbuotojams turi būti reguliariai rengiami reikiami mokymai. Mokymuose turėtų būti aptariami tokie klausimai, kaip antai: prekyba žmonėmis, įtraukiant lyčių specifiką; vaikų teisės, ypatingą dėmesį skiriant vaiko dalyvavimui; susijusi teisinė ir administracinė sistema; bendravimas su vaikais; lyčių ir kultūriniai aspektai; saugumo problemos; nacionaliniai nukreipimo mechanizmai prekybos vaikais srityje; pagal **reglamentą „Briuselis IIa“** įsteigtų centrinių institucijų vaidmuo; ir tai, kaip įvertinti, kas geriausiai atitinka vaiko interesus, siekiant priimti ilgalaikį sprendimą. Kai kurie asmenys, pavyzdžiui, centrinių institucijų darbuotojai, turi užmegzti ryšį su savo kolegomis kitoje valstybėje narėje; kalbų mokymai jiems taip pat naudingi. Jungtiniai mokomieji renginiai, kuriuose dalyvauja skirtingų specialistų grupės, yra ypač veiksmingi, todėl turėtų būti rengiami dažniau.

Reagavimas laiku. Parama vaikams turi būti suteikiama nedelsiant. Skubių priemonių turi būti imamasi tuojau pat. Vis dėlto siekiant užtikrinti, kad ilgalaikis sprendimas atitiktų vaiko interesus, būtina atlikti atitinkamą individualų kiekvieno auka tapusio vaiko ypatingų aplinkybių vertinimą, tačiau ne skubotai. Būtina rasti reikiamą pusiausvyrą tarp veikimo laiku ir tinkamos apsaugos suteikimo. Kiekvieno konkretaus vaiko patirtis turi būti įvertinama ir pagalba turi būti pritaikoma kiekvienu atveju individualiai, atsižvelgiant į vaiko amžių ir lytį, taip pat į konkrečios formos išnaudojimo, kurį teko patirti vaikui, padarinius. Prekybos žmonėmis auka tapusiam arba traumą patyrusiam vaikui, neturinčiam pakankamo šeimos tinklo, gali prireikti daugiau laiko atsigauti po patirtų traumų ir pradėti galvoti apie ateitį.

1 veiksmas. Nustatyti, identifikuoti ir nukreipti vaiką

Vaiko nustatymas

Pirmiausia būtina pasirūpinti veiksmingais mechanizmais, kurie padėtų nustatyti be tėvų priežiūros likusius vaikus, kuriems reikalinga apsauga, įskaitant prekybos žmonėmis aukomis tapusius vaikus. Veiksmingas vaikų, kuriems reikalinga apsauga, nustatymas ankstyvuojų etapu yra pirmas žingsnis, kurį būtina žengti siekiant užtikrinti, kad jie būtų traktuojami kaip teisių turėtojai ir gautų tinkamą pagalbą ir apsaugą.

Pagal Vaiko teisių konvencijos 19 straipsnį valstybės dalyvės turi imtis priemonių, kad apsaugotų vaikus nuo bet kokios formos smurto ar išnaudojimo, įskaitant priemones smurto prieš vaikus atvejams nustatyti. Tam reikalingi veiksmingi mechanizmai, padedantys nustatyti vaikus, patyrusius bet kokios formos nepriežiūrą, išnaudojimą ar prievartą. Jei nėra nustatomi ankstyvuojų etapu, nukentėję vaikai negali veiksmingai pasinaudoti savo teisėmis.

Nustatyti, ar vaikui reikia apsaugos, gali būti sunku. Kiekvienas vaikas į prievartą ar išnaudojimą reaguoja skirtingai: vienus galima atpažinti pagal fizinius prievartos požymius; kitiems vaikams gali pasireikšti elgesio sutrikimų, kamuoti depresija ar kaltės jausmas, tačiau emocinių požymių gali ir nebūti. Dažnai vaikai nesuvokia, kad prieš juos naudojama prievarta, nes jaučia prierašumą ir nelaiko savęs aukomis. Gali būti, kad išnaudotojai ar kiti suaugusieji jiems yra davę patarimų, kaip elgtis norint išvengti suaugusiųjų ar valstybės pareigūnų dėmesio. Vaikai, kuriems reikalinga apsauga, kaip antai tie, kurie yra pabėgę iš namų, gali vengti kontakto su bet kokia institucija bijodami būti parsiųsti namo.

Vaikai yra viena iš labiausiai pažeidžiamų grupių, esančių prekyautojų žmonėmis akirtyje. Prekybos žmonėmis tinklai taikosi būtent į prastos ekonominės padėties šeimas. Prekybos žmonėmis aukomis tapę vaikai dažnai nesijaučia išnaudojami: jų supratimu, taip jie įrodo savo ištikimybę šeimai.

Kalbant apie prekybos žmonėmis aukas, [ES kovos su prekyba žmonėmis direktyvos](#) 11 straipsnyje valstybėms narėms keliamas reikalavimas imtis būtinų priemonių, kurios padėtų sukurti tinkamus ankstyvojo prekybos žmonėmis aukų identifikavimo mechanizmus. Direktyvos 18 straipsniu valstybės narės įpareigojamos skatinti rengti nuolatinius mokymus pareigūnams, kuriems gali tekti bendrauti su prekybos

Be tėvų priežiūros likę vaikai, rasti ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje

žmonėmis aukomis arba galimomis aukomis, įskaitant šioje srityje dirbančius policijos pareigūnus.

JEI NORITE SUŽINOTI DAUGIAU

Prekybos žmonėmis aukų identifikavimo tyrimas

Remiantis Europos Komisijos atliktu grupių, kurioms kyla didelė rizika nukentėti nuo prekybos žmonėmis, tyrimu, didžiausia kliūtis, trukdanti nustatyti prekybos vaikais atvejus, yra tai, kad vaikai nekontroliuoja savo padėties ir galbūt nė nenumano, kiek mažai priklauso nuo jų valios. Kai kuriais atvejais, ypač kalbant apie seksualinį išnaudojimą, organizuotų nusikaltėlių tinklai pasirūpina, kad vaikai būtų dažnai perkeliami iš vienos vietos ir (arba) valstybės į kitą. Taip siekiama užkirsti kelią vaikams užmegzti santykius, kurie galbūt paskatintų juos atskleisti, kokioje padėtyje jie yra atsidūrę; maksimaliai pasididinti pelną; užsitikrinti, kad nebus nustatyti.

Žr. *Europos Komisija (2015), Study on high-risk groups for trafficking in human beings* (liet. Grupių, kurioms kyla didelė rizika nukentėti nuo prekybos žmonėmis, tyrimas).

ES valstybių narių ataskaitose nurodoma, kad prekiautojai žmonėmis pereina prie mažiau pastebimų prievartos formų, suteikdami galimybę aukoms šiek tiek judėti ir pasitelkiami ne tokias akivaizdžias bauginimo bei grasinimų formas. Pastebimas perėjimas prie psichologinio smurto ir prievartos pasinaudojant aukų priklausomybėmis. Valstybės narės mano, kad aukų identifikavimo srityje padaryta pažanga – visų pirma dėl to, kad įvairios institucijos ir susiję sektoriai pradėjo glaudžiau bendradarbiauti tiek atskirų šalių, tiek tarpvalstybiniu lygmenimis.

Žr. *Europos Komisija (2018), Staff working document of the Second report on the progress made in the fight against trafficking in human beings* (liet. Komisijos tarnybų darbinis dokumentas dėl antrosios kovos su prekyba žmonėmis pažangos ataskaitos).

Europolo duomenimis, esama pranešimų apie šeimų klanus, užsiimančius vaikų išnaudojimu verčiant juos daryti nusikaltimus ir elgetauti. Europolas yra gavęs informacijos apie tarptautinius tyrimus, susijusius su ES pilietybę turinčių šeimų klanais, užsiimančiais savo vaikų, savo giminaičių vaikų ar vaikų, kurių jų šeimos yra atsisakiusios, išnaudojimu. Vaikai buvo parduodami tam, kad įvykdytų kelių tipų turinius nusikaltimus ir (arba) kad elgetautų arba prašytų paaukoti neegzistuojančioms labdaros organizacijoms.

Žr. *Europolas (2018) Criminal networks involved in the trafficking and exploitation of under-age victims in the European Union* (liet. Nusikaltėlių tinklai, įsitraukę į prekybą nepilnamečiais ir jų išnaudojimą Europos Sąjungoje).

Kiekvienas asmuo, įtariantis, kad prieš vaiką gali būti naudojama prievarta, privalo apie tai pranešti kompetentingoms institucijoms. Tikėtina, kad daugeliui žmonių tenka bendrauti su vaikais, kurie yra likę be tėvų priežiūros ir kuriems reikalinga apsauga. Kad galėtų nustatyti vaiką, kuriam reikalinga apsauga, jie turėtų išlikti budrūs ir dėmesingi. Tai, pavyzdžiui, galėtų būti policijos pareigūnai, teisėjai, teisininkai,

socialiniai darbuotojai, nevyriausybinų organizacijų darbuotojai, gydytojai, mokytojai ar asmenys, dirbantys sienos perėjimo punktuose.

Vaikų, kuriems reikalinga apsauga, gali būti daug kur: gatvėje, ligoninėje ar ten, kur galima kirsti sieną. Specialistai turėtų žinoti pagrindinius rizikos tipus.

Specialistai, kuriems tenka bendrauti su vaikais, turi vengti daryti prielaidas ir būti atsargūs dėl galimos išankstinės nuostatos, pagrįstos įsivaizduojamais vaikų ir juos lydinių suaugusiųjų kultūriniais, religiniais, tautiniais ar etniniais, taip pat lyčių ar kitais ypatumais.

FRA neteisėto profiliavimo vadovas

2010 m. FRA parengė, o 2018 m. atnaujino praktinį teisėsaugos ir sienos apsaugos pareigūnams skirtą vadovą, kuriame pateikė atvejų tyrimais pagrįstų pavyzdžių, kokiais atvejais profiliavimas gali būti naudingas ir kokiais – neteisėtas ir (arba) darantis žalą.

Jei norite sužinoti daugiau, žr. FRA (2018), [Preventing unlawful profiling today and in the future: a guide](#) (liet. Neteisėto profiliavimo prevencija šiandien ir ateityje. Vadovas).

1-asis veiksmas susijęs su nustatymo procesu dviejų tipų platesnėje aplinkoje. Pirmą dalis apima dažniau pasitaikančią situaciją, kai išnaudojami, prievartaujami ar neprižiūrimi vaikai yra nustatomi valstybės narės teritorijoje. Antra dalis apima tokių vaikų nustatymą prie vidaus sienų, jiems keliaujant iš vienos ES valstybės narės į kitą. Vis dėlto tokių vaikų identifikavimas – ne vienaveiksmis procesas. Iš pradžių aukos, kaip įprasta, nenoriai bendrauja su pagalbos teikėjais ar teisėsaugos institucijomis. Siekiant identifiukuoti aukas, dėmesys turėtų būti nukreipiamas ne tik į patekimo į šalį punktus, bet ir į didelės rizikos sektorius.

Aukų nustatymas ES valstybės narės teritorijoje

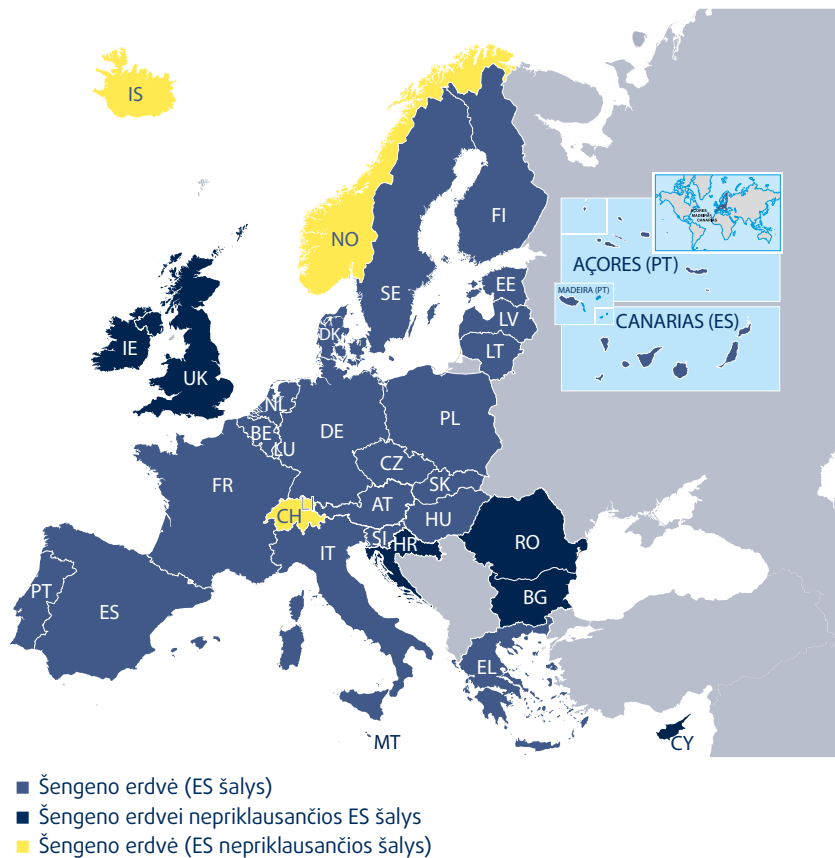
Remiantis [Laisvo judėjimo direktyva \(2004/38/EB\)](#), ES piliečiai turi teisę gyventi kitoje valstybėje narėje iki trijų mėnesių. Panašiai, asmenys, kuriems viena iš ES valstybių narių yra išdavusi leidimą gyventi, taip pat gali iki trijų mėnesių laisvai judėti kitų Šengeno susitarimo susitariančiųjų šalių teritorijoje, apimančioje visas ES valstybes nares ir Šengeno asocijuotąsias šalis, išskyrus Airiją ir Jungtinę Karalystę.

[Šengeno erdvė](#) apima visas ES valstybes nares, išskyrus Airiją, Bulgariją, Jungtinę Karalystę, Kiprą, Kroatiją ir Rumuniją. Jai taip pat priklauso Islandija, Lichtenšteinas, Norvegija ir Šveicarija (kaip parodyta [6 pav.](#)). Kai kurios valstybės narės, siekdamos užkirsti kelią didelėms grėsmėms, laikinai atnaujino kertančiųjų sieną patikrinimus.

Be tėvų priežiūros likę vaikai, rasti ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje

Europos Komisija reguliariai skelbia atnaujintą Pranešimų apie laikiną sienų kontrolės atnaujinimą sąrašą.

6 pav. Šengeno erdvė 2019 m. kovo mėn. duomenimis

Šaltinis: Europos Komisija, 2019 m.

Po trijų mėnesių priimančioji ES valstybė narė gali nustatyti tam tikras apsigyvenimo sąlygas, susijusias su pajamų įrodymu (arba įstojimu į švietimo įstaigą) ir sveikatos draudimu, arba giminyste su asmeniu, turinčiu teisę gauti leidimą gyventi (Laisvo judėjimo direktyvos 7 straipsnis). Šalyje ilgiau kaip tris mėnesius gyvenantiems ES piliečiams gali būti privaloma užsiregistruoti nacionalinėse institucijose (8 straipsnis). Vis dėlto praktika rodo, kad vaikai, kuriems reikalinga apsauga,

įskaitant prekybos žmonėmis aukomis tapusius vaikus, dažniausiai lieka gyventi ES valstybėje narėje neregistruoti.

Jei vaikas atsiduria ne savo gyvenamojoje valstybėje narėje, įvairūs specialistai ir valstybinės organizacijos, kaip antai policija, socialiniai darbuotojai, mokytojai, sveikatos priežiūros srities darbuotojai ar pilietinė visuomenė, turi būti aktyvūs, kad suprastų, jog galbūt vaikui reikia apsaugos.

Situacijos, asmenų pasakojimai ir aplinkybės gali būti labai įvairūs. Vis dėlto iš atliktų tyrimų matyti tam tikri tipiniai pavyzdžiai:

- vaikas, dažniausiai – mergaitė, yra seksualiai išnaudojamas gatvėse, viešnamiuose, masažo salonuose ar privačiuose būstuose;
- privalomojo mokyklinio amžiaus vaikas gyvena kaip namų ūkio darbuotojas netinkamomis darbo sąlygomis, su jam negimininga šeima, dažnai praleidžia pamokas;
- vaikas parduotuvėse vagia tokius dalykus kaip kosmetika, telefonai, USB atmintukai, GPS įranga ir kiti elektroniniai prietaisai arba vagiliauja iš pirkėjų rankinių;
- vaikas ištisas valandas elgetauja gatvėje nepaisydamas oro sąlygų ir išgyvena maitindamasis likučiais iš maitinimo įstaigų;
- vaikas augina arba pardavinėja kanapes ar kitas draudžiamas medžiagas;
- vaikas gyvena gatvėje ir galbūt turi psichinės sveikatos problemų arba vartoja narkotikus;
- vaikas dykinėja gatvėse ir nelanko mokyklos.

Priklausomai nuo situacijos, kurioje yra atsidūręs vaikas, vieni žmonės tokį vaiką pastebės, kiti – nebūtinai. Tų asmenų, kurie geba pastebėti pažeidžiamą vaiką, jau trumas yra labai svarbus veiksnys, padedantis kuo anksčiau nustatyti ir nukreipti vaikus, kuriems reikia pagalbos.

Aukų nustatymas pasienyje joms atvykstant arba išvykstant

Kadangi Šengeno erdvėje sienų kontrolės nėra, tikimybė būtent pasienyje nustatyti vaikus, kuriems reikalinga apsauga, yra labai nedidelė. Tuose ES pasienio ruožuose, kuriuose sienų kontrolė vis dar vykdoma (asmeniui keliaujant iš Šengeno erdvei nepriklausančios valstybės ar į ją arba jei Šengeno valstybė yra laikinai atnaujinsi

Be tėvų priežiūros likę vaikai, rasti ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje

sienu kontrolę), patikrinimai kertant sieną gali padėti nustatyti vaikus, kuriems galbūt reikalinga apsauga.

Šengeno informacinės sistemos (SIS) reglamentas (ES) 2018/1862 yra vertinga priemonė, padedanti identifikuoti dingusius vaikus ir neleisti toliau keliauti vaikams, kuriems kyla rizika būti pagrobtiems vieno iš tėvų, šeimos nario ar globėjo. Į SIS įvedus perspėjimą apie tai, kad vaikui gali būti kilusi grėsmė, gali būti lengviau identifikuoti tuos vaikus, kuriems kyla rizika tapti prekybos žmonėmis, priverstinių santuokų, moterų lyties organų žalojimo ar kitų formų smurto dėl lyties aukomis. Be to, tokių pranešimų teikimas padeda apsaugoti vaikus, kad jie netaptų teroristinių nusikaltimų aukomis ar būtų į juos įtraukiami, taip pat kad nebūtų pašaukti ar užverbuoti į ginkluotas grupes arba priversti aktyviai dalyvauti karo veiksmuose. Kad asmenų, kurių atžvilgiu į SIS įvesti pranešimai, identifikavimas būtų tikslesnis, galima naudoti tiek raidinę skaitmeninę, tiek biometrinę patikrą – jos abi padeda padidinti pažeidžiamų asmenų apsaugos kokybę. Naudojant SIS, visų pirma turi būti atsižvelgiama į vaiko interesus.

JEI NORITE SUŽINOTI DAUGIAU

Europos Sąjungos didelės apimties informacinių technologijų sistemų operacijų valdymo agentūra (eu-LISA)

Europos Sąjungos didelės apimties informacinių technologijų sistemų laisvės, saugumo ir teisingumo erdvėje operacijų valdymo agentūra eu-LISA yra įstaiga, atsakinga už didžiausių centralizuotų ES informacinių sistemų teisingumo ir vidaus reikalų srityje operacijų valdymą. Tarp jų – Šengeno informacinė sistema, taip pat kelios kitos duomenų bazės, kuriose daugiausia saugomi ES nepriklausančių valstybių piliečių duomenys. Informacinių technologijų sistemos, kurias centrinio lygmeniu valdo eu-LISA, yra vertinga priemonė nacionalinėms kompetentingoms institucijoms, tikruoju laiku teikianti joms tiksliausią informaciją, padedančią kovoti su prekyba vaikais. Atsižvelgiant į tai, ko siekiama, šiomis sistemomis gali naudotis sienos apsaugos ir teisėsaugos pareigūnai, vizų išdavimo, migracijos ir prieglobsčio suteikimo, taip pat teisminės ir muitinės institucijos.

Jeį norite sužinoti daugiau, apsilankykite [eu-LISA svetainėje](https://eu-lisa.europa.eu).

Užmegzti ryšį su vaikais, kurie yra likę be tėvų priežiūros ir kuriems reikalinga apsauga, įskaitant prekybos žmonėmis aukomis tapusius vaikus, gali įvairūs asmenys, kaip antai oro transporto bendrovių ir oro uostų darbuotojai, taip pat sienos apsaugos pareigūnai. Jie turėtų:

- ✓ būti susipažinę su nacionaliniais administraciniais reikalavimais, kurie taikomi vaikams atvykstant į šalį ir iš jos išvykstant (pavyzdžiui, tėvų leidimas ar rašytinis sutikimas);
- ✓ būti susipažinę su naujausia rizikos analizės informacija apie prekybą žmonėmis, įskaitant informaciją, susijusią su nusikaltimams, jų modeliams ir tendencijoms būdinga lyčių specifika;
- ✓ pastebėti bet kokį neįprastą vaiko arba jį lydinto (-ių) suaugusiojo (-ių) elgesį, fizinius ar emocinius ženklus;
- ✓ atkreipti ypatingą dėmesį, jei suaugusysis, kuris nėra vienas iš tėvų, lydi ne vieną vaiką, o visą vaikų grupę arba kaskart lydi vis kitus vaikus;
- ✓ atidžiai tikrinti vaiką lydintųjų suaugusiųjų dokumentus, jei jie nėra to vaiko tėvai arba atstovai;
- ✓ patikrinti Šengeno informacinėje sistemoje (SIS II), ar apie vaiką nėra pranešta kaip apie dingusį;
- ✓ kilus bet kokioms abejonėms, nukreipti atitinkamus asmenis antros linijos patikrinimui. Taip sudaromos sąlygos pasikonsultuoti su kilmės vietos institucijomis dėl vaiką lydinto suaugusiojo ir paties vaiko. Antros linijos patikrinimo paskirtis ir užduotys turėtų būti pagrįstos agentūros FRONTEX parengto [VEGA vadovo](#) gairėmis;
- ✓ būti susipažinę su tarptautinio bendradarbiavimo galimybėmis, tarpvalstybinės komunikacijos priemonėmis ir kanalais, kuriais gali naudotis, įskaitant informacijos kryžminį sutikrinimą ir analizę per Europolą;
- ✓ jei nieko nustatyti nepavyksta, tačiau abejonių dėl vaiko gerovės išlieka, kreiptis į vaiko apsaugos tarnybas. Informaciją apie atvejį reikėtų pranešti paskirties vietos vaiko apsaugos tarnyboms, taip pasirūpinant, kad būtų surengtas vizitas ir imtasi tolesnių veiksmų. Vis dėlto esama rizikos, kad vaikas dings be žinios dar nespėjus imtis tolesnių veiksmų arba kad socialinės tarnybos nepajėgs jo rasti. Taip gali atsitikti, pavyzdžiui, jei atitinkami asmenys pakeičia gyvenamąją vietą arba nurodo netikslią kontaktinę informaciją.

Pagal [Šengeno sienų kodekso](#) (Reglamentas (ES) 2016/399) 23 straipsnį ES valstybės narės turi teisę atlikti patikrinimus atitinkamoje teritorijoje, jei jie nėra tapatūs patikrinimams kertant sieną. Tokie atsitiktiniai policijos patikrinimai taip pat galėtų padėti lengviau nustatyti vaikus, kuriems iškilusi rizika. Per tokius policijos patikrinimus daugelis iš išvardytų dalykų, kaip antai rizikos analizės informacijos apie prekybą vaikais išmanymas, gali padėti lengviau identifikuoti vaikus, kuriems iškilusi rizika.

Europos Komisijos aukų identifikavimo gairės

Europos Komisija yra parengusi prekybos žmonėmis aukų identifikavimo gaires, kurios visų pirma skirtos konsulinėms tarnyboms ir sienos apsaugos pareigūnams.

Jei norite sužinoti daugiau, žr. Europos Komisija (2013), Guidelines for the identification of victims of trafficking in human beings (liet. Prekybos žmonėmis aukų identifikavimo gairės).

FRONTEX vadovas „Vaikai oro uostuose“ (VEGA)

Europos sienų ir pakrančių apsaugos agentūra FRONTEX yra parengusi vadovą, kuriame pateikiamos sienos apsaugos pareigūnams skirtos vaikų apsaugos oro uostuose gairės. VEGA vadove pateikiama praktinių patarimų, pavyzdžiui, susijusių su tuo, į ką atkreipti dėmesį sienos perėjimo punktuose, kokius klausimus užduoti vaikams, su pirmos ir antros linijos patikrinimais bei nukreipimu. Šiuo metu agentūra rengia panašų sausumos ir jūrų sienoms skirtą vadovą.

Jei norite sužinoti daugiau, žr. Europos sienų ir pakrančių apsaugos agentūra (2015), VEGA vadovas. Vaikai oro uostuose. Keliaujantiems vaikams kylanti rizika, sienos apsaugos pareigūnams skirtos gairės.

Europos Komisijos „Grupių, kurioms kyla didelė rizika nukentėti nuo prekybos žmonėmis, tyrimas“

Europos Komisijos ataskaitoje yra skyrius „Vaikų, kuriems kyla didžiausia rizika tapti prekybos žmonėmis aukomis, grupės: rizikos profiliais pagrįsta tipologija“.

Jei norite sužinoti daugiau, žr. Europos Komisija (2015), Study on high-risk groups for trafficking in human beings (liet. Grupių, kurioms kyla didelė rizika nukentėti nuo prekybos žmonėmis, tyrimas).

Vaikas, keliaujantis vienas arba kartu su suaugusiuoju, kuris nėra vienas iš jo tėvų arba teisėtas globėjas, privalo turėti galiojantį pasą arba asmens tapatybės kortelę ir tam tikrą papildomą dokumentą, kaip nustatyta nacionalinės teisės aktuose. Šis oficialus dokumentas turi būti pasirašytas jo tėvų arba teisėto globėjo, kai kuriais atvejais – notaro; juo vaikui suteikiama teisė keliauti už savo gyvenamosios ES valstybės narės ribų. Visai ES bendrų taisyklių šiuo klausimu nėra ir kiekviena ES valstybė narė pati sprendžia, ar vaikas privalo turėti tokius dokumentus, ar ne, ir, jei privalo, tai kokius. Kai kurios valstybės narės, kad vaikas vienas arba su suaugusiuoju, kuris nėra vienas iš jo tėvų, galėtų išvykti iš šalies, reikalauja tėvų sutikimo įrodymo (patvirtinimo). Savaimė ši priemonė nėra pakankama, kad užkirstų kelią prekybai vaikams.

Standartizuotas tėvų sutikimas leisti vaikui keliauti

Hagos konferencijos dėl tarptautinės privatinės teisės „Geros praktikos vadovo“ III dalyje, kuri yra skirta prevencinėms priemonėms, valstybės skatinamos svarstyti galimybę nustatyti standartizuotą tėvų sutikimo leisti vaikui keliauti formą, kuri būtų įrodymas, kad sutikimas duotas (jei reikia) prieš leidžiant vaikui išvykti iš jurisdikcijos (žr. vadovo 1.2.2 skyrių). Pradėjus naudoti sutikimo leisti vaikui keliauti šabloną, atsirastų daugiau aiškumo ir sumažėtų rizika, susijusi su ES valstybėse narėse reikalaujamų sutikimo formų įvairove. Valstybės, pageidaujjančios susikurti savo šabloną, kviečiamos apsvarstyti informaciją, pateikiamą [Hagos konferencijos svetainėje](#).

Jei norite sužinoti daugiau, žr. Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencija, [Guide to Good Practice under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction, Part III, Preventive Measures](#) (liet. Gerosios praktikos vadovas, pagal 1980 m. spalio 25 d. Hagos konvencijos dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų III dalį „Preveninės priemonės“), 2005 m.

Tapatybės nustatymas

Jei institucijos nusprendžia, kad vaikui reikalinga apsauga, jų pirmojo susitikimo su vaiku pagrindinis tikslas bus nustatyti to vaiko tapatybę. Imantis bet kokių priemonių vaiko tapatybei nustatyti ir jam nukreipti į atitinkamas institucijas tolimesniems veiksams, turi būti vadovaujama [Vaiko teisių konvencijos](#) 3 straipsnyje įtvirtintu vaiko interesų principu ir susijusiais ES teisiniais dokumentais (žr. [1 lentelę](#))

Tuo taip pat norima pasakyti, kad per pirmąjį susitikimą su vaiku institucijoms derėtų vengti jį nuodugniai klausinėti apie aplinkybes, gyvenimo sąlygas ir tai, kaip viskas atsitiko. Pirmasis susitikimas su vaiku turėtų būti trumpas ir skirtas tik jo tapatybei nustatyti, surinkti svarbiausiems duomenims, kaip antai, kur yra jo tėvai, ir sužinoti esminę informaciją, reikalingą tam, kad būtų galima nedelsiant pasirūpinti vaiko saugumu ir gerove. Tolesnį vertinimą turėtų paskui atlikti vaiko apsaugos tarnybos.

Tapatybės nustatymo etapu su vaiku turėtų būti elgiamasi pagarbiai, atsižvelgiant į jo amžių, o jei vaikas nekalba vietos kalba, turi būti iškviečiamas vertėjas žodžiu. Institucijos turėtų pateikti vaikui suprantamą informaciją svarbiausiais klausimais, pavyzdžiui, dėl galimybės prašyti konsulinės įstaigos pagalbos, taip pat dėl to, kodėl institucijoms reikia nustatyti jo tapatybę, kodėl imami pirštų atspaudai ir kokių veiksmų bus imamasi toliau, siekiant užtikrinti vaiko apsaugą.

- → *Daugiau apie tai, kaip su vaiku kalbėtis, kaip jį išklausti ir kaip jam pateikti informaciją – skyriuje „[3 veiksmai. Išklausti vaiką](#)“.*

Už vaiko tapatybės nustatymą paprastai yra atsakinga policija. Atsižvelgiant į aplinkybes, gali reikėti atlikti kai kuriuos iš šių veiksmų (arba visus):

Be tėvų priežiūros likę vaikai, rasti ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje

- patikrinti dokumentus, jei jų yra, kaip antai tapatybės dokumentus ar pasus, nustatyti vaiko vardą ir pavardę, pilietybę, amžių ir t. t.;
- nuimti vaiko pirštų atspaudus (jei vaikas vyresnis, kai tai leidžiama pagal nacionalinę teisę) ir jį nufotografuoti;
- patikrinti nacionalinėse duomenų bazėse, ar vaikas yra turėjęs reikalų su policija, ir jei turėjo, tai dėl kokios priežasties;
- patikrinti Šengeno informacinėje sistemoje (SIS II), ar apie vaiką nėra pranešta kaip apie dingusį;
- sunkių formų ir organizuotų nusikaltimų atveju kreiptis į Europolą prašant patikrinti duomenų bazines, taip pat prašant operatyvinės analizės ir paramos atliekant tyrimus bei vykdant operacijas;
- konsulinei įstaigai pranešti vaiko valstybę narę arba vaiko įprastinę gyvenamąją vietą.

Prekybos žmonėmis atvejais vaikai gali teigti, kad yra pilnamečiai, norėdami išvengti nuodugnesnio stebėjimo ir dėl to, kad iš prekyautojų žmonėmis yra gavę tokius nurodymus. Taip pat pažymėtina, kad vaikas gali būti verčiamas keliauti su netikru suaugusio asmens pasu.

Jei tikslus vaiko amžius išlieka nežinomas, tačiau yra priežasčių manyti, kad asmuo yra vaikas, tuomet pagal [ES kovos su prekyba žmonėmis direktyvą](#) (13 straipsnio 2 dalį), [Kovos su vaikų seksualiniu išnaudojimu direktyvą](#) (18 straipsnį) ir [Direktyvą dėl procesinių garantijų vaikams, kurie baudžiamajame procese yra įtariamieji ar kaltinamieji](#) (3 straipsnį), taip pat [Europos Tarybos kovos su prekyba žmonėmis konvenciją](#) (10 straipsnį) institucijos turėtų laikyti asmenį vaiku tol, kol nustatinėjamas jo amžius. Vyresnio amžiaus paauglių atvejai gali būti sudėtingi.

Kai pagal nacionalinę teisę vaikui turi būti atliktas amžiaus vertinimas, taikytina metodika turėtų apimti mažiausiai invazinius metodus ir numatyti vaikui galimybę būti išklaustytam ir gauti globėjo pagalbą. Taikytinos teisės, reikalingų garantijų ir esamų amžiaus vertinimo metodų apžvalgą rasite Europos prieglobsčio paramos biuro (EASO) parengtame vadove.

EASO amžiaus vertinimo vadovas

Europos prieglobsčio paramos biuras (EASO) yra parengęs praktines asmenų, kurie neturi jų amžių įrodančių dokumentų, amžiaus vertinimo gaires. Šiame vadove pateikiama esamų metodų apžvalga, jų trūkumai ir privalumai, taip pat garantijos, kurios turi būti

nustatytos. Nepaisant to, kad EASO leidinys parengtas orientuojantis į tarptautines apsaugos procedūras, jame pateikiamos gairės taikytinos ir iš ES kilusiems vaikams.

Jei norite sužinoti daugiau, žr. Europos prieglobsčio paramos biuras (2018), EASO Practical Guide on age assessment (liet. EASO praktinis amžiaus vertinimo vadovas).

Nukreipimas

Vaikai, kurie yra likę be tėvų priežiūros ir kuriems reikalinga apsauga ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje, turėtų būti nukreipiami į atitinkamas nacionalines už vaiko apsaugą atsakingas institucijas. Kartu su kitomis susijusiomis institucijomis pastarosios turi imtis neatidėliotinių priemonių, kad užtikrintų vaiko saugumą, suteiktų jam prieglobstį ir patenkintų pagrindinius jo poreikius. Toliau jo atvejį nagrinėja vaiko apsaugos institucijos.

Jei yra faktų arba įtarimų, kad vaikas yra prekybos žmonėmis auka, policija turi perduoti bylą specializuotam policijos padaliniiui, nacionaliniam nukreipimo mechanizmui arba subjektui, atsakingam už kovą su prekyba žmonėmis, kad vaikas būtų oficialiai pripažintas tapęs prekybos žmonėmis auka.

2 veiksmas. Paskirti globėją

Tarptautinėje teisėje ir Europos teisėje pripažįstama, kad be tėvų priežiūros likusiems vaikams labai svarbu paskirti globėją, taip apsaugant vaiko interesus ir užtikrinant didesnę vaiko gerovę. Tai, kad Vaiko teisių konvencijoje sąvoka „teisėtas globėjas“ minima daugybę kartų, rodo, kad teisėti globėjai yra labai svarbus apsaugos sistemos, skirtos vaikams, kurie laikinai arba visam laikui liko be savo šeimos aplinkos ir kurių interesams negali atstovauti jų tėvai, elementas (dar žr. JT Vaiko teisių komiteto *General Comment No 6* (Bendrosios pastabos Nr. 6) 33 dalį).

Kalbant apie prekybos žmonėmis aukomis tapusius vaikus, ES teisėje, *ES kovos su prekyba žmonėmis direktyvos* 14 straipsnio 2 dalyje nustatyta prievolė paskirti globėją arba atstovą vos tik valdžios institucijoms vaiką identifikavus, jeigu pagal nacionalinę teisę tėvų pareigų turėtojams neleidžiama užtikrinti vaiko interesų ir (arba) atstovauti vaikui dėl interesų konflikto tarp jų ir nukentėjusio vaiko. 16 straipsnio 3 dalimi ši prievolė išplečiama, įtraukiant ir nelydimus nuo prekybos žmonėmis nukentėjusius vaikus. Be to, jei vaikas yra įtraukiamas į baudžiamuosius tyrimus ir baudžiamuosius procesus, pagal 15 straipsnį kompetentingos valdžios institucijos privalo vaikui paskirti atstovą, jeigu pagal nacionalinę teisę tėvų pareigų turėtojams neleidžiama atstovauti vaikui dėl interesų konflikto tarp jų ir nukentėjusio vaiko.

Be tėvų priežiūros likę vaikai, rasti ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje

Panašiai, pagal [Kovos su vaikų seksualiniu išnaudojimu direktyvos](#) 20 straipsnį kompetentingos institucijos privalo auka tapusiam vaikui paskirti specialų atstovą, jeigu pagal nacionalinę teisę tėvų teises turintiems asmenims neleidžiama atstovauti vaikui dėl jų ir nukentėjusio vaiko interesų konflikto arba jeigu vaikas yra nelydimas ar atskirtas nuo šeimos.

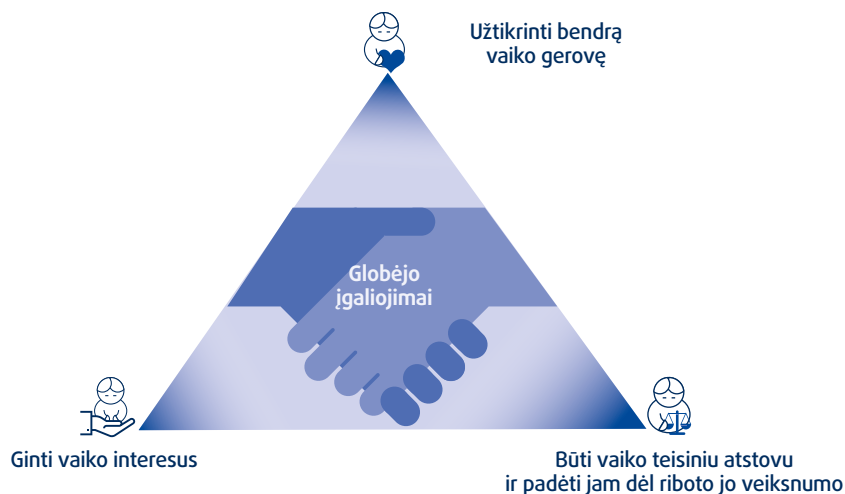
Kaip nustatyta [reglamento „Briuselis IIa“](#) 20 straipsnyje, laikinojo globėjo skyrimas yra skubi priemonė. Sprendimą dėl laikinosios globos gali priimti ta ES valstybė narė, kurioje vaikas tuo metu yra, net jei jurisdikcija priklauso kitai valstybei narei. Laikinojo globėjo atsakomybė nustos galioti, kai jurisdikciją turintis teismas perims bylą ir paskirs naują globėją arba imsis kitų ilgalaikių priemonių.

Perkeliant vaiką į įprastinės gyvenamosios vietos šalį dar nepaskyrus globėjo, neatsižvelgiama į tai, kaip svarbu nuodugniai įvertinti vaiko situaciją, šeimos aplinką ir sąlygas, į kurias vaikas ten pateks. Atliekant skubų vaiko perkėlimą kyla rizika, kad vaikas bus vėl parduotas prekiautojams žmonėmis arba vėl taps prievartos auka. Kad apsaugotų vaiko interesus ir užkirstų kelią prievartai prieš jį ateityje, institucijos turės skirti laiko visoms aplinkybėms įvertinti. Itin svarbu, kad per šį laikotarpį vaikui būtų paskirtas globėjas. Globėjas, kaip asmuo, kuriuo pasitikima, gali padėti tiksliau įvertinti vaiko bei jo šeimos situaciją ir užtikrinti, kad priimami sprendimai būtų ilgalaikiai ir atitiktų vaiko interesus.

Kaip parodyta [7 pav.](#), globėjai privalo užtikrinti bendrą vaiko gerovę; ginti vaiko interesus; būti vaiko teisiniais atstovais ir padėti vaikui dėl jo riboto veiksnumo. Globėjas turėtų būti asmuo, geriausiai suprantantis vaiko poreikius. Globėjas užima išskirtinę padėtį tarpininkaudamas tarp įvairių institucijų ir vaiko. Globėjas gali tarpininkauti vaikui ir specialistams, teikiantiems vaikui priežiūrą ir pagalbą, kaip antai teisininkams, sveikatos priežiūros tarnyboms, mokyklai, apgyvendinimo įstaigoms, vaiko apsaugos tarnyboms, policijai ir paramos aukoms tarnyboms.

Globėjai taip pat atlieka svarbų vaidmenį tarpvalstybinio lygmens veiksmuose, susijusiuose su byla. Pavyzdžiui, jie gali padėti vaikui iš naujo užmegzti ryšį su šeima, palaikyti ryšį su vaiko tėvais ar artimaisiais kitoje ES valstybėje narėje arba lydėti vaiką, jei jis yra perkeliamas į kitą šalį.

7 pav. Globėjo įgaliojimai

Šaltinis: FRA ir Europos Komisija (2014) (*Guardianship for children deprived of parental care (liet. Be tėvų priežiūros likusių vaikų globa)*, p. 15)

FRA ir Europos Komisijos parengtame **Globos vadove** pateikiama išsami globėjų vaidmenų bei atsakomybės sričių, taip pat globos sistemų veikimo apžvalga. Skaitytojams rekomenduojama peržiūrėti šį vadovą ir išsamiau susipažinti su globėjų vaidmenimis bei atsakomybės sritimis, globos sistemų valdymu ir konkrečiomis globėjų užduotimis.

Be tėvų priežiūros likusių vaikų globos vadovas. Konkretūs prekybos žmonėmis aukomis tapusių vaikų poreikiai

FRA ir Europos Komisija išleido vadovą, kurio paskirtis – stiprinti nacionalines globos sistemas ir užtikrinti, kad jos būtų geriau parengtos reaguoti į konkrečius prekybos žmonėmis aukomis tapusių vaikų poreikius. Vadove pateikiamos gairės ir rekomendacijos ES valstybėms narėms, pabrėžiant pagrindinius globos sistemų principus, taip pat jų kūrimo bei valdymo ypatumus. Vadovas parengtas visomis ES kalbomis.

*Jei norite sužinoti daugiau, žr. FRA (2015), *Guardianship for children deprived of parental care with a particular focus on their role in responding to child trafficking* (liet. Be tėvų priežiūros likusių vaikų globa; ypač atkreipkite dėmesį į globėjų vaidmenį sprendžiant prekybos vaikais problemą).*

3 veiksmas. Išklausti vaiką

Vienas iš svarbiausių tarptautinės ir europinės vaiko apsaugos principų – vaiko teisė laisvai reikšti savo nuomonę visais klausimais, kurie jam yra svarbūs. Kaip numatyta [Chartijos 24 straipsnyje](#) ir [Vaiko teisių konvencijos 12 straipsnyje](#), į vaiko nuomonę atsižvelgiama pagal jo amžių ir brandą.

→ *Apie tai, kaip išklausti vaiką vykstant baudžiamajam procesui, žr. skyrių „8 veiksmas. Teikti paramą vaikui teismo proceso metu.“*

Į vaiko nuomonę reikia deramai įsiklausyti atsižvelgiant į kiekvieno vaiko asmeninę brandą, situacijos specifiką ir tai, kokios tomis aplinkybėmis yra pasirinkimo galimybės. Pavyzdžiui, nuo vaiko nuomonės gali priklausyti tai, ar globėjas turėtų būti vyras, ar moteris, arba tai, ar šeimos susijungimas būtų geriausia išeitis. Išklausti vaiko nuomonę ir į ją atsižvelgti yra ne tik teisinė prievolė – tai teigiamai paveiks ir vaiko apsaugos procesą. Vaikas lengviau pradės pasitikėti institucijomis ir bus labiau linkęs bendradarbiauti. Be to, tai padeda pasiekti, kad vaikas nesislapstytų ir pakartotinai netaptų prekybos žmonėmis auka, ir taip užtikrinti, kad veiksmai, kurių imamasi, būtų tvarūs, o viešieji ištekliai būtų naudojami veiksmingai.

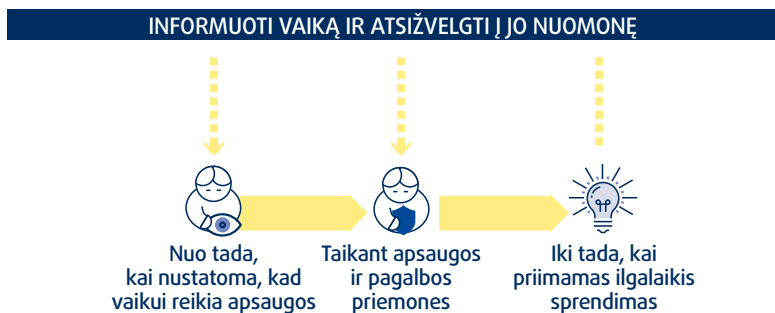
Vaikų įgalinimas per dalyvavimą

Natūralu, kad smurtinė patirtis žmogų silpnina. Todėl norint užtikrinti, kad vaiko apsaugos intervencijos neleistų jam toliau silpnėti, o teigiamai prisidėtų prie jo atsigavimo ir reintegracijos per atidžiai prižiūrint skatinamą dalyvavimą, būtina taikyti atsargias priemones. Komitetas pažymi, kad su dalyvavimo kliūtimis susiduria ypač marginalizuotos ir (arba) diskriminuojamos grupės. Šias kliūtis ypač svarbu pašalinti, kai kalbama apie vaiko apsaugą, nes dažnai būtent vaikai nuo smurto nukentčia labiausiai.

Žr. *JT Vaiko teisių komitetas (2011), General Comment No 13* (Bendroji pastaba Nr. 13), 63 dalis.

Informuoti vaiką, jį išklausti ir į jo nuomonę atsižvelgti – nėra uždavinys, įvykdomas per pirmąjį susitikimą su vaiku. Priešingai – tai turi būti esminis visų šiame praktiniame vadove pateikiamų veiksmų komponentas, kaip parodyta [8 pav.](#), nuo tada, kai nustatoma, kad vaikui reikia apsaugos, iki tada, kai įgyvendinamas ilgalaikis sprendimas. Priklausomai nuo to, kokios yra specifinės kiekvieno atvejo aplinkybės, vaikas gali pareikšti savo poziciją dėl saugos, priežiūros sprendimų, šeimos susijungimo, globėjo skyrimo, geriausio ilgalaikio sprendimo ir daugelio kitų sprendimų, darančių jam poveikį.

8 pav. Informuoti vaiką ir atsižvelgti į jo nuomonę vykdant visus 10 veiksmų

Šaltinis: FRA, 2019 m.

Tinkama informacija

Kad vaikai galėtų pareikšti savo nuomonę, jie turi gauti išsamią ir suprantamą informaciją apie tai, kas vyksta, kokių žingsnių bus imamasi toliau ir kokios yra galimybės rinktis. Vaikų reikia pasiteirauti, kurios iš galimybių jiems atrodo priimtinausias. Teisė į informaciją ir teisė būti išklaustytam yra labai glaudžiai susijusios, taigi jas reikėtų vertinti kaip visumą.

Siekiant įsiklausyti į vaiko žodžius ir pelnyti jo pasitikėjimą, itin svarbu suteikti jam tinkamą ir suprantamą informaciją. Jei vaikui trūks informacijos arba jis ne iki galo supras susidariusią situaciją, jo galimybės pateikti nuomonę, priimti sprendimus ir kelti klausimus bus ribotos. [2 lentelėje](#) pateikiamos nuorodos į ES teisinių dokumentų nuostatas, kuriomis įtvirtinama teisė į informaciją. Iš čia matyti, kad Nusikaltimų aukų teisių direktyvos nuostatos yra išsamiausias.

2 lentelė. Teisė į informaciją susijusiuose ES teisės aktuose

Aiškiai minimi teisės į informaciją aspektai	Dokumentas		
	ES kovos su prekyba žmonėmis direktyva	Nusikaltimų aukų teisių direktyva	Kovos su vaikų seksualiniu išnaudojimu direktyva
Bendrojo pobūdžio nuoroda į teisę į informaciją	19 ir 21 konstatuojamosios dalys; 11 straipsnio 5 dalis	1 straipsnis	50 konstatuojamoji dalis

Be tėvų priežiūros likę vaikai, rasti ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje

Išlaidų atlyginimas	–	23 konstatuojamoji dalis; 14 straipsnis	–
Vertimo žodžių paslaugos	11 straipsnis	34, 35 ir 36 konstatuojamosios dalys, 7 straipsnis	–
Komunikacijos su auka priemonės ir turinys	11 straipsnio 6 dalis	26, 27, 29, 31, 32, 33 ir 40 konstatuojamosios dalys; 4 ir 6 straipsniai, 11 straipsnio 3 dalis	–
Informacija aukoms, turinčioms specialiųjų poreikių	11 straipsnis	38 konstatuojamoji dalis; 9 straipsnis	–
Paprastos ir suprantamos kalbos vartojimas, atsižvelgiant, be kita ko, į aukos specialiuosius poreikius	–	21 konstatuojamoji dalis; 3 ir 7 straipsniai	–

Pastaba: – = netaikoma.

Šaltinis: FRA, 2019 m.

Vaikai, kuriems suteikta daugiau informacijos, geba konstruktyviau dalyvauti teisminiuose procesuose. Tai padeda sklandžiau bendradarbiauti su institucijomis ir vaikais, kurie jaučiasi gerbiami ir traktuojami rimtai. Taigi pakankamos informacijos suteikimas užtikrina naudą visoms dalyvaujantiems šalims.

Vertėjai žodžiu

Gali būti, kad vaikas nekalbės vietos kalba arba jo kalbos žinios bus minimalios. Prireikus, siekiant užtikrinti tinkamą komunikavimą, turėtų būti iškviečiamas kvalifikuotas vertėjas žodžiu, be kita ko, apmokytas bendrauti su vaikais. Vertėjai žodžiu turėtų būti nepriklausomi, žinomi institucijoms ir patikimi. Vertėjas žodžiu neturėtų būti asmuo, tvirtinantis, kad yra vaiko draugas ar šeimos narys. Jei klausimai, kuriais kalbama, yra labai jautrūs, vaikas gali pageidauti, kad vertimas žodžiu būtų atliekamas telefonu. EASO yra parengęs [naują mokymo programos modulį, skirtą vertimui žodžiu sprendžiant prieglobsčio klausimus](#). Jį galima gauti pateikus prašymą. Nors šiame modulyje vyrauja prieglobsčio problematika, kai kurie iš vertimo žodžiu būdų galėtų būti aktualūs verčiant ir ES kilmės vaikų apklausas.

Atmintinė vertėjams žodžiu, dirbantiems su vaikais

- ✓ Elkitės profesionaliai, šiltai ir draugiškai.
- ✓ Nerodykite emocijų, kaip antai nepritrimo ar nusistebėjimo, kad ir kaip jus šokiruotų tai, ką girdite.
- ✓ Neteiskite vaiko.
- ✓ Nekontroliuokite vaiko ir nesistenkite daryti jam įtakos.
- ✓ Verskite tiksliai tai, ką sako vaikas, nieko nepridurdam ir neapibendrinami.
- ✓ Nekeiskite to, ką sako vaikas, pavyzdžiui, norėdami pataisyti gramatiką ar pridėti detalių.
- ✓ Nevartokite specialistų žargono ir terminų, manydami, kad vaikas juos supras.
- ✓ Būkite nešališki.
- ✓ Patys neuždavinėkite klausimų.
- ✓ Išlaikykite konfidencialumą; neatskleiskite jokios informacijos apie vaiką ir niekam neduokite jo kontaktų.

Lyčių aspektas

Specialistai turi žinoti, kad prireikus gali tekti pritaikyti bendravimo stilių pagal tai, ar bendraujama su mergaite, ar su berniuku. 3 lentelėje parodyta, kaip į šiuos aspektus atsižvelgiama trijuose svarbiausiuose šios srities ES teisiniuose dokumentuose.

3 lentelė. Tiesioginės nuorodos į lyčių aspektą susijusiuose ES teisės aktuose

Aspektai	Dokumentas		
	ES kovos su prekyba žmonėmis direktyva	Nusikaltimų aukų teisių direktyva	Kovos su vaikų seksualiniu išnaudojimu direktyva
Lytis	3, 12 ir 25 konstatuojamosios dalys; 1 straipsnis	9, 17, 56, 57, 61 ir 64 konstatuojamosios dalys; 9 straipsnio 3 dalies b punktas, 22 straipsnio 3 dalis, 23 straipsnio 2 dalies d punktas, 26 straipsnio 2 dalis	–

Pastaba: – = netaikoma.

Šaltinis: FRA, 2019 m.

Siekiant nenuvertinti lyčių aspekto, svarbu atsižvelgti į šiuos dalykus:

- **Kokios lyties specialistai dirbs su vaiku:** vaiko reikėtų atsiklausti, ar jis norėtų, kad su juo dirbtų tos pačios, ar priešingos lyties specialistai. Ši galimybė yra ne visada, tačiau galimus variantus reikėtų nuodugniai apsvarstyti. Lyčių aspektas svarbus ir priimant žmones į darbą, kad būtų pakankamai tiek darbuotojų vyrų, tiek moterų. Vis dėlto svarbiausia šį aspektą įvertinti renkant vaikui globėją – vieną iš pagrindinių asmenų, atsakingų už vaiko išklausymą ir bendravimą su juo.
- **Berniukams ir mergaitėms taikomi stereotipai:** ir specialistai, ir patys vaikai kartais turi tam tikrų įsitikinimų ir išankstinių nuostatų, susijusių su tipiniu berniukų ir mergaičių elgesiu. Lyčių nelygybė ir struktūrinė diskriminacija dėl etninės kilmės ir lyties gali paveikti, pavyzdžiui, vaikų požiūrį į save bei lūkesčius, jų pasitikėjimą savimi ir įsivaizdavimą, kaip jie turi atrodyti. Visa tai gali turėti įtakos tam, kaip jiems pavyks susitvarkyti su patirtu išnaudojimu ar prievarta, taip pat tam, kaip jie pasirinkt atskleisti tai, kas jiems nutiko. Jų patirtis gali turėti reikšmingos įtakos ir tam, kaip jiems pavyks atsigauti.
- **Seksualinės prievartos ar išnaudojimo atskleidimas:** mergaitėms gali būti sunku pripažinti, kad prieš jas buvo naudojama seksualinė prievarta, nes tai gali būti susiję su gėdos ir kaltės jausmu. Berniukai taip pat gali vengti tai atskleisti, nes dėl šios patirties jiems gali atrodyti, kad jie yra mažiau vyriški ir nepakankamai stiprūs.
- **Lyčių aspektas kalbant apie prekybą žmonėmis:** prekybos žmonėmis objektais moterys, mergaitės, vyrai ir berniukai tampa skirtingų formų išnaudojimo tikslais. Pagrindinis prekybos moterimis ir mergaitėmis tikslas – seksualinis išnaudojimas. Ši išnaudojimo forma pasižymi žiaurumu, brutalumu ir ilgalaikiu fiziniu su lytimi susijusiu poveikiu, poveikiu moterų lytinei ir psichinei sveikatai. Kovos su prekyba žmonėmis priemonės, susijusios su specifine moterų ir mergaičių padėtimi, turi būti derinamos su platesnio masto kovos su smurtu prieš moteris strategijomis.

JEI NORITE SUŽINOTI DAUGIAU

Kovos su prekyba žmonėmis priemonės, kuriomis atsižvelgiama į lyčių aspektą

Turint omenyje tai, kad 95 proc. registruotų prekybos žmonėmis aukų, patyrusių seksualinį išnaudojimą, yra moterys ir mergaitės, šioje ataskaitoje ES kovos su prekyba žmonėmis direktyvos ir Nusikaltimų aukų teisių direktyvos nuostatos nagrinėjamos atsižvelgiant į lyčių aspektą. Ataskaitoje pateikiamos valstybėms narėms skirtos gairės

dėl priemonių, kuriomis būtų atsižvelgiama į lyčių aspektą, siekiant geriau identifikuoti prekybos žmonėmis aukas, joms padėti ir jas paremti.

Jei norite sužinoti daugiau, žr. Europos lyčių lygybės institutas (EIGE) (2018), [Gender-specific measures in anti-trafficking actions: report](#) (liet. Lyčių aspektu pagrįstos priemonės kovos su prekyba žmonėmis veiksmuose. Ataskaita).

Vaiko interesus atitinkantis bendravimas

Nuo tada, kai nustatoma, kad vaikui reikalinga pagalba, iki tada, kai yra priimamas ilgalaikis sprendimas ir byla baigiama nagrinėti, su vaiku palaiko ryšį ir bendrauja įvairiausių sričių specialistai. Komunikuojama ir bendraujama su vaiku bus įvairiomis formomis, pavyzdžiui, vaiko laukia kasdienis bendravimas su prieglobstį jam suteikusios įstaigos darbuotojais, pirmas susitikimas su policijos pareigūnais po tapatybės nustatymo, konfidencialus pokalbis su globėju, išsami tiriamoji apklausa arba nuodugnus vaiko interesų vertinimas siekiant priimti ilgalaikį sprendimą.

Bendravimas su vaikais, ypač tais, kuriems reikalinga apsauga, įskaitant prekybos žmonėmis aukomis tapusius vaikus, reikalauja nemažų įgūdžių. Vaikai gali turėti trauminės patirties, staiga nustoti pasitikėti suaugusiais arba nenorėti kalbėtis apskritai. Tiesiogiai su vaikais dirbantys asmenys turi būti įgudę bendrauti su įvairaus amžiaus vaikais, atsižvelgiant į jų lytį ir kultūrines aplinkybes ir vengiant juos traumuoti dar kartą, ir reguliariai apmokomi, kaip geriausia tai daryti. Jie turi suprasti, kokį fizinį ir psichologinį poveikį vaikui daro stresas ir traumavimas. Trauminė patirtis gali neigiamai paveikti vaiko elgesį. Pavyzdžiui, vaikas gali negebėti pasitikėti suaugusiais ar institucijomis, o tai, kaip vaikas pasakoja ar net prisimena savo išgyvenimus, gali būti reikšmingai paveikta traumos. Iš kai kurių iš šių elgesio modelių galima klaidingai suprasti, kad vaikas duoda prieštarigus parodymus.

Todėl tam, kad pokalbis su vaiku, nukentėjusiu nuo prekybos žmonėmis, prievartos ar nepriežiūros, būtų nuoširdus ir veiksmingas, atitinkamas pareigas einantys darbuotojai turi būti tinkamai apmokyti ir turėti reikiamų įgūdžių. Specialistai turėtų būti apmokomi šiais klausimais: kokį poveikį daro trauminė patirtis; kokią pasirinkti apklausos struktūrą; kaip naudoti atvirusius, tikslinius ir uždaruosius klausimus; ką daryti, jei bendravimas stringa; dėl klausymo įgūdžių; dėl bendravimo su konkrečiomis grupėmis, kaip antai mergaitėmis, berniukais, paaugliais, vaikais su negalia, romų tautybės vaikais, prekybos žmonėmis aukomis tapusiais vaikais, atsižvelgiant į nusikaltimo lyčių specifiką ir į konkrečios formos išnaudojimo, kurį teko patirti aukoms, padarinius.

Teikdami vaikui informaciją ir su juo bendraudami specialistai turėtų atkreipti dėmesį į šiuos dalykus:

- **Vaiko nuomonė.** Prievolė išklaudyti vaiką ir atsižvelgti į jo nuomonę pagal jo amžių ir brandą nėra nepagrįsta prievolė. Specialistai turi rimtai apgalvoti vaiko pareikštą nuomonę. Jei atsižvelgti į vaiko nuomonę galima tik iš dalies arba apskritai negalima atsižvelgti, tai turėtų būti vaikui motyvuotai paaiškinama ir dokumentuojama.
- **Vaiko pastangos.** Specialistai turi vertinti vaiką ne vien kaip auką, bet ir kaip asmenybę. Kad galėtų atitolti nuo prekiautojų žmonėmis ar net artimųjų, susijusių su prievartos ar išnaudojimo veikos vykdymu, vaikas turi turėti galimybę būti vertinamas kaip asmuo, turintis įgūdžių ir gebėjimų. Tarnybos turėtų nustatyti, kokių įgūdžių, gebėjimų ir interesų turi vaikas, ir tuo remtis.
- **Privatumas ir konfidencialumas.** Tikėtina, kad išnaudojimą ar prievartą patyręs vaikas gali kelti labai jautrių klausimų. Todėl būtina saugoti privatumą ir užtikrinti, kad apklausoje dalyvautų kuo mažiau žmonių. Vaikas turi suprasti, kaip jo pateikta informacija bus panaudota, kas ją sužinos ir kokios yra konfidencialumo ribos.
- **Kokie asmenys bus šalia vaiko.** Kai kuriuos specialistus, kaip antai globėją, vaikui turi būti paprasta pasiekti ir susirasti. Tai padaryti vaikui bus paprasčiau, jei jam bus nurodyti atitinkami telefono numeriai ar e. pašto adresai, paskirtas su vaiko dienvakare suderintas susitikimų laikas (pavyzdžiui, po pamokų) ir pasirūpinta, kad vaikas galėtų pririnkti bet kada su jais susisiekti.
- **Kultūrinis tarpininkavimas.** Jei dirba su kitos kultūros ar religijos vaikais, specialistai turėtų būti apmokyti kultūros požiūriu jautrių gebėjimų, požiūrių ir įgūdžių, kad galėtų užtikrinti įvairioms kultūroms atvirą, nemoralizuojantį ir stereotipų nepaveiktą bendravimą. Jie taip pat turėtų žinoti, kokį poveikį įsitikinimams ir elgesiui daro kultūra. Be to, darbuotojai turėtų suvokti ir tai, kokie yra jų pačių kultūros ypatumai, galintys turėti įtakos jų pačių prielaidoms bei elgesiui. Prireikus specialistai galėtų pasinaudoti kultūros tarpininkais, t. y. asmenimis iš tokios pačios kultūrinės aplinkos kaip ir vaikas. Tai padėtų plėtoti savitarpio kultūrinių kontekstų supratimą ir teigiamai paveiktų bendravimo su vaiku procesą. Pavyzdžiui, romų tautybės tarpininkas būtų naudingas bendraujant su romų tautybės vaiku.
- **Planavimas, kada ir kokią informaciją pateikti.** Šios srities darbuotojai taip pat turėtų gerai apgalvoti, kada tinkamiausias laikas vaikui pateikti informaciją. Be to, jie turi gebėti nuspręsti ir tai, kokį klausimą ir kada iškelti. Pavyzdžiui, gali būti

neveiksminga aiškinti vaikui visas procedūras pačioje pradžioje, nes jis gali būti pernelyg sutrikęs ir negebėti susidoroti su informacijos kiekiu. Taip pat svarbu turėti omenyje, kad informaciją, kuri vaikui jau buvo suteikta pradžioje, gali tekti pakartotinai aiškinti dar ne kartą viso proceso metu. Priklausomai nuo emocinės būklės, vaikas gali nesuprasti informacijos arba ją pamiršti. Todėl informaciją reikėtų pateikti ir vėliau vykstant procesui. Vaikai taip pat turėtų būti aiškiai informuojami, kada byla laikoma baigta nagrinėti.

- **Vaikui suprantama kalba.** Visa informacija turėtų būti teikiama aiškia ir paprasta kalba. Profesinio žargono reikėtų vengti. Darbuotojai neturėtų manyti, kad vaikai savaime supras tokius specifinius terminus kaip „globėjas“, „teisinė pagalba“ ar „vertinimas“. Visus terminus reikėtų paaiškinti.
- **Informacijos pritaikymas įvairioms grupėms.** Informacija turi būti pritaikyta įvairioms amžiaus grupėms ir brandos lygiams. Pavyzdžiui, ta pati informacija 10 metų vaikui ir 16 metų vaikui turėtų būti pateikiama skirtingai. Atliekant **FRA tyrimą** kalbinti vyresni vaikai teigė, kad kartais jie jaučiasi taip, tarsi policijos ar teisėsaugos pareigūnai juos laikytų mažais vaikais. Tai verčia juos jaustis pažemintus ir sumenkintus. Be to, specialistai turėtų užtikrinti, kad informacija būtų pritaikoma pagal įvairius gebėjimo suprasti lygius, nes kai kurie vaikai gali turėti psichosocialinę negalią. Tokiais atvejais gali prireikti konkrečios specializacijos specialistų.
- **Supratimo tikrinimas.** **FRA tyrimas** parodė, kad institucijoms paprastai atrodo, jog savo priežiūroje esančius vaikus jos informuoja tinkamai. Vis dėlto iš tikrųjų daugelis vaikų gautos informacijos nesupranta ir pernelyg bijo paprašyti ją papildomai paaiškinti. Todėl svarbu, kad darbuotojai įsitikintų, jog vaikas visą informaciją suprato. Šiuo tikslu darbuotojai turėtų skirti pakankamai laiko kiekvienam vaikui ir leisti jam paskui užduoti tiek klausimų, kiek reikia.
- **Vaikui suprantama medžiaga.** Teikiant vaikams informaciją, labai naudinga gali būti įvairiomis kalbomis parengta rašytinė arba audiovizualinė medžiaga.

Atliekant **FRA tyrimą** kalbinti per 300 vaikų nurodė vaiko interesus atitinkančiais laikantys tuos specialistus, kurie:

- ✓ šypsosi ir yra draugiški, mandagūs, linksmi, empatiški bei dėmesingi;
- ✓ vaikus ir jų situaciją vertina rimtai;
- ✓ apklausas vertina kaip pokalbius tarp dviejų lygiaverčių asmenų;
- ✓ savo elgesį ir kalbėseną koreguoja atsižvelgdami į vaiko amžių ir nesielgia su jais kaip su suaugusiais;

Be tėvų priežiūros likę vaikai, rasti ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje

- ✓ kalba pakankamai aiškiai, kad vaikai galėtų tinkamai juos girdėti;
- ✓ įdėmiai klausosi;
- ✓ nesielgia oficialiai ir kuria atpalaiduojančią atmosferą;
- ✓ pasikalba su vaikais apie šį bei tą, kad jie jaustųsi laisviau;
- ✓ yra ramūs, kantrūs, ant vaikų nešaukia ir jų neskubina;
- ✓ jaunesnius nei 10 metų vaikus apklausia žaidimo forma;
- ✓ pasiūlo pertraukėlių;
- ✓ pasirūpina, kad būtų maisto, gėrimų, saldumynų;
- ✓ vengia dėvėti uniformas ar oficialius perukus ir mantijas;
- ✓ naudoja vaikui suprantamą medžiagą;
- ✓ turi darbo su vaikais patirties ir yra atitinkamai apmokyti;
- ✓ rodo nuoširdų susidomėjimą, įtraukia vaikus ir yra pasiekiami, su jais galima susisiekti bet kada vykstant procesui.

UNICEF „Let’s Talk“

UNICEF yra parengęs veiksmingo bendravimo su vaikais, tapusiais prievartos ir prekybos žmonėmis aukomis, praktinį vadovą. Jame kalbama apie visus vaiko apklausos proceso etapus, apžvelgiant apklausos tikslą, pasirėngimą jai, pačią apklausą, jos užbaigimą, kliūtis, trukdančias bendrauti, ir kitus svarbius aspektus.

*Jei norite sužinoti daugiau, žr. UNICEF (2004), *Let’s talk* (liet. Pasikalbėkime).*

„Paklausykite! Kaip sukurti vaikams sąlygas kalbėti ir būti išklaudytiems“

2019 m. Baltijos jūros valstybių taryba išleido gaires, kuriose patariama, kaip vaikams, kuriems kyla rizika nukentėti dėl išnaudojimo ir prekybos žmonėmis, sukurti sąlygas kalbėti ir būti išklaudytiems specialistų. Rengiant šį vadovą buvo kalbamasi su vaikais ir jaunuoliais, kuriems teko susidurti su išnaudojimu ir prekyba žmonėmis.

*Jei norite sužinoti daugiau, žr. Baltijos jūros valstybių taryba (BJVT) (2019), *Creating conditions for children to speak and be heard* (liet. Kaip sukurti vaikams sąlygas kalbėti ir būti išklaudytiems).*

Priemonės vaiko nuomonei apie globėją išgirsti

Įgyvendinant ES finansuojamą projektą parengta įvairių praktinių priemonių. Viena iš jų – lengvai suprantama vertinimo forma, skirta vaikų nuomonėms apie globėją surinkti pasibaigus globos laikotarpiui.

*Jei norite sužinoti daugiau, *CONNECT svetainėje* žr. *CONNECT Tools* (liet. CONNECT priemonės) (2014).*

4 veiksmas. Įvertinti vaiko interesus

Užtikrinti vaiko interesų apsaugą – viso darbo su vaikais esmė. Veikti vadovaujantis vaiko interesais – pagrindinis vaiko apsaugos principas. Jis įtvirtintas Chartijos 24 straipsnyje, *Vaiko teisių konvencijos* 3 straipsnyje, taip pat susijusiuose ES teisiniuose dokumentuose, kaip parodyta 3 lentelėje. Vaiko interesai turi būti vertinami reguliariai. Vaiko interesų vertinimo tikslas – rasti geriausią variantą konkrečiam vaikui kiekviename žingsnyje, kai priimami jam įtakos turintys sprendimai, pavyzdžiui, kai sprendžiama, kokią pagalbą jam suteikti. Vaiko interesų vertinimas paprastai yra neformali procedūra.

ES kovos su prekyba žmonėmis direktyvos 16 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad „Valstybės narės imasi būtinų priemonių, siekdamos rasti ilgalaikį sprendimą, grindžiamą individualiu vaiko interesų vertinimu“. Pagal 14 straipsnio 1 dalį individualus vertinimas atliekamas „deramai atsižvelgus į vaiko nuomonę, poreikius ir rūpesčius, siekiant vaiko atžvilgiu rasti ilgalaikį sprendimą“. Tai yra formalesnė procedūra, kuri turi būti dokumentuojama; ji atliekama, kai institucijoms reikia nuspręsti dėl ilgalaikio sprendimo. Vieno universalus sprendimo, kuris tiktų visose situacijose, nėra. Koks bus tinkamiausias ilgalaikis sprendimas, priklausys nuo vaiko pasakojimo, bylos aplinkybių, išnaudojimo pobūdžio ir šeimos aplinkybių.

ES kovos su prekyba žmonėmis direktyvoje minimas vaiko interesų vertinimas, reikalingas siekiant rasti ilgalaikį sprendimą, taip pat yra naudinga apsaugos priemonė vaikams, kurie nebuvo pripažinti prekybos žmonėmis aukomis. *Ad hoc* sprendimų, kuriais siekiama užtikrinti skubų vaiko perkėlimą atgal į jo įprastinės gyvenamosios vietos ES valstybę narę, deramai neįvertinus vaiko asmeninių aplinkybių, įgyvendinimas kelia visokeriopą riziką. Pavyzdžiui, institucijos gali perduoti vaiką prieš tai, kai joms bus pateikta nusikalstamos veikos įrodymų, todėl iš nukentėjusio vaiko būtų atimta galimybė gauti tinkamą paramą ir būtų užkirstas kelias vykdyti nusikaltėlio (-ių) baudžiamąjį persekiojimą; arba vaikas gali būti perkeltas į tą pačią šeimos aplinką, kurioje nukentėjo nuo prievartos arba prekybos žmonėmis, taip sukeltas jam riziką vėl tapti auka.

Kokia vaiko interesų nustatymo siekiant rasti ilgalaikį sprendimą prasmė?

Kai ES dokumentuose užsimenama apie vaiko interesų principą, jokio platesnio paaiškinimo, kokius elementus jis turėtų apimti, paprastai nepateikiama. Nėra

universalios metodikos, kuri padėtų nustatyti vaiko interesus ieškant ilgalaikio sprendimo. Įvairiose ES valstybėse narėse, kaip ir skirtingose vaiko apsaugos srityse, vyrauja požiūrių įvairovė.

Šiame praktiniame vadove pateikiami keli pagrindiniai principai, susiję su „kas“, „kada“ ir „kaip“ susidūrus su situacijomis, kuriose tarp ES valstybių juda vaikai, kuriems reikalinga apsauga, įskaitant prekybos žmonėmis aukas. Rengiant vadovą nuodugniai remtasi Vaiko teisių komiteto rekomendacijomis.

JT vaiko interesų gairės

Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas yra parengęs vaiko interesų vertinimo gaires – naudingą priemonę nacionalinėms institucijoms.

Jei norite sužinoti daugiau, žr. JT Vaiko teisių komitetas, General Comment No 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (liet. Bendroji pastaba Nr. 14 (2013) dėl vaiko teisės į tai, kad pirmiausia būtų atsižvelgiama į jo interesus), 2013 m. gegužės 29 d., CRC/C/GC/14, V skyriaus A dalis.

Kas?

Renkant visą vaiko interesams nustatyti reikalingą informaciją, ypač daug lems tarpvalstybinis bendradarbiavimas. Dviejų arba daugiau ES valstybių narių vaiko apsaugos institucijos daugeliu atvejų turės įsitraukti į vaiko interesų nustatymo ir atitinkamo sprendimo priėmimo procesą. Dažniausiai tai bus ES valstybės narės, kurioje vaikas tuo metu yra, ir ES valstybės narės, kurioje yra įprastinė vaiko gyvenamoji vieta (ir kuriai įprastai priklausys jurisdikcija tokioje byloje) institucijos. Kai kuriais atvejais gali tecti įsitraukti ir kitoms ES valstybėms narėms. Taip atsitiktų, pavyzdžiui, jei institucijoms reikėtų įvertinti šeimos aplinkybes, o šeima būtų persikėlusi kitur. Visų reikalingų kontaktų tinklas, apimantis įvairių ES valstybių narių institucijas, daugeliu atvejų galėtų būti kuriamas per reglamentu „Briuselis IIa“ įsteigtas centrinės institucijas.

→ Dar žr. 7 veiksma. Nustatyti jurisdikciją ir užmegzti tarpvalstybinį bendradarbiavimą.

Vaiko interesų vertinimą siekiant rasti ilgalaikį sprendimą įprastai turėtų atlikti iš įvairių sričių specialistų – apmokytų darbuotojų ir ekspertų, vadovaujamų vaiko apsaugos specialistų, – sudaryta komanda. Institucijos turi į vaiką žvelgti kaip į svarbiausią proceso dalyvį ir užtikrinti, kad jam būtų suteikiama visa reikalinga informacija. Ypatingą dėmesį institucijos turėtų skirti vaiko nuomonės išklausymui ir jos įvertinimui. Vaiko

apsaugos srities darbuotojai turėtų papildomai konsultuotis su kitomis, kaip antai sveikatos, švietimo ir teisėsaugos, institucijomis.

Labai svarbus vaidmuo turėtų tekti globėjui, institucijoms teikiančiam savo nuomonę apie atvejį. Globėjas yra asmuo, kuriuo pasitikima; jis teikia informaciją ir rūpinasi, kad, vos prireikus, su vaiku būtų sklandžiai bendradarbiaujama. Globėjas turėtų dalyvauti visose apklausose, jei tik vaikas to pageidauja.

Kada?

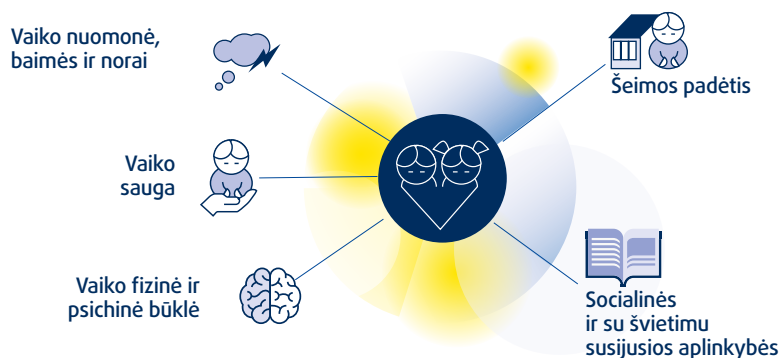
Dirbant su vaikais, sprendimus svarbu priimti greitai ir tinkamu laiku. Vaikams, kurie yra likę be tėvų priežiūros ir kuriems reikalinga apsauga, įskaitant prekybos žmonėmis aukomis tapusius vaikus, gali prireikti šiek tiek laiko pasitikėjimui globėju ir vaiko apsaugos institucijomis įgyti. Siekiant veiksmingai nustatyti vaiko interesus, labai svarbu pelnyti bent šiokią tokį vaiko pasitikėjimą.

Kita vertus, yra daug atvejų, kai prioritetu turi būti laikomas vaiko ir šeimos susijungimas. Taigi ilgas atsigavimo ir pasitikėjimo ugdymo procesas tokiais atvejais būtų nenaudingas. Tokiu atveju atsakomybė priimti profesionalų sprendimą, kada tiksliai inicijuoti šeimos susijungimo procesą kiekvienu konkrečiu atveju, tenka specialistui. Vis dėlto tai turi būti daroma, jei reikia, išsamiai aptarus situaciją su vaiku ir jo globėju.

Kaip?

Vaiko interesų vertinimo procesas, kai vaiko prašoma pateikti savo nuomonę, neturėtų vaiko traumuoti. Vaikams nepatinka daug kartų dalyvauti apklausose tomis pačiomis temomis, ypač jei tas apklausas veda kaskart vis kitas specialistas. Dėl šios priežasties JT Vaiko teisių komitetas savo [General Comment No 12](#) (Bendrojoje pastaboje Nr. 12) apibendrinamas nurodo, kad vaiko nereikėtų kviesti į apklausas dažniau, negu reikia. Priimti sprendimą ir rasti tinkamą pusiausvyrą turi specialistas. Atliekant vaiko interesų vertinimą siekiant rasti ilgalaikį sprendimą, reikėtų atsižvelgti į [9 pav.](#) nurodytus aspektus.

9 pav. Į ką atkreipti dėmesį vertinant vaiko interesus?

Šaltinis: FRA, 2019 m.

- **Vaiko nuomonė, baimės ir norai.** Atsižvelgiant į vaiko nuomonę užtikrinama ne tik tai, kad jo teisė būti išklausytam būtų gerbiama, bet ir tai, kad galiausiai rastas sprendimas – kad ir koks jis būtų – būtų ilgalaikis ir tvarus. Pavyzdžiui, prekybos žmonėmis aukomis tapusių vaikų arba vaikų, kuriems reikalinga apsauga, reikėtų paklausti, ar jie nori grįžti į šeimą, ar ne, kodėl jie išėjo iš namų, kaip gyventi jie nori ir kas, jų nuomone, turėtų jais rūpintis. Taip pat galima pasiteirauti vaiko, ar jis patenkintas savo globėju.

→ Dar žr. 3 veiksmą. Išklausyti vaiką.

- **Šeimos padėtis.** Vertinant šeimos padėtį reikia nustatyti, kur yra vaiko tėvai arba artimieji, ir įvertinti jų gebėjimą ir valią rūpintis vaiku. Atliekant vertinimą turi būti nustatyta, ar yra asmuo (tėvas, motina, globėjas ar kitas suaugusysis), kuris gali vaiku tinkamai rūpintis. Vertinant šeimos padėtį taip pat reikėtų atkreipti dėmesį į tai, ar nėra taip, kad šeima dėl finansinių ar emocinių priežasčių negali arba nenori rūpintis vaiku (pavyzdžiui, tais atvejais, kai šeima buvo įsitraukusi į vaiko išnaudojimo veiką), ir ar perkeltas vaikas nebus atstumtas dėl stigmatos ar reintegracijos sunkumų. Kai perkélimas į šeimą nėra įmanomas, vertinant šeimos padėtį taip pat reikėtų apsvarstyti galimybę rūpinimąsi vaiku pavesti kitiems jo artimiesiems arba globėjams. Kita vertus, tinkama vaiko priežiūra ir apsauga galbūt galėtų pasirūpinti ir atitinkama vaiko įprastinės gyvenamosios vietos valstybės narės valstybinė įstaiga.
- **Vaiko fizinė ir psichinė būklė.** Atliekant vertinimą reikėtų atkreipti dėmesį į vaiko sveikatos būklę ir įvertinti, kokį poveikį jo būklei ir atsigavimo procesui galėtų padaryti vienoks ar kitoks ilgalaikis sprendimas.

- **Socialinės ir su švietimu susijusios aplinkybės.** Turi būti įvertintos gyvenimo sąlygos ES valstybėje narėje, kurioje vaikas tuo metu yra, ir ES valstybėje narėje, kurioje yra įprastinė jo gyvenamoji vieta. Taip pat vertinama, pavyzdžiui, jei atvejis susijęs su etninėmis mažumomis, ar nėra diskriminacijos apraiškų. Atliekant vertinimą dėmesys turėtų būti atkreipiamas į būsto sąlygas ir galimybes mokytis mokykloje ar profesinio mokymo įstaigoje. Atsižvelgiant į vaiko buvimo priimančiojoje šalyje trukmę, dar gali būti vertinamas jo integracijos joje lygis.
- **Vaiko sauga.** Atliekant vertinimą turėtų būti atsižvelgiama į saugumo grėsmes vaikui ir jo artimiesiems ES valstybėje (-ėse) narėje (-ėse), kurioje (-iose) tuo metu yra vaikas ir jo šeima.

„Saugus ir sveikas“

UNHCR kartu su UNICEF parengė vadovą, kurio paskirtis – padėti valstybėms narėms užtikrinti nelydimų ir atskirtų vaikų interesų Europoje apsaugą. Jame iš praktinės pusės apžvelgiama, kaip praktiškai taikyti vaiko interesų principą nuo identifikavimo iki ilgalaikio sprendimo stebėsenos. Nors vadove aptariama iš tolimesnių šalių atvykusių nelydimų vaikų problematika, jame minimi aspektai aktualūs ir ES viduje judantiems vaikams.

*Jei norite sužinoti daugiau, žr. UNICEF/UNHCR (2014), *Safe and sound* (liet. Saugus ir sveikas).*

5 veiksmas. Koordinuoti visų valstybėje narėje veikiančių subjektų veiklą

Priklausomai nuo konkretaus atvejo nacionalinių aplinkybių, už reikalingos paramos, kuri padėtų tuojau pat užtikrinti vaiko saugumą ir patenkinti jo apsaugos poreikį, teikimą paprastai bus atsakingos kelios įstaigos. 4 priede apžvelgiami dažniausiai tuo besirūpinantys subjektai.

Kiekviena ES valstybė narė turi užtikrinti, kad būtų aišku, koks yra kiekvienos įstaigos vaidmuo ir kokie yra jų tarpusavio veiklos koordinavimo mechanizmai. Iš anksto suderinti veiklos koordinavimo mechanizmai turėtų apimti aiškias veiklos su kolegomis kitose ES valstybėse narėse, ypač toje ES valstybėje narėje, kurioje vaikas gyvena prieš tai, koordinavimo gaires.

→ Dar žr. 7 veiksmą. Nustatyti jurisdikciją ir užmegzti tarpvalstybinį bendradarbiavimą.

Be tėvų priežiūros likę vaikai, rasti ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje

Specialistams siūlomos šios veiklos koordinavimo priemonės:

- Bendrojo pobūdžio veiklos koordinavimo mechanizmai, kurie galėtų apimti, pavyzdžiui, strategijas, standartus, veiklos procedūras ir protokolus.
- Nacionaliniai nukreipimo mechanizmai, į kuriuos galėtų būti įtraukti protokolai, apibrėžiantys konkrečius kiekvieno asmens ar organizacijos vaidmenis ir pareigas. Šie protokolai turėtų padėti atvejo valdymą padaryti aiškesnį; juose galėtų būti, pavyzdžiui, pateikiamos gairės, kaip užtikrinti informacijos mainus nepažeidžiant teisės į asmens duomenų privatumą ir apsaugą; nurodoma, kokius veiksmus, vykdant nukreipimą, atlikti atitinkamo tipo atvejais; nurodomas asmuo ryšiams kiekvienoje organizacijoje arba tai, kaip juos pasiekti kilus ekstremaliai situacijai arba jei vaikas, kuriam reikalinga apsauga, yra identifikuojamas naktį.
- Reguliarus keitimasis informacija apie tendencijas ir prevencinių priemonių, kurios būtų labiau specializuotos, rengimo užtikrinimas.
- Jungtinis įvairių organizacijų gebėjimų stiprinimas ir mokymai, pavyzdžiui, jungtiniai mokymai apie aukomis tapusių vaikų identifikavimą policijos ir paramos aukoms organizacijų atstovams.
- Jungtinės priemonės, pavyzdžiui, kai įvairios įstaigos naudoja tą pačią bylų valdymo sistemą arba dalyvauja reguliariai rengiamuose bylai valdyti skirtuose posėdžiuose.
- Reguliarus veiklos koordinavimo vertinimas; specialistai susitinka peržiūrėti, įvertinti ir patobulinti esamus veiklos koordinavimo mechanizmus.

Nacionaliniai nukreipimo mechanizmai, skirti padėti prekybos žmonėms aukoms

Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacija (ESBO) yra parengusi vadovą, kuria-
me patariama, kaip rengti ir įgyvendinti tvarius mechanizmus ir struktūras, skirtus kovai
su prekyba žmonėmis ir paramai aukoms. Jame taip pat pateikiama informacijos apie
įvairius modelius, skirtus vyriausybinį ir nevyriausybinį įstaigų bendradarbiavimui ko-
vos su prekyba žmonėmis srityje užtikrinti.

*Jei norite sužinoti daugiau, žr. Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacija (ESBO) (2004), National referral mechanisms – joining efforts to protect the rights of trafficked persons: A practical handbook (liet. Nacionaliniai nukreipimo mechanizmai. Bendros pas-
stangos apginti nuo prekybos žmonėmis nukentėjusių asmenų teises. Praktinis vadovas).*

Prekybos žmonėmis problemos sprendimas turėtų būti sisteminių vaiko apsaugos pas-
laugų dalis, apimant įstatymus, teisėkūrą, politiką ir gaires. ES valstybės narės turėtų

stengtis, kad prekybos žmonėmis bylos nebūtų perduodamos į lygiagrečias sistemas. Todėl svarbu, kad vaikas būtų nukreipiamas į nacionalinę vaiko apsaugos sistemą iškart po to, kai yra nustatomas. Policija, kuri dažniausiai yra pirmoji institucija, su kuria vaikui tenka bendrauti, turėtų pasirūpinti, kad byla būtų kuo anksčiau perduodama visoms reikiamoms institucijoms ir žinyboms, įskaitant vaiko apsaugos sistemą. Tai užtikrintų koordinuotą ir holistinio požiūrio laikymąsi. Šiuo tikslu teisėsaugos žinybos turėtų paspartinti tyrimus ir baudžiamuosius procesus prekybos žmonėmis bylose ir stiprinti tarpvalstybinį teisėsaugos ir teisminį bendradarbiavimą tiek ES viduje, tiek už jos ribų. Jos taip pat turėtų su kitomis valstybėmis narėmis keistis žvalgybos informacija apie rizikos profilius.

JEI NORITE SUŽINOTI DAUGIAU

Pažanga nacionalinių nukreipimo mechanizmų srityje

Valstybėse narėse sukurta daug formalizuotų ir neformalizuotų nacionalinių nukreipimo mechanizmų. Valstybės narės stengiasi užtikrinti, kad šie mechanizmai veiktų sklandžiau ir veiksmingiau. Jos praneša apie stiprėjančią tarpvalstybinį bendradarbiavimą, be kita ko, su ES nepriklausančiomis šalimis, tarptautinėmis organizacijomis ir pilietine visuomene. Be to, jos pripažįsta, kad bendradarbiavimas ir sukurti tinklai padeda sutrumpinti procedūras, pabrėždamos, kad tai padaryti padeda ES finansavimas.

Jei norite sužinoti daugiau, žr. Europos Komisija (2018), [Antroji kovos su prekyba žmonėmis pažangos ataskaita](#), p. 9.

Kad prekybos žmonėmis problema būtų sprendžiama kompleksiskai, įvairūs subjektai visuose lygmenyse turi glaudžiai bendradarbiauti. Tai apima darbą daugelyje sričių, įskaitant teisėsaugą, sienų valdymą, darbo santykius, lyčių aspektą, vaikų teises, duomenų rinkimą ir ES išorės santykius.

→ Žr. *informaciją apie nacionalinius pranešėjus 28 ES valstybėse narėse, pateikiamą svetainėje „[ES nacionalinių pranešėjų tinklas](#)“.*

Pagal [ES kovos su prekyba žmonėmis direktyvos](#) 19 straipsnį valstybės narės turi skirti nacionalinius pranešėjus arba sukurti lygiaverčius mechanizmus. Jiems skiriamos šios užduotys: analizuoti prekybos žmonėmis tendencijas; vertinti kovos su prekyba žmonėmis rezultatus; rinkti statistinius duomenis ir teikti informaciją. ES lygmeniu ES kovos su prekyba žmonėmis koordinatorius prisideda prie koordinuotų ir konsoliduotų ES veiksmų kovojant su prekyba žmonėmis. Šiuo tikslu būtina užtikrinti glaudų bendradarbiavimą ES lygmeniu per [ES nacionalinius pranešėjus arba lygiaverčius mechanizmus](#), [ES pilietinės visuomenės kovos su prekyba žmonėmis platformą](#) ir ES agentūrų kontaktinių centrų atitinkamose ES agentūrose koordinavimo tinklą.

Šiame skyriuje pateikiamas institucijų, kurių veiksmai paprastai turi būti koordinuojami, sąrašas. Prie kiekvienos iš šių institucijų nurodomos įvairios užduotys, kurias joms paprastai pavedama atlikti. Šios užduotys susijusios ne tik su skubiu reagavimu – jos taip pat apima žingsnius, paaiškintus tolesnių veiksmų aprašuose. Pažymėtina, kad čia pateikiamas organizacijų, vaidmenų ir atsakomybės sričių sąrašas nėra baigtinis. Šis sąrašas tėra bendrosios gairės, kurias reikėtų pritaikyti atsižvelgiant į konkrečias nacionalines ar vietos aplinkybes.

Taikant nacionalinius nukreipimo mechanizmus turėtų būti aišku, kuriai institucijai pavesta viską koordinuoti, atsižvelgiant į vaidmenį, kurį gali atlikti vaiko apsaugos institucijos kartu su pagal [reglamentą „Briuselis IIa“](#) paskirtomis centrinėmis institucijomis.

1. Teisėsaugos institucijos

- Atlieka neatidėliotiną pirminį vertinimą, kad išsiaiškintų, ar vaikui reikia apsaugos ir ar jis nėra prekybos žmonėmis auka; tolesnį vertinimą paprastai atlieka socialinės arba vaiko apsaugos tarnybos.
- Nustato vaiko tapatybę, be kita ko, patikrindamos susijusias didelės apimties informacinių technologijų sistemas, prie kurių turi prieigą.
- Renka žvalgybos informaciją apie vaiką, jį lydintius suaugusiuosius ir kitas bylos aplinkybes, be kita ko, iš teisėsaugos žinybų kitose ES valstybėse narėse, ir sprendžia dėl operatyvinio bendradarbiavimo. Europolas teikia konsultacijas ir paramą, suteikia prieigą prie centralizuotų duomenų bazių ir sudaro sąlygas komunikuoti.
- Atlieka rizikos vertinimą ir prireikus nustato apsaugos priemones, šiuo tikslu konsultuodamosi su globėju ir vaiko apsaugos tarnybomis.
- Informuoja teisės pažeidimą padariusį vaiką apie jo teisę susisiekti su jo pilietybės šalies konsuline įstaiga, kaip nustatyta [Vienos konvencijos dėl konsulinių santykių](#) 36 straipsnyje.
- Iki galo ištiria baudžiamosios veikos atvejus ir išsiaiškina, ar nėra galimos grėsmės kitiems vaikams (arba suaugusiesiems). Taip siekiama užkirsti kelią nusikaltimams, juos nustatyti ir inicijuoti teismo procesus.
- Perduoda vaiką vaiko apsaugos tarnyboms ir informuoja policijos padalinį, dirbantį su prekybos žmonėmis ir prievartos aukomis bei vaikais.
- Inicijuoja galimų aukų buvimo vietos nustatymo operacijas. Pasitaiko, kad teisėsaugos institucijoms pavyksta nustatyti tik prekeivio žmonėmis buvimo

vietą, tačiau esama įrodymų, pavyzdžiui, vaizdo medžiagos ar nuotraukų, kad yra ir aukų – vaikų. Tokiu atveju teisėsaugos ir teisminės institucijos, dažnai koordinuodamos veiksmus su Eurojustu ir kitų ES valstybių narių institucijomis, inicijuos tolimesnius tyrimus, kad nustatytų aukų buvimo vietą.

2. Socialinės ir vaiko apsaugos tarnybos

- Kaip pirmoji grandis nukreipimo grandinėje, gauna visas bylas.
- Užveda ir toliau nagrinėja individualią ir konfidencialią kiekvieno vaiko atvejo bylą.
- Įvertinusios mokyklų, sveikatos priežiūros institucijų, kaimynų ar kt. nurodytas socialines situacijas, nustato atvejus, kada vaikams reikalinga apsauga.
- Teikia neatidėliotiną pagalbą ir apsaugą tiesiogiai arba per subrangovus – nevyriausybinės ar kitas organizacijas.
- Skiria laikiną globėją arba pasirūpina, kad globėjas būtų paskirtas.
- Vertina vaiko interesus, kad kartu su globėju ir teismu priimtų ilgalaikius sprendimus.
- Per centrinės institucijas pagal [reglamentą „Briuselis IIa“](#) teikia prašymą įprastinės gyvenamosios vietos valstybės socialinėms tarnyboms dėl socialinės ataskaitos.
- Reguliariai išklauso vaiką ir atsižvelgia į jo nuomonę.
- Informuoja vaiko globėją apie visus su vaiku susijusius veiksmus bei sprendimus ir su juo dėl to konsultuojasi.
- Nukreipia vaiką atitinkamai pagalbai ir paramai gauti, be kita ko, ir nacionaliniams nukreipimo mechanizmams, jei vaikas yra prekybos žmonėmis auka.

Įprastinės gyvenamosios vietos šalyje veikiančių vaiko apsaugos tarnybų funkcijos:

- Surasti vaiko šeimą ir užmegzti su ja ryšį, jei tai atitinka vaiko interesus.
- Įvertinti šeimos padėtį, taip pat bendrą vaiko padėtį.
- Parengti socialinę ataskaitą socialinėms tarnyboms, kurių žinioje tuo metu yra vaikas; ši ataskaita gali būti perduota per centrinės institucijas pagal [reglamentą „Briuselis IIa“](#).

Be tėvų priežiūros likę vaikai, rasti ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje

- Aptarti laikinąsias priemones ir rekomenduojamą ilgalaikį sprendimą su vaiko apsaugos tarnybomis, kurių žinioje tuo metu yra vaikas.
- Stebėti vaiko gerovę, jei jis perkeliamas atgal į savo įprastinės gyvenamosios vietos šalį, ir, kai reikia, atsiskaityti centrinei institucijai bei kitoms įstaigoms.
- Nukreipti vaiką atitinkamai pagalbai ir paramai gauti, be kita ko, ir nacionaliniams nukreipimo mechanizmams, jei vaikas yra prekybos žmonėmis auka.

3. Globėjas

- Atlieka pagrindinio asmens ryšiams funkciją ir yra tarpininkas tarp vaiko ir įvairių tarnybų arba vaikų supančių fizinių asmenų.
- Reguliariai išklauso vaiką ir atsižvelgia į jo nuomonę.
- Yra pagrindinis vaiko patikėtinis.
- Stebi vaiko gerovę ir užtikrina, kad vaikas gautų reikalingas paslaugas, įskaitant nemokamas teisinės konsultacijas ir teisinį atstovavimą.
- Yra vaiko teisinis atstovas arba, jei yra paskirtas teisininkas, koordinuoja veiksmus.
- Padeda vaiko apsaugos tarnyboms atlikti vaiko interesų vertinimą ir priimti ilgalaikį sprendimą.

→ Dar žr. 2 veiksmą. Paskirti globėją.

4. Konsulinės institucijos

- Teikia teisinę ir kitokią pagalbą vaikui, kuris yra sulaikytas padaręs teisės pažeidimą, kaip nustatyta [Vienos konvencijos dėl konsulinių santykių](#) 36 straipsnio c punkte.
- Gina vaiko interesus, visų pirma kiek tai susiję su globa, kaip nustatyta [Vienos konvencijos dėl konsulinių santykių](#) 5 straipsnyje, jei yra gavusios informacijos pagal tos konvencijos 37 straipsnio b punktą.
- Tarpininkauja abiejų ES valstybių narių institucijoms, visapusiškai koordinuodamos veiksmus su centrinėmis institucijomis pagal [reglamentą „Briuselis IIa“](#).
- Teikia kontaktinę informaciją įvairioms įprastinės gyvenamosios vietos (buvusios) šalies institucijoms.

- Tikrina susijusias didelės apimties informacinių technologijų sistemas, prie kurių turi prieigą.
- Padeda vaikui ir procese dalyvaujantiems specialistams bei organizacijoms gauti vertimo raštu arba žodžiu, taip pat teisinės paslaugas.
- Padeda ieškoti artimųjų.
- Gauna oficialius dokumentus ir išduoda kelionės dokumentus.
- Padeda procese dalyvaujantiems specialistams bei organizacijoms gauti informaciją apie įprastinės gyvenamosios vietos (buvusios) šalyje galiojančius vaiko apsaugos įstatymus.
- Tvarko kelionės formalumus ir iš anksto arba vėliau padengia išlaidas.

5. Pagal reglamentą „Briuselis IIa“ įsteigtos centrinės institucijos

- Veikia kaip pagrindinis kontaktinis centras, kurio užduotis – koordinuoti komunikaciją tarp ES valstybės narės, kurioje vaikas tuo metu yra, ir vaiko įprastinės gyvenamosios vietos valstybės narės. Kai pagal reglamentą teikiami prašymai, centrinė institucija galėtų koordinuoti komunikaciją tarp socialinių tarnybų, teisėjų ir kitų specialistų įvairiose ES valstybėse narėse. Bendrosios funkcijos ir užduotys apibūdintos [reglamento „Briuselis IIa“ 53–55 straipsniuose](#).
- Socialinėms arba vaiko apsaugos tarnyboms perduoda prašymus dėl socialinių ataskaitų apie bendrą vaiko padėtį.
- Tarpininkauja teismams arba padeda jiems komunikuoti.
- Nemokamai teikia informaciją ir pagalbą tėvų teises turintiems asmenims tiek, kiek tai atitinka vaiko interesus, ir jei tai nekelia rizikos vaikui pakartotinai nukentėti nuo prekybos žmonėmis ar būti išnaudojamam.
- Praneša informaciją apie nacionalinius įstatymus ir procedūras.
- Palaiko ryšį ir koordinuoja veiksmus su vaiko globėju, kiek tai susiję su prašymais, teikiamais pagal reglamentą.
- Padeda koordinuoti procese dalyvaujančių nacionalinių organizacijų, susijusių su prašymais, teikiamais pagal reglamentą, veiksmus.

6. Teisminės institucijos

- Informuoja konsulines institucijas apie vaiko pilietybės statusą, jei tai dar nepadaryta. Pagal [Vienos konvencijos dėl konsulinių santykių 37 straipsnio](#)

Be tėvų priežiūros likę vaikai, rasti ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje

b punktą institucijos privalo informuoti konsulinę įstaigą apie ketinimą paskirti vaikui globėją.

- Skiria vaikui laikiną globėją.
- Užmezga ryšį su vaiko įprastinės gyvenamosios vietos ES valstybės narės teismu, kad priimtų sprendimą dėl jurisdikcijos. Šį ryšį galima užmegzti per centrinės institucijas pagal [reglamentą „Briuselis IIa“](#) arba per Europos teisminį tinklą ir pagal Hagos konvenciją įsteigtą ryšių palaikymo teisėjų tinklą.
- Sprendžia dėl laikinųjų priemonių civiliniuose teismuose.
- Priima sprendimus dėl prekybos žmonėmis ir kitokių teisės pažeidimų baudžiamuosiuose teismuose.
- Užtikrina, kad vaikas turėtų teisinį atstovą ir galėtų gauti teises konsultacijas.
- Prireikus renka įrodymus, taip pat ir tais atvejais, kai vaikas jau yra perkeltas į kitą valstybę narę.

Svarbų vaidmenį atlieka ir įvairios kitos organizacijos:

- [Tarptautinė migracijos organizacija \(TMO\)](#) teikia įvairių rūšių pagalbą prekybos žmonėmis aukomis tapusiems vaikams, kaip antai padeda vykdyti vaiko perkėlimą, pasirūpina vaiko sutikimu oro uoste, laikinu apgyvendinimu kelionės tikslo šalyje, teikia medicininę ir psichologinę pagalbą, socialines ir teises konsultacijas, taip pat subsidijas reintegracijai.
- [Tarptautinė socialinė tarnyba](#) padeda užmegzti įvairius ryšius, paprašius teismams ir vaiko gerovės institucijoms rengia socialines ataskaitas apie vaiko ir šeimos aplinkybes, teikia pagalbą vykdant vaiko perkėlimą.
- Kitos pilietinės visuomenės organizacijos gali pasiūlyti globos šeimoje programas arba specialų būstą vaikams, kuriems reikalinga apsauga. Tuo užsiima daugiausia tos organizacijos, kurios teikia paramą aukoms. ES teisėje ir politikoje pilietinės visuomenės indėlis kovojant su prekyba žmonėmis yra labai vertinamas. ES kovos su prekyba žmonėmis direktyvoje labai aiškiai deklaruojama, kad pilietinės visuomenės vaidmuo yra labai svarbus, ir reikalaujama, kad valstybės narės su jomis bendradarbiautų.

ES pilietinės visuomenės kovos su prekyba žmonėmis platforma

ES pilietinės visuomenės kovos su prekyba žmonėmis platforma pradėjo veikti 2013 m. Dabar ji vienija per 100 nevyriausybinų organizacijų, dirbančių prekybos žmonėmis srityje, iš visos ES ir kitų šalių. Jos veiklą papildo e. platforma, apimanti daugiau organizacijų.

Jei norite sužinoti daugiau, žr. Europos Komisijos svetainę.

6 veiksmas. Patenkinti apsaugos poreikį

Kai vaikas lieka be tėvų priežiūros ir yra nustatoma, kad jam reikalinga apsauga, po to, kai vaiko apsaugos tarnybos atlieka pirminį vertinimą ir yra paskiriamas globėjas, jam suteikiama teisė į įvairias apsaugos paslaugas. Ši pagalba turėtų apimti tokius pagrindinius poreikius kaip prieglobstis, taip pat labiau specifinius poreikius, kaip antai psichosocialinės ir psichiatrinės pagalbos ar reprodukcinę paslaugą. Tai, kokios pagalbos prireiks, priklausys nuo konkrečių vaiko aplinkybių ir patirties, taip pat jo amžiaus ir lyties; reikės atsižvelgti ir į konkrečios formos nepriežiūros, prievartos arba išnaudojimo, kurį teko patirti vaikui, padarinius.

Vaiko teisių konvencijos 27 straipsnyje nustatyta, kad „Valstybės dalyvės pripažįsta kiekvieno vaiko teisę turėti tokias gyvenimo sąlygas, kokių reikia jo fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam ir socialiniam vystymuisi“. Konvencijoje nustatyta valstybių narių pareiga užtikrinti vaiko gerovę ir tinkamai globoti bei remti visus vaikus, kurie yra atskirti nuo savo šeimos aplinkos, įskaitant nelydimus ir ypač prievartą patyrusius vaikus (19 ir 20 straipsniai).

Konkrečiau, kalbant apie prekybos žmonėmis aukas, ES kovos su prekyba žmonėmis direktyvos 11 straipsnio 3 dalyje ES valstybių narių institucijoms keliamas reikalavimas imtis būtinų priemonių užtikrinti, kad aukoms būtų teikiama pagalba ir parama. ES kovos su prekyba žmonėmis direktyvos 11 straipsnyje ES valstybėms narėms nustatytas reikalavimas patenkinti aukų specialiuosius poreikius, dalis kurių gali paaiškėti tik vėliau. Tarp minimų specialiųjų poreikių – nėštumas, sveikatos būklė, negalia, psichikos ar psichologiniai sutrikimai ir sunkaus psichologinio, fizinio ar seksualinio smurto patirtis. Pagal Nusikaltimų aukų teisių direktyvos 8 straipsnį nusikaltimų (platusne prasme) aukoms turi būti užtikrinta teisė naudotis paramos aukoms tarnybų paslaugomis. Numatytos pagalbos ir paramos priemonės turėtų būti pasiūlytos neatšizvelgiant į vaiko norą ar nenorą bendradarbiauti su tyrėjais ar teikti oficialų skundą.

Be tėvų priežiūros likę vaikai, rasti ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje

Kai kuriais atvejais tam, kad pagalba ir parama būtų suteikta, vaikui gali būti privalu priimančiojoje šalyje būti teisėtai. Pagal [Laisvo judėjimo direktyvą](#) ES piliečiai gali laisvai judėti ir gyventi kitoje ES valstybėje narėje, tačiau jeigu jie joje gyvena ilgiau kaip tris mėnesius, jiems privaloma užsiregistruoti tos valstybės narės institucijose. Kad galėtų užsiregistruoti, jiems gali būti keliamas reikalavimas atitikti tam tikras sąlygas, kurios nustatytos direktyvos 7 straipsnyje, bet gali būti, kad jie jų neatitiks. Pavyzdžiui, galbūt jie nelanko mokyklos ar neturi sveikatos draudimo. Kol ilgalaikis sprendimas vaiko atžvilgiu nėra priimtas, o norint gauti atitinkamas paramos paslaugas jam reikalinga registracija, atsakingosios institucijos ES valstybėse narėse turėtų priimti palankų sprendimą dėl vaiko teisės gyventi šalyje galiojimo laikotarpio pratęsimo.

Visais atvejais vaikas turėtų būti informuojamas apie paramos galimybes ir konsultuojamas neatidėliotinių poreikių ir pasirinkimų klausimais. [ES kovos su prekyba žmonėmis direktyvoje](#) (14 straipsnis) ir [Kovos su vaikų seksualiniu išnaudojimu direktyvoje](#) (19 straipsnis) nustatyta prievolė sprendžiant dėl konkrečių paramos vaikui priemonių atsižvelgti į vaiko nuomonę.

Siekiant užtikrinti apsaugą vaikui, kuris yra likęs be tėvų priežiūros ir kuriam reikalinga apsauga ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje, dažnai tenka priimti sprendimus dėl skubaus įkurdinimo. Tokiu atveju taikytinas [reglamentas „Briuselis IIa“](#). Pagal reglamento „Briuselis IIa“ 20 straipsnį valstybė narė, kurioje vaikas tuo metu yra, gali taikyti skubias apsaugines priemones, numatytas jos nacionalinėje teisėje, nesvarbu, ar jurisdikciją nagrinėti byla iš esmės turi kita ES valstybė narė, ar ne. Pirminės skubios priemonės, skirtos neatidėliotiniams poreikiams patenkinti, turės būti reguliariai iš naujo vertinamos ir koreguojamos, ypač jei pradžioje dėl atvejo skubumo nebuvo atliktas išsamus individualus vertinimas arba jei pasikeitė aplinkybės.

→ *Dar žr. 7 veiksmą. Nustatyti jurisdikciją ir užmegzti tarpvalstybinį bendradarbiavimą.*

[4 lentelėje](#) apžvelgiamos pagalbos priemonės, kurias pagal [Vaiko teisių konvenciją](#) ir ES teisinius dokumentus aukų ir baudžiamosios justicijos srityje gali gauti vaikai, kuriems reikalinga apsauga, įskaitant prekybos žmonėmis aukomis tapusius vaikus.

4 lentelė. Nuorodos tarptautiniuose, regioniniuose ir ES dokumentuose

Dokumen- tas	Apgy- vendi- nimas	Švieti- mas	Sveika- tos prie- žiūra	Psicho- loginė pama	Šeimos narių paieška	Sauga	Individu- alus ver- tinimas
Tarptautiniai ir regioniniai dokumentai							
Vaiko teisių konvencija	27 straips- nis	19 straips- nis, 23 straips- nio 3 ir 4 da- lys, 24 straips- nio 2 dalies e ir f punktai, 28, 29, 32 ir 33 straips- niai	17, 23, 24, 25 ir 39 straips- niai	23 ir 39 straips- niai	22 straips- nio 2 dalis	3 ir 19 straips- niai	–
Europos Tarybos kovos su prekyba žmonėmis konvencija	12 straips- nio 1 dalies a punk- tas	12 straips- nio 1 da- lies f punk- tas ir 4 dalis	12 straips- nio 1 da- lies b punktas ir 2 dalis	–	10 straips- nio 4 dalies c punk- tas	12 straips- nio 2 da- lis	12 straipsnio 7 dalis
Europos Tarybos Lansarotės konvencija	–	6 straips- nis	14 straips- nio 4 da- lis	14 straips- nio 1 ir 4 da- lys	–	5 straips- nis, 14 straips- nio 3 da- lis, 31 straips- nio 1 da- lies b ir f punktai	14 straipsnio 1 dalis
ES dokumentai							
ES kovos su prekyba žmonėmis direktyva	11 straips- nio 5 dalis	6, 22 ir 25 kons- tatuojam- osios da- lys; 14 straips- nio 1 da- lis	12, 20 ir 25 kons- tatuojam- osios da- lys; 11 straips- nio 7 dalis	22 kons- tatuojam- oji da- lis; 11 straips- nio 5 da- lis	–	18 kons- tatuojam- oji da- lis; 11 straips- nio 5 dalis	18, 19, 20 ir 23 konsta- tuojam- osios da- lys; 12 straipsnio 3 ir 4 dalis, 14 ir 16 straipsniai

Be tėvų priežiūros likę vaikai, rasti ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje

Dokumen- tas	Apgy- vendi- nimas	Švieti- mas	Sveika- tos prie- žiūra	Psicho- loginė parama	Šeimos narių paieška	Sauga	Individu- alus ver- tinimas
Nusikaltimų aukų teisių direktyva	38 kon- statuo- jami da- lis; 9 straips- nis	62 kon- statuoja- moji da- lis; 26 straips- nio 2 dalis	9, 56 ir 64 kon- statuoja- mosios daly	38 ir 39 konsta- tuojama- mosios daly; 4 straips- nio 1 da- lies a punk- tas, 9 straips- nio 1 da- lies c punktas	—	38 ir 52 konsta- tuojama- mosios daly; 9 straips- nio 3 da- lis, 12 straips- nis	55, 56, 58, 59 ir 61 konsta- tuojama- mosios da- lys; 1 straips- nis, 2 straipsnio 2 dalies a punk- tas, 21 straips- nio 1 dalis, 22 ir 23 straips- niai
Kovos su vaikų sek- sualiniu iš- naudojimu direktyva	—	34 kon- statuoja- moji da- lis; 23 straips- nis	36 kon- statuoja- moji da- lis	31 ir 37 konsta- tuojama- mosios daly	—	—	19 straipsnis

Pastaba: — = netaikoma.

Šaltinis: FRA, 2019 m.

Apgyvandinimas

Vaiko teisių konvencijos 27 straipsnyje pripažįstama kiekvieno vaiko teisė turėti tokias gyvenimo sąlygas, kokių reikia jo fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam ir socialiniam vystymuisi. Tai apima ir tinkamą būstą.

Konkrečiau, kalbant apie prekybos žmonėmis aukas, [ES kovos su prekyba žmonėmis direktyvos](#) 11 straipsnio 5 dalyje valstybėms narėms keliamas reikalavimas suteikti tinkamą ir saugų būstą. Būstas turėtų būti tinkamas vaikui, atsižvelgiant į jo amžių ir lytį, riziką ir specialiuosius vaiko poreikius (kaip antai dėl negalios ar traumos). Be tėvų priežiūros likę vaikai neturėtų būti apgyvendinami kartu su giminytės ryšio su jais neturinčiais suaugusiaisiais, net jei jų patirtis panaši (pavyzdžiui, mergaitės ir moterys, patyrusios seksualinį išnaudojimą). Tarp galimų apgyvendinimo variantų galėtų būti, pavyzdžiui, globėjų namai ar globos įstaiga, specialiai pritaikyti saugūs būstai.

leškant tinkamiausio būsto, svarbu įvertinti saugos aspektą. Įtaką vaikui vis dar gali daryti asmuo, kuris jį išnaudojo ar pavertė prekybos žmonėmis objektu; gali būti ir taip, kad nusikaltėlis mėgins užmezgti ryšį su vaiku. Teisėsaugos institucijos turės įvertinti vaiko padėtį ir jo saugos poreikį. Kai kuriais atvejais gali būti reikalingas aukomis tapusiems vaikams specialiai pritaikytas būstas. Siekiant apsaugoti vaikus nuo nusikaltėlių ir jų tinklų, vietovės, kuriose yra tokie būstai, paprastai neviešinamos. Tokie būstai yra atidžiai stebimi, patekti į juos gali ne visi.

Atsižvelgiant į grėsmę saugai ir siekiant apsaugoti vaiko interesus, išskirtinėmis aplinkybėmis vaikas gali būti pirmiausia apgyvendinamas būste, kuriame jo laisvė bus apribota. Vis dėlto siekis vaiką apsaugoti ir užtikrinti, kad jis nesislapstytų, neturėtų pažeisti kitų vaiko teisių, kaip antai teisės į laisvę. Tik itin išskirtinėmis aplinkybėmis atimti vaiko laisvę yra teisėta.

Švietimas

Vaiko teisių konvencijos 28 straipsnyje pripažįstama vaiko teisė mokytis. Galimybė mokytis vaikui turėtų būti suteikta kuo anksčiau, taip siekiant paspartinti jo atsigavimą po patirtos traumos ir grįžimą į normalų gyvenimą.

Kalbant apie prekybos žmonėmis aukas, [ES kovos su prekyba žmonėmis direktyvos](#) 14 straipsnio 1 dalyje nustatyta: „Per pagrįstą laikotarpį valstybės narės suteikia galimybę mokytis aukomis tapusiems vaikams ir aukų vaikams, kuriems pagal 11 straipsnį yra teikiama pagalba ir parama, pagal savo nacionalinės teisės aktų nuostatas.“

Vaikas, jo globėjas, vaiko apsaugos institucijos ir prieglobstį vaikui suteikusias įstaigas darbuotojai turėtų bendrai nuspręsti, ar vaikas yra pasirengęs įsitraukti į konkrečią mokomąją veiklą ar į įprastą mokyimo sistemą. Tai priklausys nuo vaiko psichologinės būklės, to, kaip jis moka vietos kalbą, iki tol pasiekto jo lavinimo lygio ir numatomos buvimo trukmės. Vis dėlto ES valstybės narės turėtų pasistengti, kad galimybę mokytis vaikas įgytų kuo anksčiau, taip siekiant paspartinti jo atsigavimą, sustiprinti savivertę ir padėti jam pradėti pačiam rūpintis savo gyvenimu ir ateitimi.

Tais atvejais, kai yra aišku, kad vaikas bus perkeltas į savo įprastinės gyvenamosios vietos valstybę narę labai greitai (pavyzdžiui, po mėnesio ar dviejų), veiksmai turėtų būti orientuojami į vaiko šviečiamąją integraciją toje ES valstybėje narėje, į kurią jį ketinama perkelti. Tokie veiksmai gali būti, pavyzdžiui, vaiko užregistravimas mokykloje arba profesinio mokymo įstaigoje, parengiamasis darbas su tėvais, siekiant

Be tėvų priežiūros likę vaikai, rasti ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje

palengvinti integraciją mokykloje, kitų praktinių klausimų, susijusių su mokesčiais už mokslą, nuvežimu ir t. t., sprendimas.

Paslaugų teikėjai turėtų stengtis sudaryti vaikui sąlygas užsiimti laisvalaikio veikla, pavyzdžiui, žaisti ar dalyvauti rekreacinėje veikloje, kuri būtų tinkama pagal jo amžių, brandą ir interesus. Tai ypač svarbu atžvilgiu tų vaikų, kurie netrukus turi būti perkelti į kitą valstybę narę. Tokie užsiėmimai turėtų vykti pačioje apgyvendinimo įstaigoje, arba, kai tinka, vietos bendruomenėje; jais turėtų būti siekiama padėti vaikui bendrauti ir megzti ryšius su bendraamžiais ir vietos bendruomene. Jei vaikui bus užtikrinamas toks dienos režimas, jam atsigauti bus lengviau.

JT alternatyvios globos gairės

JT Generalinė Asamblėja yra priėmusi Alternatyvios vaikų globos gaires. Jose pateikiami tarptautiniai šeimos separacijos prevencijos, šeimos reintegracijos, alternatyvios globos modelių, stebėsenos ir paramos vėlesnei priežiūrai principai. Gairės skirtos visiems viešiesiems bei privatiems subjektams ir visiems žmonėms, dalyvaujantiems procesuose, susijusiuose su vaikais, kuriems reikalinga globa šalyje, kuri nėra jų įprastinės gyvenamosios vietos šalis (140 dalis).

Jei norite sužinoti daugiau, žr. Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja, [Guidelines for the alternative care of children](#) (liet. Alternatyvios vaikų globos gairės); rezoliucija priimta 2009 m. gruodžio 18 d.

Sveikatos priežiūra

Vaiko teisių konvencijos 24 straipsnyje įtvirtinta vaiko teisė naudotis aukščiausio įmanomo lygio sveikatos apsaugos paslaugomis. Institucijos turėtų patenkinti vaiko trumpalaikius ir ilgalaikius sveikatos poreikius, įskaitant fizinį atsigavimą, psichologinę ar psichiatrinę pagalbą nustačius potrauminio streso sindromą.

Kalbant apie prekybos žmonėmis aukas, [ES kovos su prekyba žmonėmis direktyvos](#) 11 straipsnio 5 dalyje valstybėms narėms keliamas reikalavimas suteikti būtiną medicininį gydymą, įskaitant psichologinę pagalbą. 11 straipsnio 7 dalyje reikalaujama atsižvelgti į specialiuosius aukų poreikius, kai tie poreikiai kyla, be kita ko, dėl jų sveikatos būklės, negalios, psichikos ar psichologinių sutrikimų.

Mėginant atsigauti bet kokios formos prievartą patyrusiam vaikui, gyvybiškai svarbi psichosocialinė priežiūra. Tai ypač pasakytina apie vaikus, kurių tėvai vienaip ar kitaip dalyvavo juos išnaudojant ar naudojant prieš juos prievartą. Kitas sveikatos priežiūros paslaugas, kaip antai detoksikacijos programas narkotikus vartojantiems vaikams, taip pat gali tekti taikyti kaip neatidėliotinas skubias priemones toje ES valstybėje

narėje, kurioje vaikas randamas. Vaikui apsipratus, papildomai gali tekti taikyti ir ilgesnės trukmės priemonės.

Vaikų psichologiniai poreikiai gali išryškėti tik vėliau, po to, kai specialistų kolektyvas bus įgijęs vaiko pasitikėjimą ir vaikui pačiam jau norėsis atskleisti daugiau informacijos apie savo patirtį. Vaikai, turintys elgesio sutrikimų, gali save žaloti arba tapti agresyvūs specialistų arba kitų vaikų atžvilgiu. Be to, jie gali nesilaikyti drausmės arba nesileisti į jokią kontaktą su kitais žmonėmis. Paslaugas vaikams teikiantys specialistai turėtų būti apmokyti ir gebėti toliau teikti apsaugomąją pagalbą tokio pobūdžio elgesio sutrikimų turintiems vaikams.

Mergaitėms ir berniukams turėtų būti sudarytos sąlygos naudotis reprodukcinės sveikatos paslaugomis, kaip patariama Vaiko teisių komiteto Bendrojoje pastaboje Nr. 15 dėl vaiko teisės naudotis tobuliausiomis sveikatos sistemos paslaugomis ([General Comment No 15 on the right of the child to the enjoyment of the highest attainable standard of health](#)). Tai turėtų būti visų pirma taikoma tiems vaikams, kurie yra nukentėję nuo seksualinės prievartos arba išnaudojimo, – tai padėtų užkirsti kelią lytiškai plintančioms ligoms ir jas įveikti. Mergaitėms, nukentėjusioms nuo seksualinės prievartos, galimybė gauti reprodukcinės sveikatos paslaugas yra itin svarbi, ypač jei jos laukiasi. Vaikams turėtų būti leista pasirinkti, kokios lyties sveikatos priežiūros specialisto pagalbą gauti.

Lyčių aspekto prekybos žmonėmis kontekste tyrimas

Lyčių aspekto prekybos žmonėmis kontekste tyrimo medžiagoje pabrėžiama, kad „prekyba žmonėmis yra sunkus nusikaltimas ir žmogaus teisių pažeidimas su ypač siaubingomis ilgalaikėmis pasekmėmis aukoms. Prekybos žmonėmis seksualinio išnaudojimo tikslais aukos patiria tokį seksualinį žiaurumą, kuris padaro didžiulę žalą jų sveikatai ir gerovei. Dėl tokio seksualinio smurto moterys gali patirti makšties sužalojimų, dėl kurių sparčiai plinta lytiškai plintančios infekcijos ir kyla grėsmė užsikrėsti ŽIV, be to, padidėja potrauminio streso sindromo, nerimo ir depresijos rizika. Aukos gyvena baimėje, kad jei pamėgintų pasprukti, joms ir (arba) jų šeimos nariams nutiktų kažkas bloga; be to, daug pasprukusių asmenų paskui vėl patenka į prekyautojų žmonėmis rankas.“ Toliau rašoma: „Žala psichinei sveikatai, kurią lemia vaiko viliojimas, spaudimas, bauginimai, izoliacija, kasdien patiriamas smurtas, narkotikų vartojimas ir psichologinė trauma dėl seksualinio išnaudojimo tapus prekybos žmonėmis auka, yra didžiulė ir ilgalaikė.“

Europos Komisija (2015), Study on the gender dimension of trafficking in human beings (liet. Lyčių aspekto prekybos žmonėmis kontekste tyrimas).

Šeimos narių paieška

Šeima yra pagrindinė visuomenės ląstelė ir natūraliai palanki aplinka jos nariams, visų pirma vaikams, vystyti ir jų gerovei užtikrinti. Vaiko teisė į šeimos gyvenimą turi būti visapusiškai saugoma. Kiekvieno vaiko apsaugos sistemoje svarbu užkirsti kelią šeimos separacijai ir išsaugoti šeimos vienovę. Remiantis [Vaiko teisių konvencijos](#) 9 straipsnio 3 dalimi, įvykus separacijai, vaikas turi teisę ir toliau palaikyti tiesioginį ryšį bei asmeninius santykius su savo tėvais ir šeimos nariais, išskyrus atvejus, kai tai nesuderinama su vaiko interesais. Šio proceso metu turi būti atsižvelgiama tiek į vaiko, tiek į globėjo nuomonę. Institucijos įprastai turėtų atsiklausti vaiko, ar jis sutinka palaikyti ryšį su šeima, ir į jo nuomonę atsižvelgti įvertinusios jo amžių ir brandą.

Grupių, kurioms kyla didelė rizika nukentėti nuo prekybos žmonėmis, tyrimas

„Nors vaiko atskyrimas nuo šeimos yra neabejotinai kraštutinė priemonė, tokiais atvejais, kai šeima, kaip visuma, yra nefunkcionaliai ir pati yra įsitraukusi į savo vaiko išnaudojimo veiklą, pagrindinis dėmesys turėtų būti sutelktas į ankstyvą nustatymą ir alternatyvios globos sprendimų priėmimą.“

Europos Komisija (2015), Study on High Risk Groups for trafficking in human beings (liet. Grupių, kurioms kyla didelė rizika nukentėti nuo prekybos žmonėmis, tyrimas), p. 85.

Vykdamas šeimos narių paiešką, labai svarbu atsižvelgti į vaiko interesus, vaiko dalyvavimo ir laiko tinkamumo aspektus. Prieš bandydamos atnaujinti šeiminius ryšius, institucijos turėtų įvertinti tėvų gebėjimą užtikrinti, kad jie nesukels vaikui pavojaus, ir įsitikinti, kad jie nėra prisidėję prie to, kad vaikui jau anksčiau yra tekę nukentėti nuo prekybos žmonėmis ar prievartos. Vykdamas šeimos narių paiešką, reikėtų įvertinti tai, kiek informacijos apie prekybos žmonėmis patirtį turėtų būti atskleista šeimos nariams. Atskleidus tam tikrą informaciją, prekyautojai žmonėmis gali sukelti grėsmę šeimai ir vaikui. Kitokio pobūdžio informacija, kaip antai susijusi su seksualiniu išnaudojimu, gali stigmatizuoti vaiką tiek šeimos, tiek visos bendruomenės akyse. Reikėtų atidžiai įvertinti ir tokias rizikos situacijas, kai šeima patiria spaudimą dėl įsiskolinimo prekyautojams žmonėmis.

Šeimos narių paiešką paprastai vykdo socialinės arba vaiko apsaugos tarnybos, glaudžiai bendradarbiaudamos su globėju. Tokiais atvejais, kai vaikas ir jo šeima yra skirtingose ES valstybėse narėse, tų ES valstybių narių vaiko apsaugos institucijos, vertindamos šeimos padėtį, turės bendradarbiauti. Tais atvejais, kai vaikai juda ES viduje, pagal [reglamentą „Bruselis IIa“](#) įsteigtos centrinės institucijos galėtų padėti

bendradarbiauti ir tiesiogiai kreiptis į atitinkamos ES valstybės narės vaiko apsaugos tarnybas dėl vaiko socialinės padėties ataskaitos. Tam tikrais atvejais centrinėms institucijoms taip pat galėtų būti pavedama nuolat informuoti tėvus apie vaiko padėtį, nebent tai būtų nesuderinama su vaiko interesais. Vaikas taip pat turėtų būti informuojamas apie jo šeimos narių paieškos eigą.

Sauga

Vaiko teisių konvencijos 19 straipsnyje valstybės narės įpareigojamos imtis priemonių, kurios padėtų apginti vaiką nuo visų formų fizinio ir psichologinio smurto, įžeidimų ir užgauliojimo, nepriežiūros ir nerūpestingo elgesio, šiurkštaus elgesio ir išnaudojimo, įskaitant seksualinę prievartą. Institucijos yra atsakingos už vaiko saugos užtikrinimą. Tai yra ir aplinkos, tinkamos atsigauti, sukūrimas, ir situacijų, kuriose vaikas vėl patirtų prievartą ar išnaudojimą, prevencija.

Kalbant apie prekybos žmonėmis aukas, [ES kovos su prekyba žmonėmis direktyvos](#) 11 straipsnio 5 dalyje ir, kalbant apie nusikaltimų aukas apskritai, [Nusikaltimų aukų teisių direktyvos](#) 9 straipsnio 3 dalyje institucijoms keliamas reikalavimas suteikti saugų būstą. Kalbant apie atkuriamojo teisingumo paslaugų tarnybas, [Nusikaltimų aukų teisių direktyvos](#) 12 straipsnyje numatytos aukų apsaugos nuo antrinės ir pakartotinės viktimizacijos, bauginimo ir keršto priemonės.

Teisėsaugos institucijos, bendradarbiaudamos su globėju ir vaiko apsaugos tarnybomis, turėtų atlikti pirminį saugumo vertinimą. Prireikus turėtų būti konsultuojamasi ir su kitais subjektais, kaip antai sveikatos priežiūros specialistais ir prieglobstį suteikusių įstaigų darbuotojais. Saugumo vertinimas turėtų būti atliekamas ir atnaujinamas reguliariai. Subjektams, atsakingiems už ilgalaikio sprendimo priėmimą, taip pat bus reikalingas specialus įprastinės gyvenamosios vietos aplinkybių rizikos vertinimas.

→ *Dar žr. 9 veiksmą. Priimti ir įgyvendinti ilgalaikius sprendimus.*

Atmintinė. Pagrindiniai rizikos vertinimo elementai

- ✓ Informuoti vaiką, koks yra rizikos vertinimo tikslas, ir įsitikinti, kad vaikas gautą informaciją suprato.
- ✓ Užtikrinti, kad vaikas būtų išklašytas ir kad jo nuomonė būtų deramai įvertinta atsižvelgiant į jo amžių, brandą ir konkrečias atvejo aplinkybes.
- ✓ Užtikrinti, kad būtų nustatyta su lyties aspektu susijusi rizika, pavyzdžiui, pagal tai, kokio pobūdžio išnaudojimą ar prievartą vaikui teko patirti.
- ✓ Imtis papildomų priemonių, kad būtų atsižvelgta į itin didelį pažeidžiamumą tų mergaičių ir berniukų, kurie galimai turi negalią.
- ✓ Atsižvelgti į kitus galimus poreikius tais atvejais, kai vaikai yra gėjai, lesbietės, biseksualūs, translyčiai arba interseksualūs.
- ✓ Suteikti vaikui galimybę pačiam pasirinkti, ar rizikos vertinimą atliekantis pareigūnas turėtų būti vyras, ar moteris, ypač seksualinės prievartos ar išnaudojimo atvejais.
- ✓ Rinkti žvalgybos medžiagą apie nusikaltėlius, jų bendrininkus ir vaiko tinklą, apimančią jį lydinčius suaugusiuosius, kitus artimuosius toje šalyje, kurioje vaikas tuo metu yra, ir kitus vaikus, su kuriais auka galėjo turėti kokių nors ryšių.
- ✓ Įvertinti grėsmės saugumui lygį ir pasiūlyti atitinkamus prevencinius veiksmus (pavyzdžiui, dėl būsto, galimybės susitikti su vaiku, bendravimo su šeimos nariais ir t. t.).
- ✓ Reguliariai vertinti riziką, kad vaikas gali pradėti slapstytis, ir imtis prevencinių priemonių. Pasitikėjimu grįstų santykių kūrimas ir kokybiškos priežiūros užtikrinimas yra geriausias būdas pasiekti, kad vaikas nedingtų iš akiračio.
- ✓ Vaikui dingus, nedelsiant apie tai pranešti policijai ir kitoms susijusioms institucijoms.
- ✓ Atnaujinti saugumo vertinimą ir dokumentuoti bet kokius pokyčius ir naujai gaunamą informaciją.

Vadovas baudžiamosios justicijos specialistams

Jungtinių Tautų narkotikų kontrolės ir nusikalstamumo prevencijos biuras (UNODC) yra parengęs praktinį vadovą, kurio paskirtis – padėti baudžiamosios justicijos specialistams vykdyti prekybos žmonėmis prevenciją, užtikrinti aukų apsaugą, vykdyti nusikaltėlių baudžiamąjį persekiojimą ir bendradarbiauti tarptautiniu lygmeniu siekiant šių tikslų. Vadovą sudaro 14 modulių. Vadovo penktas modulis skirtas rizikos vertinimui ir svarbiausiems klausimams, į kuriuos reikia atkreipti dėmesį jį atliekant.

Jei norite sužinoti daugiau, žr. UNODC (2009), [Anti-human trafficking manual for criminal justice practitioners](#) (liet. Kovos su prekyba žmonėmis vadovas baudžiamosios justicijos specialistams).

7 veiksmas. Nustatyti jurisdikciją ir užmegzti tarpvalstybinį bendradarbiavimą

Valstybės turi prievolę apsaugoti visus jų jurisdikcijai priklausančius vaikus. Todėl turi būti aišku, kuriai valstybei priklauso jurisdikcija imtis priemonių, kokių priemonių ji turi imtis ir kada. Šiuo tikslu ES valstybės narės turi bendradarbiauti.

Jurisdikcijos nustatymas – tik vienas iš tikslų, kuriems įgyvendinti būtini veiksmingi ES valstybių narių bendradarbiavimo mechanizmai. Policija ir teisminės institucijos turi bendradarbiauti, jei nori veiksmingai pažaboti tarpvalstybinį nusikalstamumą. Jei ES valstybė narė, kurioje vaikas rastas, ir vaiko įprastinės gyvenamosios vietos ES valstybė narė nebendradarbiaus, daugeliu atvejų bus sunku įvertinti vaiko interesus ir nuspręsti, koks ilgalaikis sprendimas tinkamiausias.

Kad veiktų vaiko apsaugos sistemos, būtini tarpvalstybinio bendradarbiavimo mechanizmai

„Atsižvelgiant į tai, kad vaikų, kuriems reikalingos apsaugos priemonės, tarpvalstybinėse situacijose daugėja, pastangos stiprinamos taip: aiškiau apibrėžiant vaidmenis ir atsakomybės sritis, įdėmiai sekant kilmės šalies informaciją, steigiant nacionalinius ryšių punktus vaiko apsaugos reikalams, tvirtinant procedūras, protokolus ir procesus, pavyzdžiui, dėl atsakomybės perdavimo vykdant prieglobsčio procedūras (Dublino reglamentas), sprendžiant dėl įkurdinimo globai kitoje šalyje ar vykdant šeimos narių paiešką ir teikiant apsaugą prekybos vaikais atvejais.“

Europos Komisija (2015), [Reflection paper on integrated child protection systems](#) (Svartymų dokumentas dėl integruotų vaiko apsaugos sistemų), 7 principas.

Be tėvų priežiūros likę vaikai, rasti ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje

Specialistai gali naudoti įvairius ES valstybių narių bendradarbiavimo mechanizmus, nustatytus tiek teisėje, tiek praktikoje. Šie mechanizmai skirstomi į civilinės ir baudžiamosios teisės mechanizmus.

Civilinės teisės klausimai, įskaitant vaiko apsaugą

Remiantis [Vaiko teisių konvencijos](#) 2 straipsniu, valstybės dalyvės turi gerbti šioje konvencijoje įtvirtintas teises ir užtikrinti jas kiekvienam vaikui, priklausančiam jų jurisdikcijai, be diskriminacijos, nepriklausomai nuo vaiko statuso.

Galimybė vaikams naudotis savo teisėmis

„Valstybių įsipareigojimai pagal Konvenciją taikomi valstybės teritorijoje, taip pat ir vaikams, kurie patenka į valstybės jurisdikciją, bandydami patekti į šalies teritoriją. Todėl Konvencijoje numatyta galimybė pasinaudoti teisėmis nėra taikoma tik valstybės dalyvės vaikams piliečiams ir, jei Konvencijoje aiškiai nenurodyta kitaip, turi būti prieinama visiems vaikams, įskaitant prieglobsčio prašančius vaikus, vaikus pabėgėlius ir migrančius, neatsižvelgiant į jų pilietybę, imigracijos statusą ar pilietybės neturėjimą.“

JT Vaiko teisių komitetas (2005), General Comment No 6 on the treatment of unaccompanied children (Bendroji pastaba Nr. 6 dėl nelydimų vaikų), 12 dalis.

Tai reiškia, kad kiekvienas vaikas turi teisę į tam tikras neatidėliotinas apsaugos priemones toje ES valstybėje narėje, kurioje jis tuo metu yra, kaip antai prieglobstį, maistą ar medicininę pagalbą, kol to vaiko padėtis toliau vertinama ir priimamas ilgalaikis sprendimas.

Civilinės justicijos srities ES teisėje, tiksliau – [reglamente „Briuselis IIa“](#), ir tarptautinėje privatinėje teisėje nustatyta, ar vienos ar kitos ES valstybės narės teismams priklauso jurisdikcija imtis vaiko apsaugos priemonių tarpvalstybinėse situacijose, apimančiose daugiau kaip vieną valstybę narę. Reglamente atsižvelgiama į principus, nustatytus [1996 m. Hagos konvencijoje](#), kurioje taip pat numatytos taisyklės, pagal kurias sprendžiama, ar susitariančiosios šalies institucijos turi jurisdikciją imtis tokių priemonių tarpvalstybinio pobūdžio atvejais. Jei vaikas, apie kurį kalbama, įprastai gyvena ES valstybėje narėje, ES valstybės narės turi taikyti ne konvenciją, o reglamentą.

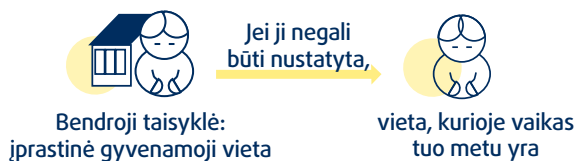
Jurisdikcijos nustatymo taisyklės

Reglamento „Briuselis IIa“ 8 straipsnyje nustatyta, kad jurisdikciją imtis vaiko apsaugos priemonių paprastai turi ES valstybės narės, kurioje vaikas įprastai gyvena, teismai. Ši nuostata atitinka 1996 m. Hagos konvencijos 5 straipsnį, pagal kurį vaiko įprastinės gyvenamosios vietos susitariančioji valstybė turi jurisdikciją imtis to vaiko apsaugos priemonių. Kai vaiko įprastinė gyvenamoji vieta negali būti nustatyta arba kai vaikas yra pabėgėlis arba perkeltas iš kitos šalies, valstybės narės, kurioje vaikas tuo metu yra, institucijos turi jurisdikciją imtis vaiko apsaugos priemonių (reglamento „Briuselis IIa“ 13 straipsnis). Panašus jurisdikcijos suteikimo pagrindas, pagrįstas vaiko buvimu susitariančiojoje valstybėje, nustatytas ir 1996 m. Hagos konvencijos 6 straipsnyje. Atsižvelgiant į visa tai, kai vaiko įprastinė gyvenamoji vieta negali būti nustatyta ES valstybėje narėje, taikoma 1996 m. Hagos konvencija. Žr. 10 pav. „Jurisdikcijos nustatymo taisyklės“.

Kalbant apie nelydimus vaikus, tapusius prekybos žmonėmis aukomis, ES kovos su prekyba žmonėmis direktyvos 16 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad valstybė narė, kuri identifikuoja auką, turi imtis būtinų priemonių, kad būtų rastas ilgalaikis sprendimas.

Reglamente „Briuselis IIa“ kalbama apie „teismo“ jurisdikciją, tačiau tai apima bet kurią instituciją, kuri turi jurisdikciją klausimais, patenkančiais į šio reglamento taikymo sritį, kaip antai socialines ir vaiko apsaugos institucijas (žr. Reglamento 2 straipsnio 1 dalį ir Praktinį vadovą, skirtą taikyti reglamentą „Briuselis IIa“).

10 pav. Jurisdikcijos nustatymo vaiko apsaugos atvejais taisyklės

Šaltinis: FRA, 2019 m.

Išimties tvarka, remiantis reglamento „Briuselis IIa“ 15 straipsniu, jurisdikcija gali būti perduota teismui, kuris geriau tinka nagrinėti bylą.

Kad jurisdikcijos perdavimas būtų teisėtas, vaikas turi turėti konkretų ryšį su atitinkama valstybe nare, ir perdavimas turėtų atitikti vaiko interesus. Konkretus ryšys su ES valstybe nare yra, jei:

Be tėvų priežiūros likę vaikai, rasti ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje

- vaikas joje įgijo nuolatinę gyvenamąją vietą po to, kai kilmės teisme buvo iškelta byla, arba
- kita valstybė narė yra buvusi vaiko įprastinė gyvenamoji vieta, arba
- ji yra vaiko pilietybės vieta, arba
- ji yra tėvų pareigų turėtojo įprastinė gyvenamoji vieta, arba
- vaikas turi turto kitoje valstybėje narėje ir byla yra susijusi su vaiko apsaugos priemonėmis, taikomomis administruojant, išsaugant ar perleidžiant šį turtą.

Teisėjų tarpvalstybinio bendradarbiavimo skatinimas

„15 straipsnyje nurodyta, kad perduodami bylą teismai bendradarbiauja arba tiesiogiai, arba per centines institucijas. Atitinkamiems teisėjams ypač gali būti naudinga bendrauti siekiant įvertinti, ar konkrečiu atveju tenkinami perdavimo reikalavimai, visų pirma, ar toks perdavimas labiausiai atitiktų vaiko interesus. Jei abu teisėjai kalba tą pačią kalbą ir (arba) ją supranta, jie turėtų nedvejodami susisiekti vienas su kitu tiesiogiai telefonu ar elektroniniu paštu. Naudingos gali būti ir kitos šiuolaikinės technologijos, pavyzdžiui, konferenciniai skambučiai. Jei kyla kalbos problemų, teisėjai, jei tai leidžia turimi ištekliai, gali pasitelkti vertėjus žodžiu. Centrinės institucijos taip pat gali padėti teisėjams.“

Europos Komisija (2016), Reglamento „Briuselis IIa“ taikymo praktinis vadovas, p. 36.

Kai kuriais atvejais teismo procesas to paties vaiko atžvilgiu gali būti inicijuotas skirtingose valstybėse narėse. Reglamento „Briuselis IIa“ 19 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad jei abu teismo procesai vykdomi tuo pačiu klausimu, bylą toliau nagrinėja tas teismas, kuris ją išklė pirmiau. Teismas, kuriame byla buvo iškelta vėliau, turi sustabdyti bylos nagrinėjimą ir laukti, kol kitas teismas nuspręs, ar jis turi jurisdikciją. Jei pirmasis teismas mano, kad jis turi kompetenciją, kitas teismas privalo atsisakyti jurisdikcijos.

Kaip nustatyti įprastinę gyvenamąją vietą?

Sąvoka „įprastinė gyvenamoji vieta“ nėra apibrėžta reglamente „Briuselis IIa“; ji turi būti apibrėžiama remiantis kiekvieno konkretaus atvejo aplinkybėmis. Gali būti visiškai aiškių atvejų, kai vaiko įprastine gyvenamąja vieta bus laikoma ta vieta, kurioje vaikas gyveno prieš persikeldamas.

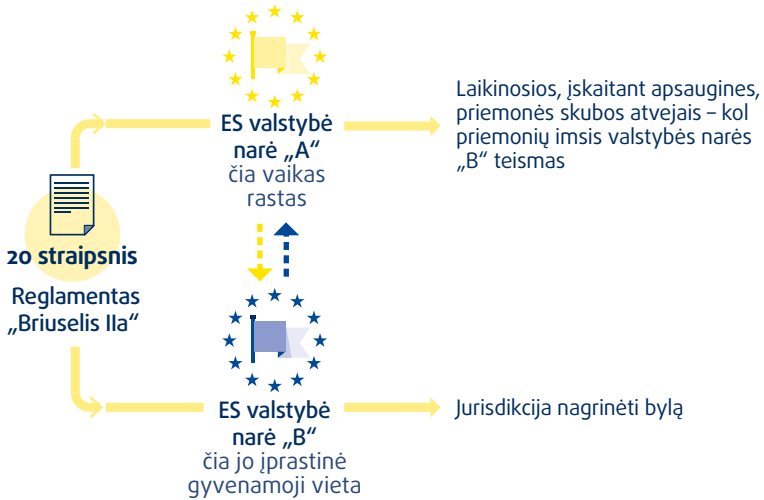
Tačiau gali būti ir tokių atvejų, kai nustatyti įprastinę vaiko gyvenamąją vietą nebus taip paprasta. Pavyzdžiui, gali būti, kad vaikas, kilęs iš vienos ES valstybės narės, kurį laiką gyveno kitoje ES valstybėje narėje, tačiau nebuvo įtrauktas į jokias tos valstybės socialines, švietimo ar kitokias struktūras; gali būti ir taip, kad kelerius pastaruosius metus vaikas gyveno keliose ES valstybėse narėse vienu metu, keliaudamas iš vienos valstybės į kitą.

Laikinosios apsaugos priemonės

Reglamento „Briuselis IIa“ 20 straipsniu ES valstybėms narėms leidžiama imtis laikinųjų, įskaitant apsaugines, priemonių asmens atžvilgiu, net jei jurisdikciją nagrinėti bylą iš esmės turi kitos ES valstybės narės teismas. Taip ES valstybėms narėms leidžiama pirmiausia imtis skubių priemonių vaikui apsaugoti. Šios priemonės yra laikinos ir paveikios tik toje valstybėje narėje, kurioje jų imamasi. Valstybės, kurioje vaikas tuo metu yra, institucijos turėtų komunikuoti su valstybės, kurioje yra įprastinė vaiko gyvenamoji vieta, institucijomis, kad būtų priimtos vaikui tinkamiausios ilgalaikės priemonės. 11 pav. pavaizduota ES valstybių narių komunikacija. Laikinosios priemonės turėtų būti taikomos siekiant išsaugoti vaiko gerovę bei apsaugą ir užtikrinti, kad būtų paisoma jo interesų.

Be tėvų priežiūros likę vaikai, rasti ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje

11 pav. Laikinosios priemonės pagal reglamento „Bruselis IIa“ 20 straipsnį

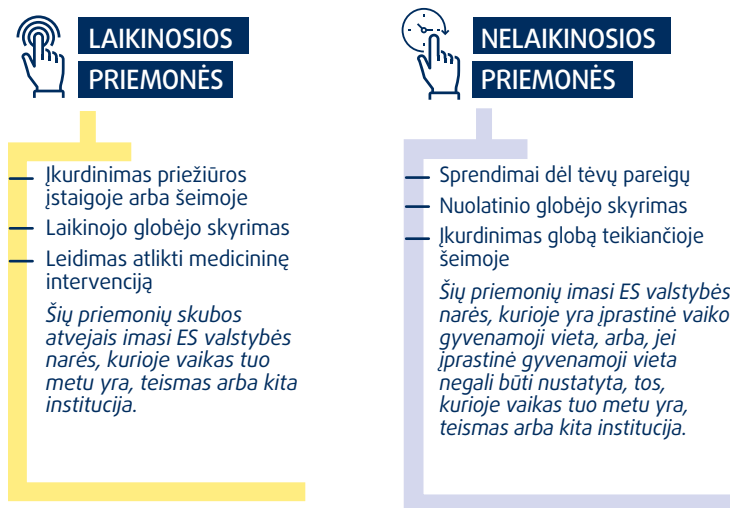

Šaltinis: FRA, 2019 m.

Reikia aiškiai atskirti laikinąsias priemones, taikomas skubos atvejais (jų imasi šalis, kurioje vaikas tuo metu yra), nuo nelaikinių priemonių (jų pagal bendrąją taisyklę turėtų imtis vaiko įprastinės gyvenamosios vietos šalis). Taigi reikia nustatyti, kuri šalis turi jurisdikciją konkretaus atvejo atžvilgiu.

12 pav. pateikiama pavyzdžių, iliustruojančių skirtumą tarp laikinųjų ir nelaikinių priemonių. Tarp laikinųjų priemonių pavyzdžių – laikinojo globėjo skyrimas ar įkurdinimas globą teikiančioje šeimoje.

12 pav. Laikinasias ir nelaikinasias priemones iliustruojantys pavyzdžiai

Šaltinis: FRA, 2019 m.

ES valstybės narės, kurioje vaikas tuo metu yra, ir ES valstybės narės, kurioje yra vaiko įprastinė gyvenamoji vieta, institucijoms sprendžiant jurisdikcijos ir vaiko ilgalaikės apsaugos klausimus, pirmiausia turi būti atsižvelgiama į vaiko interesus. Siekiant užkirsti kelią pakartotinei viktimizacijai ir užtikrinti, kad vaikas vėl netaptų prekybos žmonėmis auka, prioritetas turėtų būti teikiamas aplinkai, kuri vaiko atžvilgiu yra saugiausia.

Pagal reglamentą „Briuselis IIa“ įsteigtos centrinės institucijos

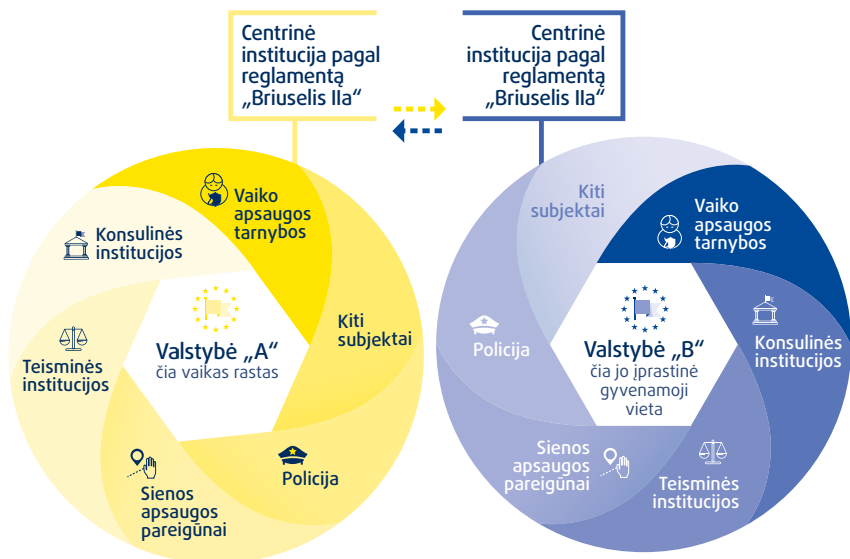
Visas reglamento „Briuselis IIa“ skyrius skirtas ES valstybių narių bendradarbiavimui. 53 straipsnyje nustatyta, kad kiekviena valstybė narė skiria vieną ar daugiau centrinių institucijų padėti taikyti šį reglamentą. Centrinės institucijos buvo skiriamos ir anksčiau, kad padėtų taikyti 1980 m. Hagos konvenciją dėl vaikų grobimo ir 1996 m. Hagos konvenciją dėl vaiko apsaugos. Kai kuriose ES valstybėse narėse tos pačios institucijos padeda įgyvendinti ir reglamentą „Briuselis IIa“. Hagos konferencija įsteigė neformalų Tarptautinį Hagos teisėjų tinklą, kuris, sprendžiant klausimus, susijusius su tarptautine vaiko apsauga, atlieka komunikacijos kanalo ir ryšių su kitais teisėjais jų jurisdikcijos srityse bei teisėjais kitose susitariančiose valstybėse, taip pat su nacionalinėmis centrinėmis institucijomis, palaikymo funkciją.

Be tėvų priežiūros likę vaikai, rasti ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje

→ 3 priedas: čia rasite nuorodą į centrinių institucijų kontaktų sąrašą.

Kad centrinės institucijos galėtų atlikti savo funkcijas, jos turi glaudžiai bendradarbiauti su įvairiomis organizacijomis valstybių narių lygmeniu, kaip antai vaiko apsaugos tarnybomis, teisminėmis institucijomis, policija, prokurorais ir paslaugų teikėjais. Kaip parodyta 13 pav., vienu metu bendradarbiauti gali ir kelios organizacijos.

13 pav. Grupės, kurios gali būti įtrauktos į vidaus ir tarpvalstybinį bendradarbiavimą

Šaltinis: FRA, 2019 m.

Atliekant reglamento „Briuselis Ila“ įgyvendinimo vertinimą nustatyta, kad vienas iš dalykų, trukdančių veiksmingai koordinuoti veiksmus, yra tai, kad kai kurioms centrinėms institucijoms trūksta išteklių. Jei ES ir jos valstybės narės sustiprintų centrinės institucijas, tai padėtų užtikrinti daug didesnę šiame praktiniame vadove aptariamų kategorijų vaikų apsaugą.

Centrinių institucijų įtraukimas kartais suvokiamas kaip perteklinis. Siekiant išvengti delsos, įprastai užmezgamas tiesioginis ryšys, nesikreipiant į jokią centrinę instituciją. Pavyzdžiui, skubos atvejais socialinės arba vaiko apsaugos tarnybos gali tiesiogiai kreiptis dėl vaiko socialinės padėties vertinimo į vaiko apsaugos tarnybas vaiko kilmės

arba įprastinės gyvenamosios vietos šalyje; įvairių ES valstybių narių policijos įstaigos, norėdamos patikslinti vaiko tapatybę, taip pat gali susisiekti viena su kita.

Pagal reglamentą „Briuselis IIa“ įsteigtos centrinės institucijos, kai to reikia atsakymui į konkretų prašymą pagal reglamentą pateikti, gali:

- atlikti pagrindinio kontaktinio centro visiems ryšiams tarp susijusių vienos ir kitos ES valstybės narės valdžios institucijų funkciją arba
- padėti palaikyti ryšį susijusioms institucijoms, atsakingoms už konkretų atvejį, ir sudaryti joms sąlygas bendrauti tiesiogiai.

Dėl jų konkretaus vaidmens turėtų būti sprendžiama atsižvelgiant į konkrečias nacionalines aplinkybes ir centrinių institucijų turimus žmogiškuosius bei finansinius išteklius ir remiantis bylos aplinkybėmis. Prioritetą centrinės institucijos dažniausiai teiks skubos atvejams.

Centrinės institucijos galėtų išmanyti bendrą situaciją apie bylas, įskaitant jau baigtas nagrinėti, į kurias joms teko įsitraukti, ir suprasti institucijų bei žinybų, kaip partnerių, vaidmenį ir galimybes. ES valstybės narės turėtų apibrėžti, kaip centrinės institucijos ir kitos šalies institucijos bendrauja ir koordinuoja tarpusavio veiksmus.

Reglamento „Briuselis IIa“ 55 straipsnyje nustatyta, kad, gavusios prašymą, centrinės institucijos turi rinkti informaciją apie vaiko padėtį, visas atliekamas procedūras ir sprendimus, priimtus vaiko atžvilgiu atitinkamoje byloje, ir ja keistis. Viena iš pagrindinių jų funkcijų – lengvinti komunikaciją tarp teismų skirtingose valstybėse narėse tiriant tam tikras bylas, susijusias su tėvų pareigomis (55 straipsnio c ir d punktai). 56 straipsnyje numatyta galimybė vaiką laikinai įkurdinti kitoje ES valstybėje narėje, jei ta valstybė yra davusi tam sutikimą.

Vykstant ilgalaikio sprendimo priėmimo procesui ES valstybės narės gali teikti arba gauti prašymus dėl:

- socialinės vaiko padėties ataskaitų;
- informacijos apie vaiko ir jo šeimos buvimo vietą, kai to reikia vykdant konkretų prašymą pagal reglamentą „Briuselis IIa“;
- diskusijos dėl konkretaus atvejo su visomis tarpvalstybinėje byloje dalyvaujančiomis šalimis;
- diskusijos dėl jurisdikcijos perkėlimo;

Be tėvų priežiūros likę vaikai, rasti ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje

- ryšio su šeima užmezgimo ir vaiko lydėjimo apsilankymo šeimoje metu;
- dokumentų pateikimo, kaip antai identifikacijos numerio, mokymosi pažymėjimų ar gimimo liudijimo;
- informacijos apie ankstesnes bylas, susijusias su tėvų pareigomis, arba ankstesnius teisėsaugos tyrimus;
- informacijos apie alternatyvios globos galimybes, jei tėvai nėra pajėgūs rūpintis vaiku;
- neatidėliotinų priemonių taikymo.

Tarpvalstybinio nukreipimo mechanizmo modelis

Tarptautinė migracijos organizacija yra įsteigusi internetinę platformą, kurioje veikia tarpvalstybinio nukreipimo mechanizmo modelis, sukurtas įgyvendinant Prekybos žmonėmis panaikinimo ES strategiją 2012–2016 m.

Ši priemonė padeda užtikrinti, kad prekybos žmonėmis aukos galėtų naudotis savo teisėmis viso proceso metu, ypač tais atvejais, kai vykdomas tarpvalstybinis nukreipimas. Ji padeda susiburti įvairių šalių ekspertams ir specialistams, susijusiems su prekybos žmonėmis aukų identifikavimu, nukreipimu, pagalbos joms teikimu, grąžinimu ir pagalbos teikimo stebėseną.

Jei norite sužinoti daugiau, žr. Tarptautinė migracijos organizacija (2017), [Transnational referral mechanism model – TRM](#) (liet. Tarpvalstybinio nukreipimo mechanizmo modelis – TNM).

Tarpvalstybinė vaiko apsauga

Baltijos jūros valstybių tarybos sekretoriatas yra parengęs gaires ir praktinį vadovą, skirtus vaikų apsaugai tarpvalstybinio pobūdžio atvejais. Juose aptariami praktiniai valstybių narių bendradarbiavimo aspektai.

Jei norite sužinoti daugiau, žr. Baltijos jūros valstybių taryba (2015), [Guidelines for promoting the human rights and the best interests of the child in transnational child protection cases](#) (liet. Žmogaus teisių įgyvendinimo ir vaiko interesų gynimo tarpvalstybinėse vaiko apsaugos bylose gairės) ir [Transnational child protection: practical guide for caseworkers and case officers](#) (liet. Tarpvalstybinė vaiko apsauga: praktinis vadovas socialiniams darbuotojams ir bylą nagrinėjantiems pareigūnams).

Kiti ES valstybių narių bendradarbiavimo mechanizmai

Be reglamento „Briuselis IIa“ 53 straipsniu įsteigtų centrinių institucijų, esama ir kitų bendradarbiavimo mechanizmų, tarp jų:

- **Europos teisminis tinklas civilinėse ir komercinėse bylose.** Tai lanksčiai veikiantis Sprendimu Nr. 2001/470/EB įsteigtas tinklas, suburiantis nacionalines teismines institucijas. Jo pagrindinės užduotys yra valdyti su byla susijusios informacijos judėjimą tarp nacionalinių kontaktinių centrų, sudaryti palankesnes sąlygas siekti teisingumo tarpvalstybiniais atvejais teikiant informaciją, skirti ryšių palaikymo teisėjus ir vertinti bei skleisti patirtį, susijusią su konkrečių ES teisiųjų dokumentų civilinėse ir komercinėse bylose veikimu. Reglamento „Briuselis IIa“ 54 ir 58 straipsniuose nurodyti atvejai, kai tinklo narės centrinės institucijos turėtų naudotis tinklu tarpusavio komunikacijai. Pastovus naudojimasis tinklu padėtų užtikrinti veiksmingesnį bendradarbiavimą tarp teisėjų ir centrinių institucijų, taip pat tarp pačių teisėjų.
- **Europos teisminis atlasas.** Ši priemonė padeda žmonėms susirasti kompetentingus civilinius teismus ir kontaktinę informaciją kitose ES valstybėse narėse.

→ *Jei norite sužinoti daugiau apie teisminį bendradarbiavimą civilinėse bylose, žr. e. teisingumo portalą – Civilinės bylos.*

Įrodymų rinkimas

Tarybos reglamente (EB) Nr. 1206/2001 (jį 2018 m. gegužės mėn. Europos Komisija siūlė atnaujinti) nustatytas įvairių ES valstybių narių teismų bendradarbiavimas renkant įrodymus civilinėse ir komercinėse bylose, įskaitant šeimos teisės bylas. Teismas gali arba prašyti kitos valstybės narės kompetentingo teismo rinkti įrodymus, arba pats rinkti įrodymus toje kitoje ES valstybėje narėje. Reglamente siūloma renkant įrodymus naudoti vaizdo konferencijas ir telekonferencijas. E. teisingumo portale galima rasti įvairių dokumentų, kontaktų ir įgytos patirties pavyzdžių, taip pat nacionalinės informacijos apie tai, kur yra reikiama įranga. Jame taip pat pateikiama rekomendacijų, kaip rengti vaizdo konferencijas siekiant supaprastinti ir paskatinti įvairių ES valstybių narių teisminių institucijų komunikaciją tiek civilinės, tiek baudžiamosios teisės srityje.

Be tėvų priežiūros likę vaikai, rasti ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje

Dvišalio bendradarbiavimo susitarimai

Kai kurios ES valstybės narės yra priėmusios dvišalius susitarimus, skirtus vaiko apsaugai ir perkėlimui tais atvejais, kai vaikas, vienos ES valstybės narės pilietis, yra randamas kitoje ES valstybėje narėje. Vis dėlto tokiuose dvišaliuose susitarimuose gali trūkti procesinių garantijų, todėl institucijos gali neužtikrinti veiksmingos vaiko apsaugos. Pageidautina, kad ES valstybės narės naudotų esamas struktūras, kurios yra sukurtos bendromis ES valstybių narių pastangomis ES teisinėje sistemoje ir joms skirtos. ES valstybės narės turėtų vengti kurti lygiagrečias struktūras. Tokių struktūrų keliama rizika susijusi su tuo, kad jos gali būti naudingos sprendžiant ne visas bylas, kai kurie vaikai gali būti palikti užribyje, gali būti kuriami dvigubi standartai ir susilpnėti mechanizmai, nustatyti pagal [reglamentą „Briuselis IIa“](#) ir 1996 m. [Hagos konvenciją](#).

Baudžiamosios teisės klausimai

ES teisėje kai kurių nusikaltimų atžvilgiu nustatytos jurisdikcijos taisyklės. Tokios taisyklės galioja ir prekybos žmonėmis byloms. Remiantis [ES kovos su prekyba žmonėmis direktyvos](#) 10 straipsnio 1 dalimi, ES valstybės narės privalo imtis būtinų priemonių savo jurisdikcijai nustatyti, jeigu:

- nusikalstama veika visiškai ar iš dalies padaryta jų teritorijoje arba
- nusikalstamą veiką padaręs asmuo yra jų pilietis.

Sąlygos papildomai jurisdikcijai dėl nusikalstamų veikų, padarytų už valstybės narės teritorijos ribų, nustatyti išdėstytos tos pačios direktyvos 10 straipsnio 2 ir 3 dalyse.

Vaikai, teismo procesuose dalyvaujantys kaip aukos arba kaip liudytojai, visais atvejais turės teisę į specialiąsias apsaugos ir paramos priemones, teisinę pagalbą bei atstovavimą, taip pat žalos atlyginimą.

→ *Jei norite sužinoti daugiau, dar žr. [8 veiksma](#). Teikti paramą vaikui teismo proceso metu.*

Kalbant plačiau, ES yra parengusi įvairių dokumentų, skirtų policijos ir teisminei bendradarbiavimui. Šios institucijos veikia skirtingais lygmenimis. Pirmiausia, ES agentūra, kaip antai Europolas ir Eurojustas, teikia operatyvinę ir kitokią pagalbą valstybėms narėms tarpvalstybinio pobūdžio atvejais.

Kaip Eurojustas padeda teisminėms institucijoms

Eurojustas padeda valstybių narių teisminėms institucijoms, dirbančioms su sunkių formų tarpvalstybinio ir organizuoto nusikalstamumu, įskaitant prekybą žmonėmis, glaudžiau bendradarbiauti ir koordinuoti veiksmus atliekant tyrimus ir vykdamas baudžiamąjį persekiojimą. Eurojustas ragina nacionalines institucijas įtraukti į visas tarpvalstybines prekybos žmonėmis bylas, atsižvelgiant į jų sudėtingumą ir skubumą identifikuojant visas aukas, ypač vaikus, ir suteikiant joms apsaugą, taip siekiant patraukti nusikaltėlius baudžiamojon atsakomybėn ir išardyti visą prekybos žmonėmis grandinę.

Eurojustas yra paskyręs asmenį ryšiams vaiko apsaugos klausimams, kuris atlieka įvairias užduotis, kaip antai: i) užtikrina, kad Eurojustas galėtų susipažinti su šios srities gerąja patirtimi; ii) atidžiai stebi nacionalinių institucijų, teisėsaugos organizacijų ir kitų vaiko apsaugos srityje veikiančių įstaigų darbą; iii) rengia visų su šia sritimi susijusių bylų, kurias nagrinėja Eurojustas, statistines apžvalgas.

Į Eurojusto rengiamus koordinavimo pasitarimus prie bendro stalo suburiami įvairių šalių nacionalinių teisminių institucijų atstovai – taip siekiama sudaryti palankesnes sąlygas keistis informacija, reaguoti į savitarpio teisinės pagalbos prašymus ar įgyvendinti prievartines priemones (pavyzdžiui, kratos ir arešto orderius), vykdyti konfliktų dėl jurisdikcijos, susijusių klausimų ir kitų teisinių ar su įrodymais susijusių nesklaidumų prevenciją arba juos spręsti. Šiuose koordinavimo pasitarimuose jie gali nevaržomai diskutuoti ir tartis dėl tyrimo eigos bei baudžiamąjo persekiojimo strategijų.

Eurojusto koordinavimo centras – dar viena priemonė, padedanti sudėtingose bylose, kai keliose šalyse tuo pačiu metu vykdamas plataus masto veiksmus (pavyzdžiui, areštus, kratas, įrodymų ar turto poėmius) būtina užtikrinti keitimąsi informacija tikroju laiku. Koordinavimo centrai pasirūpina, kad visos dalyvaujančios institucijos galėtų bet kada viena kitą pasiekti per specialias telefono linijas ir kompiuterius, o informacija iš vienos institucijos į kitą būtų sparčiai perduodama per Eurojustą.

Valstybės narės kompetentinga nacionalinė institucija dėl konkrečios baudžiamosios bylos gali kreiptis į atitinkamą Eurojusto nacionalinį biurą. Atitinkamas nacionalinis biuras pradės nagrinėti bylą Eurojuste visų susijusių valstybių narių, o prireikus – net ir trečiųjų šalių atžvilgiu.

Jei norite sužinoti daugiau, žr. Eurojusto svetainę.

Kaip Europolas padeda teisėsaugos institucijoms?

Europos Sąjungos teisėsaugos bendradarbiavimo agentūra Europolas padeda valstybių narių teisėsaugos institucijoms vykdyti visų formų sunkių tarptautinių organizuotų nusikalstamų veiksmų prevenciją ir su jais kovoti. ES valstybėms narėms jis teikia įvairią pagalbą nuo saugių informacijos mainų iki operatyvinės ir strateginės analizės, rekomendacijų ir operatyvinės pagalbos tiriant nusikalstamus.

Europolas padeda valstybių narių teisėsaugos institucijoms šiais būdais: palengvina informacijos mainus tarp Europolo ir valstybių narių ir bendradarbiavimo susitarimus su Europolu pasirašiusių šalių dirbti Europole paskirtų ryšių palaikymo pareigūnų, kurie taip pat atlieka ir tarpininkų tarp valstybės narės tyrėjų ir Europolo ekspertų funkciją; teikia operatyvinę analizę ir paramą valstybių narių operacijoms; teikia rekomendacijas ir techninę pagalbą atliekant tyrimus ir operacijas ES viduje, valstybėms narėms procesą prižiūrint ir būnant teisiškai už jį atsakingoms; rengia strategines ataskaitas (pavyzdžiui, grėsmių vertinimus) ir nusikaltimų analizes, remdamasis valstybių narių pateikta arba iš kitų šaltinių surinkta informacija bei žvalgybos medžiaga.

Analitinis projektas (AP) „Phoenix“ yra Europolo operatyvinis projektas, skirtas prekybos žmonėmis aspektui Europos sunkių formų organizuotų nusikaltimų centro veikloje. AP „Phoenix“ vykdomas konkrečiai siekiant padėti ES valstybių narių kompetentingoms institucijoms, taip pat ES įstaigoms ir asocijuotosioms ES nepriklausančioms šalims bei tarptautinėms organizacijoms vykdyti įvairių nusikalstamumo formų prevenciją ir su jomis kovoti pagal Europolo įgaliojimus prekybos žmonėmis srityje. Vienas iš pagrindinių AP „Phoenix“ prioritetų – kova su prekyba vaikais. Vykstant šį projektą leidžiama operatyviais tikslais saugoti ir tvarkyti duomenis ir kriminalinę informaciją apie prekybos žmonėmis aukas – tiek suaugusiuosius, tiek vaikus, taip pat apie įtariamuosius.

Informacija, kuri yra susijusi su įtariamųjų ir aukų asmens duomenimis, gali būti saugiai keičiamasi su AP „Phoenix“ ir visais kitais susijusiais suinteresuotaisiais subjektais per oficialią Europolo ryšio priemonę – Saugaus keitimosi informacija tinklo programą (SIENA), kuria naudotis gali visos valstybės narės. Informacijos centralizavimas Europolo duomenų bazėje duoda akivaizdžią ir tiesioginę naudą atliekant *ad hoc* tyrimus. Be to, taip Europolas įgyja galimybę susidaryti išsamų ir tikslų žvalgybine informacija pagrįstą vaizdą apie šį reiškinį visos Europos mastu.

Europolas gali padėti valstybių narių kompetentingoms institucijoms vykdyti sunkių formų nusikaltimų, darančių poveikį dviem ar daugiau valstybių narių, prevenciją ir su jais kovoti. Šiuo metu Europolas teikia pagalbą pateikus prašymą. Tačiau pagal [Europolo reglamento 6 straipsnį](#) Europolas gali prašyti valstybių narių kompetentingų institucijų pradėti tyrimus.

Jei norite sužinoti daugiau, žr. [Europolo svetainę](#).

Kaip CEPOL padeda teisėsaugos ir kitoms institucijoms?

Europos Sąjungos teisėsaugos mokymo agentūra (CEPOL) yra Europos Sąjungos agentūra, kurios misija – rengti, įgyvendinti ir koordinuoti teisėsaugos pareigūnų mokymą. CEPOL rengia kursus vietoje, administruoja internetinius modulius ir yra parengusi vieną internetinį kursą prekybos žmonėmis tema, kuriame skiriama dėmesio ir prekybai vaikais. Dar CEPOL yra parengusi į „Erasmus“ programą panašią mainų programą, pagal kurią teisėsaugos pareigūnai gali vieną savaitę praleisti su kolega jo (jos) šalyje ir dalytis informacija ir gerąja patirtimi.

Jei norite sužinoti daugiau, žr. [CEPOL svetainę](#).

Be paramos, kurią teikia ES agentūros, yra daugybė ES teisinių dokumentų, kurių paskirtis – stiprinti ir lengvinti bendradarbiavimą tarp teisėsaugos įstaigų ir teismų, kaip antai **Europos arešto orderis** ir **Europos tyrimo orderis**. **Europos konvencijoje dėl savitarpio pagalbos** nustatyta ES valstybių narių tarpusavio bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose forma ir metodai. Siūlomi ištekliai ES valstybių narių bendradarbiavimui skatinti yra šie:

- **Europos teisminis tinklas baudžiamosiose bylose:** šią priemonę ES parengė tam, kad būtų galima sukurti nacionalinių kontaktinių centrų tinklą, kuris palengvintų teisminių bendradarbiavimą baudžiamosiose bylose. Jis apima ryšių palaikymo teisėjus;
- **Europos teisminis atlasas:** ši priemonė padeda susirasti kompetentingus baudžiamuosius teismus ir kontaktinę informaciją kitose ES valstybėse narėse;
- **jungtinės tyrimo grupės (JTG):** ši bendradarbiavimo priemonė yra grindžiama dviejų ar daugiau ES valstybių narių kompetentingų institucijų (teisminių, pavyzdžiui, teisėjų ar prokurorų ir teisėsaugos) susitarimu, sudarytu ribotos trukmės laikotarpiui ir konkrečiu tikslu, siekiant vykdyti baudžiamąjį tyrimą vienoje ar daugiau susijusių valstybių. JTG sudaro sąlygas tiesiogiai rinkti informaciją bei įrodymus ir jais keistis, aplenkiant įprastus savitarpio teisinės pagalbos kanalus. JTG yra veiksminga bendradarbiavimo priemonė, padedanti lengviau koordinuoti tyrimus ir baudžiamuosius procesus, tuo pačiu metu vykdomus keliose valstybėse narėse; arba tarpvalstybinio pobūdžio atvejais. Eurojustas ir Europolas gali dalyvauti jungtinių tyrimo grupių veikloje tiek skyrium, tiek kartu.

Jungtinių tyrimo grupių praktinis vadovas

Jungtinių tyrimo grupių tinklas, bendradarbiaudamas su Europolu ir Eurojustu, parengė jungtinėms tyrimo grupėms skirtą praktinį vadovą. Jame pateikiami patarimai, gairės, naudinga informacija, taip pat specialistų atsakymai į dažnai užduodamus klausimus. JTG tinklo sekretoriatas padeda nacionaliniams JTG ekspertams ir yra įsikūręs Eurojuste, Hagoje.

Jei norite sužinoti daugiau, žr. Europos Sąjungos Taryba, „Jungtinių tyrimo grupių praktinis vadovas“, 2017 m.; leidinys parengtas visomis oficialiosiomis ES kalbomis, jį rasite Europolo svetainėje.

- **Europos nuosprendžių registrų informacinė sistema (ECRIS):** ši priemonė skirta tam, kad teisėjai, prokurorai ir susijusios administracinės įstaigos galėtų lengvai gauti išsamią informaciją apie bet kurio ES piliečio teistumą, nesvarbu, kurioje valstybėje narėje to asmens atžvilgiu priimtas nuosprendis.

Be tėvų priežiūros likę vaikai, rasti ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje

- **Europos nuosprendžių registų informacinė sistema trečiųjų šalių piliečiams ir asmenims be pilietybės (ECRIS-TCN):** kai pradės veikti, ši sistema papildys esamą – Europos nuosprendžių registų informacinę sistemą ES piliečiams (ECRIS). Nacionalinėms kompetentingoms institucijoms bus suteikta galimybė jungtis prie informacinių technologijų sistemos, kurioje bus kaupiama asmenų, kurie nėra ES, Europos ekonominės erdvės ir Šveicarijos piliečiai ir kurių atžvilgiu kurios nors Europos Sąjungos valstybės narės baudžiamasis teismas yra priėmęs nuosprendį, tapatybės informacija. Minima tapatybės informacija apims raidinius skaitmenius ir pirštų atspaudų duomenis.

Susitarimo memorandumo pavyzdys

Baltijos jūros valstybių tarybos (BJVT) kovos su prekyba žmonėmis darbo grupė, siekdama pagerinti bendradarbiavimą tarp teisėsaugos ir paslaugų teikėjų bei nevyriausybinų organizacijų, parengė susitarimo memorandumo pavyzdį. Jis gali būti naudojamas kaip šablonas, kurį galima pritaikyti prie nacionalinių aplinkybių.

Jei norite sužinoti daugiau, žr. Baltijos jūros valstybių taryba (2011), Model memorandum of understanding (liet. Susitarimo memorandumo pavyzdys).

→ *Jei norite sužinoti daugiau apie teisminį bendradarbiavimą baudžiamosiose bylose, žr. e. teisingumo portalą – Baudžiamosios bylos.*

Konfidencialumas, duomenų apsauga ir dalijimasis informacija

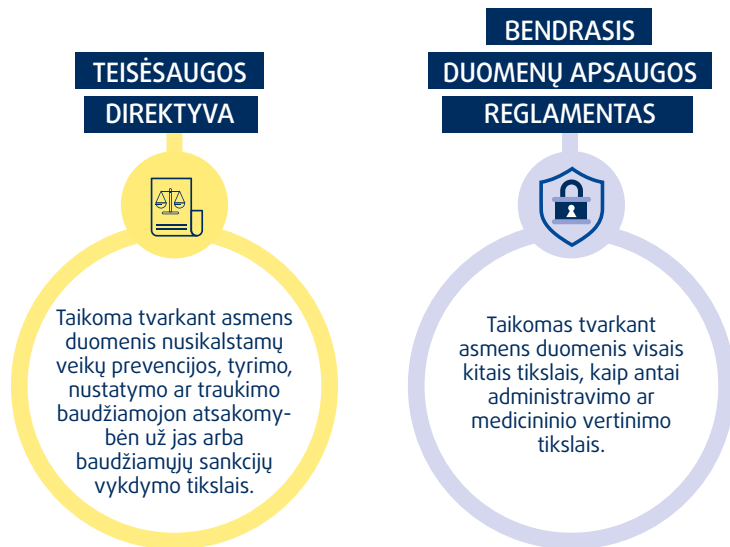
Atsižvelgdamos į tai, kad būtinybė dalytis informacija su keliomis susijusiomis institucijomis tiek toje pačioje, tiek skirtingose ES valstybėse narėse nederą su vaiko teise į privatų gyvenimą ir asmens duomenų apsaugą, institucijos turės pagalvoti apie procedūras, kuriomis nebūtų pažeidžiamas vaiko privatumas ir būtų užtikrinama konfidencialios informacijos apsauga.

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 8 straipsnyje nustatyta teisė į asmens duomenų apsaugą, o 7 straipsnyje – teisė į privatų ir šeimos gyvenimą. ES teisėje yra du su šio vadovo tematika susiję dokumentai, įsigalioję 2018 m. gegužės mėn.: Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas (Reglamentas (ES) 2016/679, dar vadinamas BDAR) ir Duomenų apsaugos direktyva policijos ir baudžiamosios teisenos institucijoms (Direktyva (ES) 2016/680, dar vadinama Teisėsaugos direktyva).

Kaip parodyta 14 pav., kompetentingoms institucijoms tvarkant asmens duomenis nusikalstamų veikų prevencijos, tyrimo, nustatymo ar traukimo baudžiamojon

atsakomybėn už jas tikslais, taikoma Direktyva (ES) 2016/680. Kompetentingoms institucijoms tvarkant asmens duomenis kitais negu minėtieji tikslais, taikoma bendroji tvarka pagal Bendrąjį duomenų apsaugos reglamentą.

14 pav. Bendrojo duomenų apsaugos reglamento ir Teisėsaugos direktyvos taikymo sritys

Šaltinis: FRA, 2019 m.

Kai kurios nuostatos sutampa arba yra panašios abiejuose teisiniuose dokumentuose. Duomenų apsaugos principai – teisėtumo ir sąžiningumo, tikslo apribojimo, duomenų kiekio mažinimo, saugojimo trukmės apribojimo, duomenų tikslumo, vientisumo ir konfidencialumo – yra tai, nuo ko reikia pradėti bet kokią duomenų tvarkymo operaciją (BDAR 5 straipsnis; Teisėsaugos direktyvos 4 straipsnis). Be to, dauguma duomenų subjektų teisių yra taikytinos abiejuose teisės aktuose minimomis aplinkybėmis (žr. BDAR 12–23 straipsnius ir Teisėsaugos direktyvos 12–18 straipsnius). Vykdamas nusikalstamų prevenciją ir tyrimą, bet kurio asmens teisėms taikytini tam tikri apribojimai, nes kitaip, tikėtina, kiltų sunkumų atlikti tyrimus ir procedūras. Duomenų valdytojų prievolės, susijusios su pranešimais apie duomenų saugumo pažeidimą (BDAR 33–34 straipsniai; Teisėsaugos direktyvos 30–31 straipsniai) arba duomenų tvarkymo veiklos įrašais (BDAR 30 straipsnis; Teisėsaugos direktyvos 24 straipsnis), yra panašios abiem atvejais.

Be tėvų priežiūros likę vaikai, rasti ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje

Vaikams reikia ypatingos apsaugos, nes jie gali nepakankamai suvokti su duomenų tvarkymu susijusių riziką ir padarinius. Su duomenų tvarkymu susijusių informaciją ir pranešimus adresuojant vaikui, reikėtų pasirūpinti, kad jie būtų pateikiami aiškia ir paprasta kalba, kurią vaikas galėtų lengvai suprasti (BDAR 12 straipsnis).

Europos duomenų apsaugos teisės vadovas

FRA, EDAPP ir Europos Tarybos parengtame vadove apžvelgiamos ES ir Europos Tarybos galiojančios teisinės sistemos duomenų apsaugos srityje, įskaitant Bendrąjį duomenų apsaugos reglamentą (BDAR) ir Teisėsaugos direktyvą. Jame taip pat paaiškinama didelės svarbos teismų praktika, apibendrinant esminius Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (ESTT) ir Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimus. Vadovas bus parengtas visomis ES kalbomis.

Jei norite sužinoti daugiau, žr. FRA (2018), [Handbook on European data protection law](#) (liet. Europos duomenų apsaugos teisės vadovas).

Būtinybė laikytis konfidencialumo, privatumo ir duomenų apsaugos taisyklių neužkerta kelio dalytis informacija siekiant apsaugoti vaiką, jei taikomos tam tikros garantijos. **Bendrajame duomenų apsaugos reglamente** nustatyta, kad dalytis informacija siekiant apsaugoti gyvybinius duomenų subjekto (šiuo atveju vaiko) interesus arba atlikti užduotis, vykdomas viešojo intereso labui arba vykdant viešosios valdžios funkcijas, yra teisėta (BDAR 6 straipsnis).

Teikiant pagalbą vaikams, kurie yra likę be tėvų priežiūros ir kuriems reikalinga apsauga, teisė į privatų gyvenimą, asmens duomenų apsaugą ir konfidencialumą praktikoje veikia taip:

- Institucijoms renkant vaiko asmens duomenis, vaikas turi gauti glaustą, skaidrią, suprantamą ir lengvai prieinamos formos informaciją, parengtą vartojant aiškią ir paprastą kalbą.
- Renkama informacija turi būti adekvati, tinkama ir neviršyti to, kas yra reikalinga bylos ir tikslo atžvilgiu.
- Šia informacija negali būti dalijamasi su asmenimis, kurie nėra susiję su byla; su visuomene ar žiniasklaida nereikėtų dalytis jokiais asmens duomenimis, pagal kuriuos vaikas galėtų būti identifikuotas.
- Užregistruota informacija turi būti tiksli ir nuolat atnaujinama.

- Vaikams turi būti pasakoma, kokia informacija bus dalijamasi, su kuo ir kodėl; vaiko apsaugos specialistai turėtų gauti vaiko sutikimą, pasikonsultavus su globėju, nebent tai nėra saugu ar nėra tinkama.
- Informacija gali būti dalijamasi be sutikimo, jei to reikia siekiant apsaugoti vaiko ar kito asmens gyvybinius interesus; turi būti registruojama, kokia informacija ir kam buvo suteikta.
- Susijusios vaiko apsaugos tarnybos galėtų paaiškinti centrinėms institucijoms, kaip dalytis informacija su kitomis ES valstybėmis narėmis taip, kad būtų užtikrinamas privatumas (pavyzdžiui, vardus pakeičiant kodais).
- Institucijos turėtų gerbti nacionalines duomenų apsaugos taisykles ir nelaikyti duomenų ilgiau, negu reikia.
- Reikalingos priemonės užtikrinti, kad duomenys būtų saugūs ir nebūtų prarasti, sunaikinti ar sugadinti. Pavyzdžiui, bylas reikėtų žymėti kodais ir nenaudoti asmenvardžių; jei naudojamos popierinės bylos, jos turėtų būti rakinamos ir laikomos saugioje vietoje; elektroninės bylos turėtų būti apsaugomos individualiais slaptažodžiais su ribota prieiga; jos turėtų būti laikomos saugiuose serveriuose – jokių būdu ne privačiuose kompiuteriuose, USB atmintukuose ar kituose atminties įtaisuose.

8 veiksmas. Teikti paramą vaikui teismo proceso metu

Gali būti, kad vaikas, kuris yra tapęs prekybos žmonėmis, prievartos ar išnaudojimo auka arba kuriam dėl kitų priežasčių reikalinga apsauga, vienu metu dalyvaus keliuose civiliniuose procesuose. Pirmiausia, vaikas gali juose dalyvauti kaip auka ar liudytojas baudžiamosiose bylose prieš asmenį (-is), dėl kurio (-ių) kaltės jis nukentėjo nuo prekybos žmonėmis, prievartos ar išnaudojimo. Vis dėlto teisminiai procesai gali būti susiję ir su civiliniais ar administraciniais klausimais, kaip antai žalos atlyginimu, švietimu, tėvų pareigomis, amžiaus vertinimu, globėjo skyrimu ar įkurdinimu globėjų šeimoje ar stacionariosios globos įstaigoje.

ES teisėje numatytos specialios teisės ir garantijos vaikams, tapusiems nusikaltimų aukomis, ir tam tikros garantijos vaikams, kurie tiriant tam tikrus nusikaltimus, kaip antai seksualinio išnaudojimo ar prekybos žmonėmis nusikaltimus, yra liudytojai. ES teisėje įtvirtintos išsamios garantijos vaikams, dalyvaujantiems baudžiamuosiuose

Be tėvų priežiūros likę vaikai, rasti ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje

procesuose, bet ne administraciniuose ar juo labiau civilinės teisės procesuose, kuriuose bylos turinys dažniausiai yra reglamentuojamas nacionalinės teisės.

Baudžiamieji procesai

Duodamas parodymus kaip auka ar kaip liudytojas baudžiamajame procese, didelį stresą gali patirti bet kuris žmogus, o vaikas – ypač. Vaikui turi būti suteikiama teisinė ir socialinė pagalba tiek prieš prasidedant procesui, tiek jam vykstant, tiek pasibaigus. Tai padės lengviau užsitikrinti, kad vaikas dalyvautų procese, kad būtų surinkta pakankamai įrodymų ir kad nusikaltėliai būtų nuteisti. Be to, taip sumažės rizika vaikui patirti žalą.

Kaip pažaboti nebaudžiamumą prekybos žmonėmis srityje?

„Apie nebaudžiamumo kultūrą prekybos žmonėmis srityje galima kalbėti tada, kai asmenys, dalyvaujantys nusikalstamame versle ir (arba) prekybos žmonėmis grandinėje, nėra priverčiami atsakyti už tokią savo veiklą. Areštai, baudžiamasis persekiojimas ir nuosprendžiai, priverčiantys nusikaltėlius atsakyti, didina tiek bendrojo pobūdžio, tiek konkretų atgrasomąjį poveikį, kuris yra vienas iš prevencijos elementų. Tai pasakytina ne tik apie prekiautojus žmonėmis, bet ir apie jų bendrininkus, taip pat tuos, kurie suvokdami situaciją gauna naudos iš paslaugų, kurias teikia aukos. Nebaudžiamumo kultūrai išlikti tvariai padeda teisės aktų spragos ir tai, kad esami teisės aktai taikomi pernelyg vangiai. Norint pažaboti nebaudžiamumo kultūrą ir padidinti atskaitomybę, reikia intensyviau imtis daugybės tyrimų, vykdyti baudžiamąjį persekiojimą ir siekti nuosprendžių ne tik prekiautojų žmonėmis, bet ir tų, kurie pelnosi iš nusikalstamos veikos ir išnaudoja aukas, atžvilgiu.“

Europos Komisija (2018), Working together to address trafficking in human beings: key concepts in a nutshell (liet. Bendros pastangos kovojant su prekyba žmonėmis. Svarbiausios sąvokos glaustai), p. 5.

ES teisėje numatytos garantijos aukomis tapusiems vaikams

Siekiant apsaugoti vaikus ir užkirsti kelią antrinei viktimizacijai, keliuose ES dokumentuose apibrėžiamos tam tikros procesinės garantijos nusikaltimų aukomis tapusiems vaikams. 5 lentelėje apžvelgiamos ES kovos su prekyba žmonėmis direktyvoje, Kovos su vaikų seksualiniu išnaudojimu direktyvoje ir Nusikaltimų aukų teisių direktyvoje nustatytos garantijos. Iš šios lentelės matyti, kad garantijos, nukreiptos į prekybos žmonėmis arba seksualinio išnaudojimo aukomis tapusius vaikus, yra panašios į garantijas, kurios ES teisėje numatytos vaikams, tapusiems nusikaltimų plačiąja prasme aukomis.

5 lentelė. ES teisės aktuose numatytos aukomis tapusių vaikų apsaugos priemonės baudžiamosiose bylose

Priemonės	ES teisinis dokumentas		
	ES kovos su prekyba žmonėmis direktyva	Nusikaltimų aukų teisių direktyva	Kovos su vaikų seksualiniu išnaudojimu direktyva
Nemokamos teisinės konsultacijos	15 straipsnio 2 dalis	9 straipsnio 3 dalies b punktas	20 straipsnio 2 dalis
Nemokamas teisinis atstovavimas	15 straipsnio 2 dalis	24 straipsnio 1 dalies c punktas	20 straipsnio 2 dalis
Jokio nepagrįsto apklausų vilkinimo	15 straipsnio 3 dalies a punktas	20 straipsnio a punktas	20 straipsnio 3 dalies a punktas
Apklausoms pritaikytos patalpos	15 straipsnio 3 dalies b punktas	23 straipsnio 2 dalies a punktas	20 straipsnio 3 dalies b punktas
Apklausas veda apmokyti specialistai	15 straipsnio 3 dalies c punktas	23 straipsnio 2 dalies b punktas	20 straipsnio 3 dalies c punktas
Apklausas veda tas pats asmuo	15 straipsnio 3 dalies d punktas	23 straipsnio 2 dalies c punktas	20 straipsnio 3 dalies d punktas
Mažinamas apklausų skaičius	12 straipsnio 4 dalies a punktas ir 15 straipsnio 3 dalies e punktas	20 straipsnio b punktas	20 straipsnio 3 dalies e punktas
Teisė būti lydimum atstovo arba kito suaugusiojo	15 straipsnio 3 dalies f punktas	3 straipsnio 3 dalis ir 20 straipsnio c punktas	20 straipsnio 3 dalies f punktas
Apklauskos filmuojamos	15 straipsnio 4 dalis	24 straipsnio 1 dalies a punktas, 23 straipsnio 3 dalies a punktas	20 straipsnio 4 dalis
Teismo posėdžiai uždari	15 straipsnio 5 dalies a punktas	23 straipsnio 3 dalies d punktas	20 straipsnio 5 dalies a punktas
Apklauskos naudojantis vaizdinio ryšio priemonėmis	15 straipsnio 5 dalies b punktas	23 straipsnio 3 dalies b punktas	20 straipsnio 5 dalies b punktas

Be tėvų priežiūros likę vaikai, rasti ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje

Priemonės	ES teisinis dokumentas		
	ES kovos su prekyba žmonėmis direktyva	Nusikaltimų aukų teisių direktyva	Kovos su vaikų seksualiniu išnaudojimu direktyva
Liudytojų apsaugos programos	12 straipsnio 3 dalis	—	—

Pastaba: — = netaikoma.

Šaltinis: FRA, 2019 m.

Nusikaltimų aukų teisių direktyvoje nustatyti įvairūs apsaugos mechanizmai, taikytini visoms nusikaltimų aukoms, įskaitant vaikus. Be to, joje numatytos ir specialios garantijos vaikams. Remiantis direktyva, kadangi vaikams yra didelė tikimybė nukentėti nuo antrinės viktimizacijos, siekiant nustatyti vaikų specialiuosius apsaugos poreikius būtina atlikti individualų jų vertinimą (22 straipsnis). Pagal 22 straipsnio 4 dalį laikoma, kad aukomis tapę vaikai turi specialiųjų apsaugos poreikių, nes jiems yra didelė tikimybė nukentėti nuo antrinės ir pakartotinės viktimizacijos, bauginimo ir keršto. Vykstant baudžiamajam procesui, tai suteikia jiems teisę į visas 23 straipsnyje išvardytas apsaugos priemones, skirtas visoms specialiųjų apsaugos poreikių turinčioms aukoms, taip pat į visas 24 straipsnyje išvardytas garantijas, skirtas būtent vaikams.

Nebaudimo nuostata

Prievartos ar išnaudojimo auka tapęs vaikas gali būti ir pats prasižengęs, kaip antai ką nors pavogęs, ar įvykdęs teisės pažeidimą, susijusį su prostitucija, suklastotų tapatybės dokumentų turėjimu ar piktnaudžiavimu socialinėmis išmokomis.

Užmezgusios kontaktą su vaiku, kuris yra likęs be tėvų priežiūros ir kuriam reikalinga apsauga, institucijos ir kitos organizacijos visų pirma turėtų siekti užtikrinti to vaiko saugą, suteikti jam apsaugą, įvertinti jo interesus ir pasirūpinti, kad jis galėtų naudotis jam suteiktomis teisėmis ir garantijomis.

Prekybos žmonėmis ir seksualinio išnaudojimo aukomis tapusiems vaikams ES teisėje numatytos nebaudimo nuostatos. Pagal ES kovos su prekyba žmonėmis direktyvos 8 straipsnį ir Kovos su vaikų seksualiniu išnaudojimu direktyvos 14 straipsnį valstybės narės turi užtikrinti, kad kompetentingoms nacionalinėms institucijoms būtų suteikta teisė netraukti aukų baudžiamojon atsakomybėn ir netaikyti joms sankcijų. Šios nebaudimo nuostatos taikytinos aukų dalyvavimui nusikalstamose veikose, kurias jos buvo priverstos padaryti tik dėl to, kad jų atžvilgiu buvo padarytas atitinkamas nusikaltimas. Nebaudimo nuostata įtvirtinta ir Europos Tarybos kovos su prekyba žmonėmis konvencijos 26 straipsnyje.

Prievolė nebausti vaiko yra grindžiama tuo, kad prekybos žmonėmis ar seksualinio išnaudojimo auka tapęs vaikas neturi autonomijos ir nėra laisvas priimti aiškius ir pagrįstus pasirinkimo sprendimus ar pasipriešinti verčiamas nusikalsti. Nebaudimo prievolės aiškinimas vaiko interesų naudai reiškia, kad jei esama glaudžios sąsajos tarp nusikalstamos veikos ir prekybos žmonėmis ar išnaudojimo, kurio auka vaikas tapo, baudžiamasis persekiojimas jo atžvilgiu neturėtų būti vykdomas arba turėtų būti nutrauktas.

JEI NORITE SUŽINOTI DAUGIAU

Nebaudimo nuostatos praktinis įgyvendinimas

Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacija (ESBO) parengė dokumentą, kuriame nagrinėjamas teisėje įtvirtintas nebaudimo principas ir jo praktinio įgyvendinimo sunkumai. Dokumentas apibendrinamas pateikiant praktines gaires ir politikos ir teisėkūros rekomendacijas.

Jei norite sužinoti daugiau, žr. Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacija (ESBO) (2013), Policy and legislative recommendations towards the effective implementation of the non-punishment provision with regard to victims of trafficking (liet. Politikos ir teisėkūros rekomendacijos siekiant veiksmingo nebaudimo nuostatos įgyvendinimo prekybos žmonėmis aukų atžvilgiu).

Specialistai, kuriems tenka bendrauti su vaikais, turėtų būti įgiję specialių įgūdžių ir būti atitinkamai apmokyti, kad galėtų išvelgti galimą sąsają tarp vaiko padarytos nusikalstamos veikos ir prekybos žmonėmis ar išnaudojimo nusikaltimų. Jie turėtų atminti, kad, norint įrodyti prekybą vaikais, pagal [ES kovos su prekyba žmonėmis direktyvos](#) 2 straipsnio 5 dalį nebūtina turėti faktų, kad prekiautojai žmonėmis vaikui grasino ar prieš jį naudojo jėgą ar kitokią prievartą.

Specialistai turi nesivadovauti stereotipais ir nesieti tam tikrų grupių vaikų, kaip antai tų, kurie yra tam tikros etninės kilmės ar tautybės, su tam tikrais nusikaltimų tipais arba nusikalstamumu apskritai. Kiekvienas vaikas nusipelno nuodugnaus ir nešališko vertinimo vykstant jo identifikavimo procesui. Tinkamas vaiko identifikavimas gali padėti apsaugoti jį nuo antrinės traumos, kuri galėtų grėsti tuo atveju, jei baudžiamosios justicijos sistemoje jis taptų įtariamuoju.

Įstatymus pažeidę vaikai

Tam tikrais atvejais nacionalinės institucijos gali inicijuoti baudžiamąjį procesą vaiko atžvilgiu, nukreipdamos jį įprastais nepilnamečių justicijos kanalais. Tokiais atvejais būtų taikomos [Direktyvoje dėl procesinių garantijų vaikams](#) nustatytos garantijos.

Vis dėlto nereikėtų skubėti nukreipti vaiko į nepilnamečių justicijos sistemas, nes tai gali trukdyti atlikti identifikavimą tais atvejais, kai vaikas tik vėliau atskleidžia tapęs auka. Institucijos turėtų atsižvelgti į vaiko gyvenimo istoriją, socialines ir šeimines aplinkybes ir laikytis prievolės suteikti apsaugą visiems vaikams jų nediskriminuojant. Remiantis Direktyvos dėl procesinių garantijų vaikams 9 konstatuojamąja dalimi, vaikams, kurie yra įtariamieji ar kaltinamieji baudžiamajame procese, turėtų būti skiriamas ypatingas dėmesys, kad būtų išsaugotos jų galimybės vystytis ir vėl integruotis į visuomenę.

JEI NORITE SUŽINOTI DAUGIAU

Minimalus amžius, nuo kurio taikytina baudžiamoji atsakomybė

Tarptautinis vaiko teisių tinklas (CRIN) teikia atnaujintą informaciją apie minimalų amžių, nuo kurio taikytina baudžiamoji atsakomybė ES valstybėse narėse ir kitose Europos šalyse.

Je norite sužinoti daugiau, žr. Tarptautinis vaiko teisių tinklas (CRIN), [Minimum ages of criminal responsibility in Europe](#) (liet. Minimalus amžius, nuo kurio Europoje taikytina baudžiamoji atsakomybė).

Civilinis procesas

Reglamentas „Briuselis IIa“ taikomas tuo atveju, kai vaikas įkurdinamas globėjų šeimoje arba institucinės globos įstaigoje, – kaip laikina priemonė pagal 20 straipsnį arba ilgalaikė priemonė, kai vaikas jau yra ES valstybėje narėje, kuri turi jurisdikciją. Jame nenumatyta jokių konkrečių procesinių garantijų, kurios padėtų apsaugoti vaiką civiliniame procese. Vaikų apsauga civiliniuose procesuose reglamentuojama nacionaline teise. Vienintelė išimtis yra susijusi su prievole išklausti vaiką tarptautinio grobimo atvejais, kaip numatyta 11 straipsnio 2 dalyje. Šiaip ar taip, [reglamentas „Briuselis IIa“](#) šiuo metu yra peržiūrimas, ir ateityje į jį bus įtrauktas reikalavimas išklausti vaiką visais su tėvų pareigomis susijusiais atvejais.

ES kovos su prekyba žmonėmis direktyvos 17 straipsnyje keliamas reikalavimas užtikrinti, kad prekybos žmonėmis aukos galėtų naudotis esamomis tyčinių smurtinių nusikaltimų aukoms taikomomis žalos atlyginimo sistemomis. Direktyvos 15 straipsnio 2 dalimi aukoms užtikrinama teisė nedelsiant gauti nemokamą teisinę konsultaciją ir nemokamai naudotis teisinio atstovavimo paslaugomis, be kita ko, reikalaujant atlyginti žalą.

JEI NORITE SUŽINOTI DAUGIAU

Parama vaikams, dalyvaujantiems teisminiuose procesuose

Kaip paaiškėjo FRA atlikus vaikų ir justicijos ES valstybėse narėse tyrimą, su baudžiamosios teisės procesais susijusios garantijos yra keliais aspektais išsamesnės už tas, kurios taikytinos civilinės teisės procesuose, konkrečiai – dėl teisinės pagalbos, už vaiko apklausas atsakingos institucijos, aplinkos, kurioje vykdoma vaiko apklausa, ir vaikui teikiamos informacijos masto. Padėtis civilinių procesų srityje ne tokia vienaalytė: atsižvelgiant į tai, koks teisinis klausimas nagrinėjamas, vaiko išklausymas gali būti privalomas, pasirenkamas arba apskritai nereguliuojamas. Kaip rodo FRA atliktas tyrimas, garantijų taikymas taip pat pernelyg dažnai paliekamas teisėjų nuožiūrai ir nėra grindžiamas konkretaus vaiko poreikių vertinimu.

Jei norite sužinoti daugiau, žr. FRA (2015), [Child-friendly justice – Perspectives and experiences of professionals on children’s participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States](#) (liet. Vaiko interesus atitinkantis teisingumas. Specialistų patirtis ir nuomonės dėl vaikų dalyvavimo civiliniuose ir baudžiamuosiuose teisminiuose procesuose 10-tyje ES valstybių narių).

Garantijos, kuriomis siekiama padėti vaikams

Kiekvienas šioje srityje dirbantis specialistas turi praktiškai išnaudoti visas ES ir tarptautinėje teisėje nustatytas garantijas. Šiame vadove siūloma ir kitų priemonių, kurios, nors ir nėra privalomos, gali būti panaudotos vaiko labai vykstant teisiniams procesams.

Procesinės garantijos, kuriomis siekiama apsaugoti vaiką ir užtikrinti, kad jis nebūtų traumuojamas pakartotinai, svarbios ne tik vykstant baudžiamiesiems procesams, bet taip pat reikalingos ir civiliniuose procesuose, siekiant išvengti kontakto tarp auka tapusio vaiko ir nusikaltėlių. Tai ypač svarbu tais atvejais, kai prie vaiko įtraukimo į prekybos žmonėmis arba išnaudojimo veiką prisideda jo tėvai. Šiuo tikslu [Europos Tarybos gairėse dėl vaiko interesus atitinkančio teisingumo](#) pateikiamos neprivalomos rekomendacijos dėl visų tipų procedūrų, kuriose dalyvauja vaikai, – baudžiamųjų, civilinių ir administracinių.

Barnahus

1998 m. Islandijoje įsteigti pirmieji Europoje tam tikro tipo vaikų namai – *Barnahus*. Tai padaryta siekiant užtikrinti, kad smurto aukomis ir liudytojais tapę vaikai būtų apsaugoti vykdant vaiko interesus atitinkančias intervencijas ir skubiai suteikiant jiems teisinę pagalbą bei globą. Tikimasi, kad iki 2019 m. tokio tipo vaikų namai (gal net ne vieni) veiks daugiau kaip 20-tyje šalių. Regioninės institucijos ir Europos *Barnahus* judėjimas kartu su tinklu PROMISE deda bendras pastangas, kad būtų įsteigta dar daugiau Europos standartus atitinkančių vaikų namų.

Esminis *Barnahus* principas – gerbti vaiko dalyvavimą užtikrinančias teises: teisę būti išklaustam ir teisę gauti tinkamą informaciją. Daugiadalykis tarpžinybinis bendradarbiavimas, jungiantis teisėsaugos, baudžiamosios justicijos, vaiko apsaugos, taip pat socialinių ir medicinos paslaugų specialistus, yra dar vienas svarbus principas, kurio būtina laikytis visais tyrimo, diagnostinių ir poreikių vertinimų bei paslaugų teikimo etapais, taip siekiant užtikrinti, kad vaikas nebūtų traumuojamas pakartotinai ir kad galutinis rezultatas atitiktų vaiko interesus. Pasiiekti, kad vaikas atsivertų, yra svarbiausia, tačiau ne ką mažiau svarbu – kad tiriamoji apklausa vyktų laikantis faktais pagrįsto protokolo ir kad vaiko liudijimų įrodomoji vertė būtų deramai įvertinama – kad vaikui nereikėtų to paties dar kartą liudyti teisme. Vykdam projektą PROMISE parengti kokybės standartai – juos taiko dauguma *Barnahus* pavyzdžių įsteigtų vaikų namų.

Jei norite sužinoti daugiau, žr. projektą „Promise“.

Teisės ir socialinių paslaugų specialistai, kalbinti FRA atliekant tyrimą dėl vaiko interesus atitinkančio teisingumo, atkreipė dėmesį į kelis aspektus, būdingus tiek civiliniams, tiek baudžiamiesiems procesams. Tuos pačius aspektus nurodė ir apklausiami vaikai. Specialistai rekomenduoja taikyti procesines garantijas visiems vaikams vienuodai, įskaitant ir tuos, kurie dalyvauja civiliniuose procesuose. Vaikai, dalyvaujantys ir baudžiamuosiuose, ir civiliniuose procesuose, pavyzdžiui, kai bylos dėl globos yra susijusios su bylomis dėl prievartos, skundžiasi, kad procesinės garantijos, taikytinos baudžiamuosiuose procesuose, nėra taikomos civiliniuose procesuose.

Daugybė rekomendacijų ir pasiūlymų, surinktų atliekant tyrimą, galbūt aprėpia daugiau, negu reikalaujama konkrečiuose ES teisiniuose dokumentuose, tačiau galėtų būti įtraukti į nacionalinę teisinę sistemą.

Su vaikais civiliniuose ir baudžiamuosiuose procesuose dirbančios institucijos gali visų pirma vadovautis ES teisės reikalavimais, o FRA tyrimo metu apibrėžtas priemonės papildomai naudoti tada, kai reikia užpildyti spragas. Jos turėtų apsvarstyti šiuos veiksmus:

- ✓ **Užtikrinti aukščiausius profesinio elgesio standartus.** Pagarbus, draugiškas ir empatiškas specialistų elgesys yra vienas iš svarbiausių elementų, padedančių vaiko patirtį padaryti kuo sklandesnę ir kuo naudingesnę. Specialistams turi būti rengiami mokymai ir teikiamos praktinės rekomendacijos. Turi būti sukurti įvairių sričių specialistų, dirbančių nagrinėjant tą pačią bylą, veiklos koordinavimo mechanizmai.
- ✓ **Mažinti apklausų skaičių.** Vaikai patiria stresą, kai jiems reikia liudyti daugiau kaip vieną kartą ir kai tai daryti tenka daugybės žmonių akivaizdoje. Turėtų būti numatyta galimybė įrašyti esminius vaiko apklausos elementus ir atliekant tolimesnę tyrimą remtis įrašais. Be to, filmuota vaiko liudijimų medžiaga

galėtų pakeisti liudytojo apklausą teisme, tačiau tai paprastai turėtų būti daroma tik tuo atveju, jei darant įrašą atsakovui ir jo teisininkui buvo suteikta galimybė užduoti klausimus.

- ✓ **Mažinti dalyvaujančių asmenų skaičių.** Vaikai paprastai pageidauja, kad juos apklausiant dalyvautų kuo mažiau žmonių, ir nori žinoti, kokias funkcijas atlieka tie, kurie dalyvauja apklausoje. Teisme apklausiant vaikus visuomenės atstovai neturėtų būti įleidžiami.
- ✓ **Trumpinti apklausų laiką.** Vaikai dažnai nurodo, kad apklausos trunka labai ilgai. Jiems nepatinka tai, kad tarp apklausų įvairiais proceso etapais būna ilgos pertraukos, taip pat tai, kad jiems tenka dalyvauti daugybėje, dažnai – pasikartojančių, pokalbių bei apklausų su įvairiais specialistais. Daugelis vaikų taip pat tvirtina, kad apklausos apskritai trunka per ilgai, iš dalies dėl to, kad laukti, kada bus galima duoti parodymus, taip pat tenka pernelyg ilgai.
- ✓ **Vengti kontakto su atsakovu ir jo šeima.** Reikėtų vengti, kad toks kontaktas neįvyktų ne tik teismo salėje vykstant apklausoms, bet ir teismo pastato koridoriuose, laukiamuosiuose ar tualete.
- ✓ **Tartis su vaiku dėl procesinių garantijų tipo.** Kai kuriems baudžiamuosiuose procesuose dalyvaujantiems vaikams labai svarbu turėti galimybę priimti apgalvotą sprendimą dėl galimų procesinių garantijų, suvokiant, kokias pasekmes gali turėti vienokių ar kitokių priemonių pasirinkimas, pavyzdžiui, vaizdinio ryšio pasirinkimas vietoj ekrano, siekiant išvengti akių kontakto su atsakovu.
- ✓ **Leisti vaikui pasirinkti** (jei yra galimybė), ar apklausą ves vyras, ar moteris.
- ✓ **Atsiklausti vaiko, ar ir kada jo patikėtinis** jį lydės per apklausas. Tai galėtų būti vaikui padedantis asmuo, pavyzdžiui, socialinis darbuotojas, arba suaugusysis, kuriuo vaikas pasitiki, pavyzdžiui, globėjas ar prižiūrėtojas.
- ✓ **Apklausas rengti vaikui pritaikytoje aplinkoje.** Teismo ar kitokią oficialią aplinką vaikai paprastai vertina kaip bauginančią ir gąsdinančią ir sieja ją su nusikaltėliais. Todėl jie pageidauja, kad apklausos vyktų ne teismo aplinkoje arba teisme įkurtuose apklausų kambariuose, kurie būtų pritaikyti vaikams; tam taip pat reikia, kad specialistų elgesį vaikai vertintų kaip sau priimtina.
- ✓ **Užtikrinti, kad vaikas gautų teisinę pagalbą ir galėtų naudotis teisinio atstovavimo paslaugomis.** Retas iš FRA apklaustų vaikų teigė gaunantis teisinę pagalbą. Kai kurie vaikai nemano, kad teisininkai ir teisės konsultantai yra teisinės pagalbos šaltinis, nes, jų manymu, šie specialistai nesugeba jų informuoti apie proceso eigą. FRA apklausti specialistai dėmesį atkreipia į įvairius aspektus, susijusius su galimybe gauti teisinę pagalbą, įskaitant tai, kad trūksta informacijos, kaip turėtų būti prašoma nemokamos teisinės

pagalbos; mokymais ir teisininkų, kurie specializuotųsi vaikų justicijos srityje, prieinamumu; tuo, kad teisiniai atstovai būtų skiriami laiku ir sistemiškai.

- ✓ **Užtikrinti, kad vaikas būtų tinkamai informuojamas.** Vaikai mano, kad informacija – esminis dalykas. Daug FRA apklaustų vaikų skundžiasi, kad negauna naujienų ir nėra informuojami apie jų bylos eigą teisiniuose procesuose, pavyzdžiui, apie tai, kur yra atsakovas vykstant baudžiamajam procesui. Vaikai pageidauja, kad informacija jiems būtų pateikiama pakankamai anksti, kad jie galėtų pasiruošti apklausoms, ir paskui teikiama reguliariai viso proceso metu. Jie taip pat norėtų gauti (per pagrįstą laiką) informaciją apie tai, kiek gali tekti laukti tarp apklausų ir kiek gali trukti visas procesas, ir būti informuoti apie nuosprendį bei jo padarinius. Specialistai informaciją vaikui turėtų teikti jam suprantama kalba, prireikus pasinaudodami vertėjo žodžiu paslaugomis.
- ✓ **Vengti situacijų, kurios vaikui gali kelti baimę.** Daugybė FRA apklaustų vaikų nurodo susiduriantys su atsakovais, nes procesinės garantijos nėra pakankamos. Tokie susidūrimai su atsakovais ir jų artimaisiais, dažnai įvykstantys prieš apklausas arba po jų, yra pagrindinis vaikų baimės šaltinis. Be to, vaikus nesaugiai jaustis skatina ir tai, kad teismuose nėra atskirų įėjimų ir (arba) nėra tvarkos, kuri užtikrintų saugumą, pavyzdžiui, nekoordinuojamas bylos šalių atvykimo ir išvykimo laikas, kad vaikams netektų susidurti su atsakovais. Vaikus gąsdina ir netinkamas specialistų elgesys, bauginanti aplinka, konfidencialumo trūkumas plačiąja prasme, įskaitant dalijimąsi informacija, dėl kurio jie nėra davę sutikimo. Kartais vaikai jaučia tokį didelį nerimą dėl proceso, kad tiesiog nori, jog jis pasibaigtų, net jei tai ir neatitinka jų interesų. Specialistai turi stengtis, kad taip nebūtų.
- ✓ **Užtikrinti privatumo ir duomenų apsaugą.** FRA apklausti vaikai nurodo jaučiantys baimę ir stresą dėl nepakankamo konfidencialumo ir duomenų apsaugos. Jie bijo, kad jų bylos detalės ir procesas gali tapti vieši. Vaikai nurodo patiriantys stresą, kai juos supantys žmonės žino apie jų vaidmenį procese, jų šeimos padėtį ar teismo sprendimus. Kartais vaikai taip pat nurodo, kad mokytojams, tėvams, artimiesiems, specialistams ar žiniasklaidai paviešinus informaciją, jų bendraamžiai ar vietos bendruomenės nariai ima juos įžeidinėti ar stigmatizuoti.

Atmintinė teisiniuose procesuose dalyvaujantiems specialistams

Remdamasi išsamiu tyrimu, kuriame apklausti teisiniuose procesuose dalyvaujantys specialistai ir vaikai, FRA parengė praktinę atmintinę specialistams, kurioje išvardyti veiksmai, į kuriuos reikėtų atkreipti dėmesį siekiant, kad teisminis procesas atitiktų vaiko interesus.

Jei norite sužinoti daugiau, žr. FRA (2017), Vaiko interesus atitinkantis teisingumas. Kontrolinis sąrašas specialistams.

9 veiksmas. Priimti ir įgyvendinti ilgalaikius sprendimus

Atlikus vaiko interesų vertinimą, apie kurį kalbėta skyriuje „4 veiksmas“, institucijos turėtų gebėti to vaiko atžvilgiu pasiūlyti ir įgyvendinti ilgalaikį ir tvarų sprendimą. Dėl vaikų, kurie yra likę be tėvų priežiūros ir kuriems reikalinga apsauga ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje, įskaitant prekybos žmonėmis aukas, paprastai gali būti priimamas vienas iš šių trijų ilgalaikių sprendimų:

- 1) perkelti vaiką atgal į jo įprastinės gyvenamosios vietos ES valstybę narę;
- 2) integruoti vaiką toje ES valstybėje narėje, kurioje jis tuo metu yra;
- 3) perkelti vaiką į trečiąją šalį (ES viduje arba už ES ribų).

ES teisėje nustatyta oficiali prievolė imtis reikalingų priemonių siekiant rasti ilgalaikį sprendimą tik prekybos žmonėmis aukomis tapusių vaikų atžvilgiu. [ES kovos su prekyba žmonėmis direktyvos](#) 16 straipsnio 2 dalyje pabrėžiama, kad toks ilgalaikis sprendimas turi būti grindžiamas individualiu vaiko interesų vertinimu.

Vaiko teisių komitetas savo Bendrojoje pastaboje Nr. 14 dėl vaiko interesų ([General Comment No 14 on best interests](#)) (97 dalis) rekomenduoja, kad bet koks su vaiku susijęs sprendimas būtų motyvuotas, pagrįstas ir paaiškintas. Todėl sprendimas dėl ilgalaikio sprendimo turi būti oficialus, raštiškas sprendimas; po vieną egzempliorių turi būti įteikta vaikui, laikinajam jo globėjui, tėvų pareigų turėtojams (jei taikytina) ir centrinėms institucijoms (jei jos dalyvavo). Priėmus oficialų sprendimą, sumažėja tikimybė, kad vaikas gali pakartotinai nukentėti nuo išnaudojimo ar prekybos žmonėmis, ir užtikrinama geresnė vaiko padėties stebėseną. Sprendime turėtų būti nurodyti teisiniai motyvai ir peržiūros mechanizmai (98 dalis). Vaikui ir jo globėjui, taip pat kitoms suinteresuotosioms šalims, kaip antai tėvų pareigų turėtojams, turėtų būti suteikta teisė prašyti sprendimo peržiūros ar teikti dėl jo apeliacinį skundą. Jei per pagrįstą laiką įgyvendinti ilgalaikį sprendimą buvo neįmanoma, turėtų būti sprendžiama iš naujo, priimant naują ilgalaikį sprendimą atitinkamo vaiko atžvilgiu.

ES valstybės narės turėtų apibrėžti, kuri institucija kiekvienu nacionaliniu atveju turės susitarti dėl ilgalaikio sprendimo su vaiko apsaugos tarnybomis. Kai kuriais atvejais kompetentinga institucija, turinti jurisdikciją pagal [reglamentą „Briuselis IIa“](#), galėtų priimti galutinį sprendimą, tačiau, priklausomai nuo bylos elementų, tam tikromis

aplinkybėmis turės įsikišti teismas. Remiantis [reglamento „Briuselis IIa“](#) 15 straipsniu arba 1996 m. [Hagos konvencijos](#) 8 ir 9 straipsniais, jurisdikcijos perkėlimas gali būti reikalingas tuo atveju, jei siūlomas sprendimas, dėl kurio susitarė susijusios šalys ES valstybėje narėje, reiškia vaiko perkėlimą į trečiąją šalį arba integravimą ES valstybėje narėje, kurioje vaikas tuo metu yra, o ne perkėlimą į įprastinės gyvenamosios vietos (buvusios) šalį, kuri įprastai ir turi jurisdikciją.

Toliau pateikiami bendrieji aspektai, į kuriuos reikėtų atsižvelgti įgyvendinant bet kurį iš ilgalaikių sprendimų.

- **Vaiko sutikimas.** Būtų geriausia, jei visi ilgalaikiai sprendimai būtų įgyvendinami su vaiko sutikimu. Vaikas, kuris visiškai nesutinka su siūlomu sprendimu, nebendradarbiaus vėliau jį įgyvendinant; be to, jis gali būti imlus įvairioms grėsmėms ar bandyti išstrukti iš institucijų globos. Kompetentingi specialistai turėtų lydėti vaiką šiame procese, paaiškindami jam atitinkamo sprendimo motyvus ir išsiaiškindami, kodėl vaikas tam sprendimui prieštarauja. Vaiko nereikėtų versti nei likti priimančiojoje šalyje, nei keltis į jo įprastinės gyvenamosios vietos ar trečiąją šalį. Bendroji taisyklė pagal [Judėjimo laisvės direktyvą](#) skelbia, kad ES vaikai negali būti išsiunčiami iš ES valstybės narės, nebent išsiuntimas iš šalies labiausiai atitinka vaiko interesus (28 straipsnio 3 dalis) arba yra grindžiamas neginčijamomis visuomenės saugumo priežastimis.
- **Lyčių aspektas.** Atliekant visus su ilgalaikio sprendimo įgyvendinimu susijusius veiksmus turi būti atsižvelgiama į tai, kad berniukų ir mergaičių poreikiai skiriasi, ir į jų patirto išnaudojimo pobūdį. Tai gali turėti įtakos, pavyzdžiui, tam, koks bus pasirinktas būstas ar reintegracijos ir pagalbos tipas, taip pat tam, ar kelionėje vaiką lydės vyras, ar moteris.
- **Globos sprendimai.** Turėtų būti daroma viskas, kad be tėvų priežiūros likęs vaikas būtų perkeltas tėvų globon, išskyrus atvejus, kai separacija būtina vaiko interesams užtikrinti. Institucijos turėtų įvertinti tėvų gebėjimą užtikrinti, kad jie nesukels vaikui pavojaus, ir įsitikinti, kad jie nėra prisidėję prie to, kad vaikui jau anksčiau yra tekę nukentėti nuo prekybos žmonėmis ar prievartos. Jei vaiko grąžinti į šeimą neįmanoma, teks ieškoti alternatyvių globos variantų; pageidautina įkurdinti vaiką šeimą primenančioje aplinkoje, pavyzdžiui, globėjų šeimoje. Nedidelės globos įstaigos galėtų būti laikina priemonė. Remiantis [Vaiko teisių konvencijos](#) 20 straipsnio 3 dalimi, svarstant alternatyvios globos variantus reikėtų deramai atsižvelgti į vaiko etninę kilmę, religines, kultūrinės ir kalbines aplinkybes.

- **Individualus planas.** Nesvarbu, kurioje ES valstybėje narėje vaikas gyvena, jis turėtų gauti individualiu poreikių vertinimu pagrįstą pagalbą ir integracijos paramą. Siekiant paspartinti socialinę integraciją, kiekvienam vaikui turėtų būti parengiamas individualus planas. Vaikui gali būti reikalinga įvairi parama: su medicinine priežiūra ar draudimu susijusi parama, psichologinė pagalba, teisinė pagalba, parama, kuria padedama gauti daugiau pajamų, ar parama integruojantis atgal į mokymosi sistemą (mokesčiai už mokslą, transportą, mokyklines priemones).
- **Kelionės dokumentai.** Vaikams turėtų būti parūpinami reikalingi kelionės dokumentai ir išduodamas leidimas gyventi, kad jie galėtų vykti į atitinkamą valstybę narę ir (arba) joje apsigyventi.
- **Globa.** Globėjas turėtų atstovauti vaikui tol, kol vaikas bus perduotas tėvų pareigų turėtojams arba kol bus paskirtas naujas globėjas. Atėjus tokiam momentui, globėjas galėtų koordinuoti pareigų vykdymo užbaigimo ir jų perdavimo reikalus per centrinės institucijas.
- **Pagalba šeimai.** Tai, koks bus pasirinktas ilgalaikis sprendimas, priklausys nuo šeimos padėties ir to, ar šeima gali ir nori rūpintis vaiku, ar ne. Gali pasitaikyti tokių atvejų, kai šeima pajėgs tai daryti tik gaudama papildomą pagalbą, kaip antai vaiko priežiūros pagalbą, socialines išmokas ar pagalbą šeimai gaunant pajamų.
- **Stebėseną.** Socialinės paramos institucijos, bendradarbiaudamos su kitomis įstaigomis, kaip antai nevyriausybinėmis organizacijomis, turėtų vykdyti vaiko gyvenimo sąlygų stebėseną po šeimos susijungimo ir (arba) vaiko įkurdinimo alternatyvios globos vietoje. Vaikų, sulaukusių pilnametystės, atžvilgiu gali tekti taikyti socialinės apsaugos priemones. Individualiame plane, be kita ko, reikėtų pateikti esminę informaciją apie tai, kaip bus vykdoma jo įgyvendinimo stebėseną.

→ Jei norite sužinoti daugiau apie stebėseną, dar žr. 10 veiksmą. Vykdyti vaiko gerovės stebėseną.

Perkėlimas į įprastinės gyvenamosios vietos ES valstybę narę

Vaiko perkėlimas atgal į jo įprastinės gyvenamosios vietos valstybę narę neturėtų būti laikomas savaime suprantama išėjimi. Perkėlimo turėtų būti imamasi tik jei tai atitinka vaiko interesus (Vaiko teisių konvencijos 3 straipsnis). Tai yra labai svarbu

ne tik siekiant apsaugoti vaiką, kad jis vėl nenukentėtų nuo prievartos ar prekybos žmonėmis, bet ir norint užtikrinti, kad institucijų intervencijos būtų veiksmingos ir tvarios.

Europos Tarybos konvencijos dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis 16 straipsnyje išvardijami įvairūs su grąžinimu susiję aspektai, pavyzdžiui, kad „nukentėję vaikai negrąžinami į valstybę, jei atlikus rizikos ir saugumo vertinimą yra duomenų, kad toks grįžimas neatitiktų vaiko interesų“ (16 straipsnio 7 dalis). [ES kovos su prekyba žmonėmis direktyvoje](#) neaptariami klausimai, susiję su perkėlimu į įprastinės gyvenamosios vietos šalį. [Reglamente „Bruselis IIa“](#) nustatytos tik tokios procedūros, kuriomis užtikrinamas skubus vaiko grąžinimas grobimo (dažniausiai – vykdomo pačių tėvų) atvejais.

Be šių išvardytų bendrųjų aspektų, svarbių įgyvendinant bet kurį iš ilgalaikių sprendimų, esama ir tam tikrų specifinių aspektų, į kuriuos reikėtų atsižvelgti, kai vaikas yra grąžinamas į įprastinės gyvenamosios vietos valstybę narę.

- **Koordinavimas.** Abiejų ES valstybių narių institucijos turėtų užtikrinti, kad visi perkėlimo ir perdavimo aspektai būtų aptarti ir suderinti. Pavyzdžiui, turėtų būti aišku, kas lydės vaiką kelionėje, kas pasitiks vaiką oro uoste, kur bus apgyvendintas vaikas ir jį lydintis asmuo ir kokių dokumentų ir bylų reikės, kad vaikas galėtų būti oficialiai perduotas.
- **Pasirengimas perkelti.** Vaikas turėtų būti parengtas grąžinti į įprastinės gyvenamosios vietos šalį. Tai turėtų apimti svarbiausią informaciją apie procesą ir apie tai, kaip jis ten gyvens. Institucijos turi užtikrinti, kad vaiko perkėlimui pasiruošti būtų skirta pakankamai laiko, nepagrįstai nenukeliant proceso.

Priklausomai nuo to, kiek laiko vaikas praleido užsienyje, institucijoms gali tekti susižinoti svarbiausius dalykus apie miestą, į kurį vaikas grąžinamas, mokyklą, šeimos padėtį ir t. t. Vaikas turėtų gauti organizacijų, kurios gali jam padėti šalyje, į kurią jis yra perkeliamas, kontaktinę informaciją. Be to, vaikui gali būti reikalinga psichosocialinė pagalba, įskaitant pagalbą reintegrojančią į šeimą. Panašiai, institucijos turėtų suteikti reikalingą informaciją apie vaiką jo tėvams ar kitiems šeimos nariams, kurie juo rūpinsis. Atsižvelgdamos į tai, kad vaikas galbūt patyrė traumuojančių išgyvenimų, institucijos taip pat turėtų teikti tėvams pagalbą, susijusią su vaiko priežiūra.

- **Perkėlimo išlaidos.** Turėtų būti aiškiai nustatyta, kaip padengiamos transporto išlaidos. Kelionės išlaidas gali padengti šeima – arba tik savo lėšomis, arba ir pasinaudodama valdžios institucijų finansine parama – arba konsulinė įstaiga.

Kelionės išlaidas sudaro lėktuvų, traukinių ar autobusų bilietų, maitinimosi kelionės metu ir galimai vaiko ir jį lydintio asmens apgyvendinimo išlaidos.

- **Vaiko palyda.** Globėjas arba socialinis darbuotojas, kurį vaikas pažįsta, turėtų lydėti vaiką viso perkėlimo metu, nesvarbu, kokios rūšies transportu vykstama.
- **Sauga vykdamas perkėlimą.** Turėtų būti nustatytos priemonės, kurios užtikrintų, kad vaikas kelionėje nepradingtų – nei savo noru, nei dėl prekiautojų žmonėmis kaltės. Vaiką lydintis asmuo yra atsakingas už vaiko saugą ir neturėtų jo jokiais aplinkybėmis palikti, kol vaikas bus perduotas atsakingajam asmeniui įprastinės gyvenamosios vietos šalyje.
- **Atvykimas.** Būtų geriausia, jei atvykusį vaiką pasitiktų socialinis darbuotojas ir vaiko tėvai, jei tai atitinka vaiko interesus. Vaikas ir jį lydintis asmuo turėtų fiziškai susitikti su vaiką priimančiais asmenimis; vaiką lydintis asmuo turėtų perduoti atsakomybę už vaiką, taip pat vaiko asmenines bylas.
- **Globos sprendimai.** Jei tėvai ir kiti šeimos nariai negali rūpintis vaiku, vaiko perkėlimas neturėtų įvykti tol, kol bus priimti saugūs sprendimai dėl to, kas bus atsakingas už jo priežiūrą ir globą.
- **Grąžinimo schemos.** Turėtų būti dedamos visos pastangos, kad vaikas būtų įtrauktas į kurią nors iš esamų grąžinimo schemų, kaip antai tų, kurias vykdo Tarptautinė migracijos organizacija ar kitos organizacijos. TMO padeda vykdyti vaiko grąžinimą ir galbūt taip pat galėtų padėti šeimai gauti daugiau pajamų.

Integracija ES valstybėje narėje, kurioje vaikas tuo metu yra

Tam tikrais atvejais, remdamosi vaiko interesų vertinimu, institucijos gali nuspręsti integruoti vaiką toje ES valstybėje narėje, kurioje jis buvo rastas. Valstybės narės, kurioje vaikas buvo rastas, ir tos, kurioje buvo vaiko įprastinė gyvenamoji vieta, institucijos turėtų bendradarbiauti tiek atliekant vertinimą, tiek priimant sprendimus.

Jei niekas iš įprastinės gyvenamosios vietos valstybės narės nesikreipia dėl vaiko grąžinimo, ta valstybė narė, kurioje vaikas tuo metu yra, galėtų imtis laikinųjų vaiko apsaugos priemonių (reglamento „Briuselis IIa“ 20 straipsnis) ir tęsti jų taikymą tol, kol ji pati taptų naujos įprastinės vaiko gyvenamosios vietos šalimi. Jei joks teismas buvusios įprastinės gyvenamosios vietos valstybėje narėje bylos neiškėlė, pagal reglamento „Briuselis IIa“ 8 straipsnį naujos įprastinės gyvenamosios vietos valstybė narė jurisdikciją įgyja savaime ir neprivalo prašyti perkelti jurisdikciją, kaip numatyta reglamento „Briuselis IIa“ 15 straipsnyje.

→ *Jei norite sužinoti daugiau apie jurisdikciją, dar žr. 7 veiksma.*

Sprendimas įkurdinti vaiką ES valstybėje narėje, kurioje jis tuo metu yra, galėtų būti ir laikinas, pavyzdžiui, jei šeimos susijungimas įprastinės gyvenamosios vietos valstybėje narėje kol kas neįmanomas ir nerasta jokių tinkamų globos variantų. **Reglamento „Briuselis IIa“** 56 straipsnyje numatyta galimybė įprastinės gyvenamosios vietos valstybės narės institucijoms laikinai įkurdinti vaiką kitoje ES valstybėje narėje, prieš tai gavus tos valstybės sutikimą. Taikyti 56 straipsnį, kad vaikas būtų laikinai įkurdintas kitoje ES valstybėje narėje, būtų galima siekiant išbandyti šią priemonę kaip galimą ilgalaikį sprendimą. Jei teismas, turintis jurisdikciją nagrinėti bylą, mano, kad vaikui galbūt bus geriau, jei jis bus įkurdintas kitoje ES valstybėje narėje, tačiau nėra tuo tikras, jis galėtų pasinaudoti 56 straipsniu siekdamas laikino sprendimo. Laikino įkurdinimo laikotarpiu turėtų būti atliekama rezultatų ir vaiko gerovės stebėseną. Jei valstybei, kurioje vaikas yra įkurdinamas, dar netapus nauja įprastinės gyvenamosios vietos valstybe, nusprendžiama, kad įkurdinta sėkmingai, o jo pakeitimas iš laikino į ilgalaikį atitiktų vaiko interesus, teismas galėtų perkelti jurisdikciją kompetentingam valstybės narės, kurioje vaikas įkurdintas laikinai, teismui.

Jurisdikcija priimti naujus sprendimus bus automatiškai suteikta naujos įprastinės gyvenamosios vietos ES valstybei narei. Jei ES valstybė narė, kurioje vaikas buvo anksčiau, yra priėmusi konkrečių sprendimų, jie lieka galioti tol, kol viena iš dviejų susijusių valstybių narių juos panaikina arba kol naujos įprastinės gyvenamosios vietos ES valstybė narė juos pakeičia. Remiantis 1996 m. **Hagos konvencijos** 15 straipsnio 3 dalimi ir 17 straipsniu, toje ES valstybėje narėje jie bus taikomi jos teisėje nustatytais sąlygomis.

Visi bendrieji elementai, susiję su bet kuriuo iš pirmiau išvardytų ilgalaikių sprendimų, aktualūs tada, kai vaikas lieka toje ES valstybėje narėje, kurioje buvo identifiкуotas: vaikas turėtų tam duoti sutikimą; turėtų būti parengiamas individualus planas; sprendžiant dėl globos variantų turėtų būti kuo labiau vengiama institucinės globos, o pirmenybė teikiama globai šeimoje ir šeimos tipo aplinkoje; ir t. t. Įvaikinimas paprastai nėra tinkamas variantas nuo prekybos žmonėmis nukentėjusiam vaikui. Prieš svarstant įvaikinimo galimybę, reikėtų įsitikinti, kad jokių vaiko susijungimo su tėvais ir artimaisiais galimybių nėra.

Jei vaikas lieka toje šalyje, kurioje yra, jam turėtų būti suteikta galimybė naudotis visomis **Vaiko teisių konvencijoje** įtvirtintomis teisėmis, kuriomis gali naudotis tos šalies piliečiais esantys vaikai, kaip antai teise į švietimą, mokymą, užimtumą ir sveikatos priežiūrą. Globėjas turėtų likti atsakingas už vaiką tol, kol atitinkamas teismas

tam vaikui paskirs nuolatinį teisėtą globėją. Institucijos taip pat turėtų užtikrinti, kad vaikas gautų visus dokumentus, kurių reikia tam, kad pagal nacionalinę teisę jis galėtų teisėtai gyventi toje ES valstybėje narėje.

Sprendimo leisti vaikui pasilikti toje ES valstybėje narėje, kurioje jis tuo metu yra, priėmimas niekada neturėtų būti skubinamas, pavyzdžiui, institucijoms siekiant pereiti prie teismo persekiojimo tiriant nusikaltimą. Europos Sąjungoje veikia pakankamai kitų teismo ES valstybių narių bendradarbiavimo mechanizmų.

→ Dar žr. 7 veiksmą. Nustatyti jurisdikciją ir užmegzti tarpvalstybinį bendradarbiavimą.

Perkėlimas į trečiąją šalį

Vaiko perkėlimas į trečiąją šalį reiškia jo perkėlimą į kitą ES valstybę narę arba, rečiau, į ES nepriklausančią valstybę. Kai vaikas perkeliamas į ES nepriklausančią valstybę, taikoma 1996 m. Hagos konvencija, jei ta valstybė yra šios konvencijos šalis.

Sprendimas perkelti vaiką į trečiąją šalį laikytinas pagrįstu tais atvejais, kai vaiko saugumui gresia didelis pavojus (pavyzdžiui, vaikui taikoma liudytojų apsauga) arba kai tai atitinka vaiko interesą susijungti su šeima, o šeima tuo metu gyvena trečiojoje šalyje. Tai, kad tėvai gyvena kitoje ES valstybėje narėje, yra vienas iš veiksnių, įrodančių konkretų ryšį, todėl, remiantis reglamento „Briuselis IIa“ 15 straipsniu, jurisdikcija gali būti perkelta.

Visi bendrieji aspektai, susiję su bet kuriuo iš pirmiau išvardytų ilgalaikių sprendimų, aktualūs tada, kai vaikas yra perkeliamas į kitą ES valstybę narę ar trečiąją šalį. Taip pat aktualūs minėtieji specifiniai aspektai, kaip antai kelionės formalumai, palyda, saugumas kelionės metu, perdavimas, individualus planas ir leidimas gyventi.

Jei trečioji šalis yra ES valstybė narė, jos centrinė institucija galėtų padėti surasti šeimos narius pagal reglamentą „Briuselis IIa“, jei to prašoma. Jei tai nėra ES valstybė narė, bet yra 1996 m. Hagos konvencijos šalis, jos centrinė institucija gali padėti surasti šeimos narius pagal tą konvenciją. Tarptautinė socialinė tarnyba, Tarptautinis Raudonojo Kryžiaus komitetas ar konsulinės institucijos taip pat galėtų padėti.

10 veiksmai. Vykdyti vaiko gerovės stebėseną

Stebėseną yra labai svarbi siekiant užtikrinti vaiko gerovę, įvertinti taikomas priemones ir prireikus jas koreguoti ar keisti. Vaiko apsaugos institucijos, bendradarbiaudamos su susijusiomis įstaigomis, kaip antai nevyriausybiniomis organizacijomis ar teisėsaugos tarnybomis, įgyvendinus ilgalaikį sprendimą, turėtų vykdyti vaiko padėties stebėseną. Įvykus šeimos susijungimui ar vaiką įkurdinus alternatyvios globos vietoje ES valstybėje narėje, kurioje vaikas tuo metu yra, įprastinės gyvenamosios vietos šalyje arba trečiojoje šalyje, stebėseną svarbu vykdyti tam, kad būtų galima užtikrinti sėkmingą vaiko reintegraciją ir užkirsti kelią bet kokiai pakartotinės viktimizacijos rizikai.

Atsižvelgiant į tokių atvejų tarpvalstybiškumą ir tai, kad gali kilti klausimų dėl jurisdikcijos, visų susijusių ES valstybių narių institucijos turėtų susitarti dėl to, kas, kaip, kada ir kiek laiko vykdyt atvejo stebėseną.

Stebėsenos sistemos

Kai įgyvendinamas ilgalaikis sprendimas, galimi du stebėsenos vykdymo variantai.

- 1. Stebėseną vykdo tos šalies, kurioje vaikas yra, institucijos.** Tokiu atveju būtų taikomi panašūs procesai, kaip ir vykdant vaiko apsaugos įgyvendinimo stebėseną nacionalinėmis aplinkybėmis, kai stebima šeimos padėtis, integracija mokykloje ir bendruomenėje, bendra gerovė ir t. t. Keletas specifinių elementų nurodyta toliau.
- 2. Stebėseną vykdo institucijos, kurios vaiką perkėlė ir kurioms reikalinga informacija apie vaiko padėtį.** ES valstybei narei, kuri identifikavo vaiką savo teritorijoje, atliko vaiko interesų vertinimą ir rado ilgalaikį sprendimą kartu su kita susijusia ES valstybe nare, turėtų būti suteikta teisė gauti informaciją apie vaiko padėtį ir integraciją, bent tam tikrą laiką. Tai taip pat padėtų tai ES valstybei narei įsivertinti savo atsako veiksmingumą ir prireikus pakoreguoti savo veiksmus panašiais atvejais ateityje. Kai kurios ES valstybės narės yra susitarusios dėl stebėsenos ir ataskaitų teikimo sistemų ir, pavyzdžiui, po šešių mėnesių nuo faktinio vaiko perkėlimo gauna ataskaitą. Jei jokio panašaus dvišalio susitarimo nesudaryta, tai, kokią informaciją galima teikti kitoms valstybėms narėms ir kokiomis sąlygomis, apibrėžta Bendrajame duomenų apsaugos reglamente ir valstybės narės, kurioje vaikas dabar gyvena, susijusioje nacionalinėje teisėje.

Vykdyti atvejo stebėseną ir imtis tolesnių su juo susijusių veiksmų ypač svarbu tada, kai ES valstybė narė, kurioje vaikas tuo metu yra, neturi jurisdikcijos. Taip gali atsitikti, jei pagal [reglamento „Briuselis IIa“](#) 56 straipsnį taikoma laikinoji įkurdinimo priemonė, o vaikas tebėra taip artimai susijęs su įkurdinimą inicijavusia valstybe nare,

kad vaiko įprastinė gyvenamoji vieta vis dar yra joje. Tokiu atveju, nors įprastinės gyvenamosios vietos ES valstybės narės institucijos vis dar turi jurisdikciją vaiko atžvilgiu, priimančiosios valstybės institucijos gali turėti palankesnes sąlygas vykdyti stebėseną. Jei pritaikius **reglamento „Briuselis IIa“** 15 straipsnį jurisdikcija perkeliama, teismas, kuriam anksčiau priklausė jurisdikcija, jau nebeturi teisės prašyti informacijos, susijusios su byla, ir vykdyti vaiko padėties stebėseną.

Vykdamas vaiko padėties stebėseną svarbu atsižvelgti į šiuos aspektus:

- **Informacijos šaltiniai.** Pagrindiniu informacijos šaltiniu turėtų būti laikomas vaikas. Su šeimos nariais, globėju ar priežiūros paslaugų teikėjais taip pat turėtų būti konsultuojamasi. Institucijos galėtų rengti skelbiamus ir neskelbiamus apsilankymus šeimos, globėjų ar artimųjų namuose arba atitinkamoje institucinės globos įstaigoje, kurioje gyvena vaikas. Kad galėtų įvertinti, kaip įgyvendinamas individualus planas ir teikiamos paslaugos, institucijos galėtų organizuoti diskusijas.
- **Dalyvaujantys specialistai.** Pagrindinė atsakomybė turėtų tekti vaiko apsaugos arba socialinėms tarnyboms, geriausia – su konkrečiu atveju dirbantiems socialiniams darbuotojams. Vis dėlto, jei kiltų problemų dėl saugumo, gali tekti įtraukti ir teisėsaugos institucijas. **Reglamentu „Briuselis IIa“** įsteigtos centrinės institucijos galėtų būti atsakingos už informacijos perdavimą kitai valstybei narei, kai jų to prašoma.
- **Skundų teikimo mechanizmas.** Vaikui ir jo tėvams ar globėjui turėtų būti sudarytos sąlygos naudotis skundų teikimo mechanizmu tuo atveju, jei vaikui teikiama parama pasirodytų esanti nepakankama arba netinkama. Skundų teikimo mechanizmas turėtų būti pritaikytas vaikui.
- **Konfidencialumas.** Vykdamas stebėseną neturėtų būti pažeidžiama vaiko ir jo šeimos teisė į privatumą ir šeimos gyvenimą. Susiję asmenys taip pat turėtų išlaikyti konfidencialumą. Stebėseną vykdančios institucijos turėtų žinoti, kad aukomis tapę vaikai gali būti stigmatizuojami savo bendruomenėje, todėl lankydami vaiką jų atstovai turėtų stengtis neatkreipti į save dėmesio (pavyzdžiui, nevykti į vaiko mokyklą policijos automobiliu, nesiųsti ten uniformuotų pareigūnų).
- **Pilnametystė.** Kai vaikui sukanka 18 metų, jis gali netekti tam tikrų teisių. Reikėtų imtis priemonių užtikrinti, kad vaikas būtų nepriklausomas ir pasirengęs tapti suaugusiuoju ir kad šiuo pereinamuoju laikotarpiu gautų pagalbą. Priklausomai nuo kiekvieno atvejo specifikos, institucijos turėtų apsvarstyti galimybę pratęsti tam tikrų priemonių galiojimą vaikams, kurie negalėjo integruotis savo šeimose (pavyzdžiui, pratęsti socialinių tarnybų teikiamą pagalbą, kol vaikui sukaks 21

Be tėvų priežiūros likę vaikai, rasti ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje

metai, jei tokia galimybė numatyta nacionalinėje teisėje). Remiantis [Nusikaltimų aukų teisių direktyva](#) ir [ES kovos su prekyba žmonėmis direktyva](#), taip pat nacionaliniais aukų apsaugos įstatymais, net ir sulaukęs pilnametystės vaikas turės teisę į įvairias apsaugos priemones.

- **Individualaus plano pritaikymas.** Individualus planas, dėl kurio susitarta integracijos etapo pradžioje, turėtų būti stebėsenos proceso pagrindas. Vykdamas stebėseną turėtų būti siekiama išsiaiškinti, ar visos priemonės, dėl kurių buvo susitarta, įgyvendintos ir ar individualų planą reikia atnaujinti.
- **Stebėsenos plano pritaikymas.** Atsižvelgiant į stebėsenos rezultatus gali reikėti pratęsti tolesnių priemonių taikymo laikotarpį, pakeisti apsilankymų dažnumą ar pakoreguoti kitoms ES valstybėms narėms per centines institucijas siunčiamą ataskaitą.

1 priedas. Nuorodos į teisinius dokumentus

ES dokumentai	
ES pagrindinių teisių chartija	Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, OL C 364 2000, 43 tomas, 2000 m. gruodžio 18 d.
ES kovos su prekyba žmonėmis direktyva (2011/36/ES)	2011 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeičianti Tarybos pamatinį sprendimą 2002/629/TVR, OL L 101, 2011, p. 1.
Tarybos direktyva (2004/81/EB)	2004 m. balandžio 29 d. Tarybos direktyva 2004/81/EB dėl leidimo gyventi šalyje išdavimo trečiųjų šalių piliečiams, kurie yra prekybos žmonėmis aukos arba kurie dalyvavo vykdant nelegalios imigracijos padėjimo veiksmus, bendradarbiaujantiems su kompetentingomis institucijomis, OL L 261, 2004 8 6, p. 19.
Nusikaltimų aukų teisių direktyva (2012/29/ES)	2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/29/ES, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai ir kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2001/220/TVR, OL L 315, 2012, p. 57.
Direktyva dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus ir jų seksualiniu išnaudojimu (2011/93/ES)	2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/93/ES dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija, kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2004/68/TVR, OL L 335, 2011, p. 1.
Reglamentas „Briuselis IIa“ (Reglamentas (EB) Nr. 2201/2003)	2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinantį Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000, iš dalies pakeistas 2004 m. gruodžio 2 d. Tarybos reglamentu (EB) Nr. 2116/2004 dėl sutarčių su Šventuoju Sostu, OL L 367, 2004 12 14, p. 1.
Laisvo judėjimo direktyva (2004/38/EB)	2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/38/EB dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje, iš dalies keičianti Reglamentą (EEB) Nr. 1612/68 ir panaikinti Direktyvas 64/221/EEB, 68/360/EEB, 72/194/EEB, 73/148/EEB, 75/34/EEB, 75/35/EEB, 90/364/EEB, 90/365/EEB ir 93/96/EEB (Tekstas svarbus EEE), OL L 158, 2004, p. 77.

Be tėvų priežiūros likę vaikai, rasti ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje

Direktyva dėl procesinių garantijų vaikams, kurie baudžiamajame procese yra įtariamieji ar kaltinamieji (2016/800/ES)	2016 m. gegužės 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2016/800 dėl procesinių garantijų vaikams, kurie baudžiamajame procese yra įtariamieji ar kaltinamieji, OL L 132, 2016 5 21, p. 1.
Šengeno sienų kodeksas (Reglamentas (ES) Nr. 2016/399)	2016 m. kovo 9 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/399 dėl taisyklių, reglamentuojančių asmenų judėjimą per sienas, Sąjungos kodekso (Šengeno sienų kodeksas), OL L 77, 2016 3 23, p. 1.
Šengeno informacinė sistema (Reglamentas (ES) Nr. 2018/1862)	2018 m. lapkričio 28 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2018/1862 dėl Šengeno informacinės sistemos (SIS) sukūrimo, eksploatavimo ir naudojimo policijos bendradarbiavimui ir teisminiam bendradarbiavimui baudžiamosiose bylose, kuriuo iš dalies keičiamas ir panaikinamas Tarybos sprendimas 2007/533/TVR ir panaikinamas Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1986/2006 ir Komisijos sprendimas 2010/261/ES, OL L 312, 2018 12 7, p. 56.
Grąžinimo direktyva (Direktyva 2008/115/EB)	2008 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/115/EB dėl bendrų nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių grąžinimo standartų ir tvarkos valstybėse narėse, OL L 348, 2008 12 24, p. 98.
Sankcijų darbdaviams direktyva (Direktyva 2009/52/EB)	2009 m. birželio 18 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/52/EB, kuria numatomi sankcijų ir priemonių nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių darbdaviams būtiniausi standartai, OL L 168, 2009 6 30, p. 24.
Dublino reglamentas (Reglamentas (ES) Nr. 604/2013)	2013 m. birželio 26 d. Reglamentas (ES) Nr. 604/2013, kuriuo išdėstomi valstybės narės, atsakingos už trečiosios šalies piliečio arba asmens be pilietybės vienoje iš valstybių narių pateikto tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimą, nustatymo kriterijai ir mechanizmai, OL L 180, 2013 6 29, p. 31.
Tarybos sprendimas 2001/470/EB dėl Europos teismo tinklo	2001 m. gegužės 28 d. Tarybos sprendimas 2001/470/EB, sukuriantis Europos teisminį tinklą civilinėse ir komercinėse bylose, OL L174, 2001 6 27, p. 25.
Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1206/2001 dėl valstybių narių teismų tarpusavio bendradarbiavimo renkant įrodymus civilinėse ar komercinėse bylose	2001 m. gegužės 28 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1206/2001 dėl valstybių narių teismų tarpusavio bendradarbiavimo renkant įrodymus civilinėse ar komercinėse bylose, OL L 174, 2001 6 27, S. 1.

ES sudaryti susitarimai	
ES konvencija dėl savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose	2000 m. gegužės 29 d. Tarybos aktas pagal Europos Sąjungos sutarties 34 straipsnį, patvirtinantis Konvenciją dėl Europos Sąjungos valstybių narių savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose, OL C 197, 2000 7 12, p. 1.
Europos ekonominės erdvės susitarimas	Europos ekonominės erdvės susitarimas, 1992 m. gegužės 2 d., OL L 1, 1994 13, p. 3.
Europos bendrijos ir Šveicarijos susitarimas	Europos bendrijos bei jos valstybių narių ir Šveicarijos Konfederacijos susitarimas dėl laisvo asmenų judėjimo, Liuksemburgas, 1999 m. birželio 21 d., OL L 114, 2002, 2002 4 30, p. 6.
Konvencija, kuria įgyvendinamas 1985 m. Šengeno susitarimas	Konvencija dėl Šengeno susitarimo, 1985 m. birželio 14 d. sudaryto tarp Benilukso ekonominės sąjungos valstybių, Vokietijos Federacinės Respublikos ir Prancūzijos Respublikos Vyriausybių dėl laipsniško jų bendrų sienų kontrolės panaikinimo įgyvendinimo, 1990 m. birželio 19 d., OL L 239, 2000 9 22, p. 19.
Tarptautiniai dokumentai	
Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija	JT vaiko teisių konvencija, Jungtinės Tautos, Niujorkas, 1989 m. lapkričio 20 d.; Sutarčių serija, 1577-asis tomas.
Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, Fakultatyvinis protokolas dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos	Vaiko teisių konvencijos fakultatyvinis protokolas dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos, 2000 m. gegužės 25 d., Sutarčių serija, 2171-asis tomas.
Europos žmogaus teisių konvencija (EŽTK)	Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, Roma, 1950 m.
Europos Tarybos kovos su prekyba žmonėmis konvencija	Europos Tarybos konvencija dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis, Varšuva, 2005 m.
1996 m. Hagos konvencija	1996 m. spalio 19 d. Konvencija dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, pripažinimo, vykdymo ir bendradarbiavimo tėvų pareigų ir vaikų apsaugos priemonių srityje.
1980 m. Hagos konvencija dėl vaikų grobimo	1980 m. spalio 25 d. Konvencija dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų.

Be tėvų priežiūros likę vaikai, rasti ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje

Nepivaldomi teisiniai šaltiniai	
JT Vaiko teisių komitetas, Bendroji pastaba Nr. 6	Jungtinių Tautų JT Vaiko teisių komitetas, Bendroji pastaba Nr. 6 dėl nelydimų ir atskirtų vaikų, esančių ne savo kilmės šalyje (<i>General Comment No 6, Treatment of unaccompanied and separated children outside their country of origin</i>), 2005 m. rugsėjo 1 d., CRC/GC/2005/6.
JT Vaiko teisių komitetas, Bendroji pastaba Nr. 12	Jungtinių Tautų JT Vaiko teisių komitetas, Bendroji pastaba Nr. 12 dėl vaiko teisės būti išklaustam (<i>General Comment No 12, The right of the child to be heard</i>), 2009 m. liepos 1 d., CRC/C/GC/12.
JT Vaiko teisių komitetas, Bendroji pastaba Nr. 13	Jungtinių Tautų JT Vaiko teisių komitetas, Bendroji pastaba Nr. 13 dėl vaiko teisės būti apsaugotam nuo bet kokios formos smurto (<i>General Comment No 13, The right of the child to freedom from all forms of violence</i>), 2011 m. balandžio 18 d., CRC/C/GC/13.
JT Vaiko teisių komitetas, Bendroji pastaba Nr. 14	Jungtinių Tautų JT Vaiko teisių komitetas, Bendroji pastaba Nr. 14 (2013) dėl vaiko teisės į tai, kad pirmiausia būtų atsižvelgiama į jo interesus (<i>General Comment No 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration</i>), 2013 m. gegužės 29 d., CRC/C/GC/14.
JT Vaiko teisių komitetas, Bendroji pastaba Nr. 15	Bendroji pastaba Nr. 15 dėl vaiko teisės naudotis tobuliausiomis sveikatos sistemos paslaugomis (<i>General Comment No. 15 on the right of the child to the enjoyment of the highest attainable standard of health</i>), 2013 m. balandžio 17 d., CRC/C/GC/15.
Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja, Alternatyvios vaikų globos gairės	Jungtinės Tautos, Generalinė Asamblėja, Rezoliucija Nr. 64/142, Alternatyvios vaikų globos gairės, 2010 m. vasario 24 d., A/RES/64/142.
Europos Taryba, Gairės dėl vaiko interesus atitinkančio teisingumo	Europos Taryba, Europos Tarybos Ministrų komiteto gairės dėl vaiko interesus atitinkančio teisingumo, priimtos Ministrų komiteto 2010 m. lapkričio 17 d. 1098-ajame ministrų pavaduotojų posėdyje; pataisyta versija, 2011 m. gegužės 31 d.
Europos Taryba, Gyvenimo projektai nelydimiems nepilnamečiams migrantams	Europos Taryba, Ministrų komitetas, Ministrų komiteto rekomendacija CM/Rec(2007)9 valstybėms narėms dėl gyvenimo projektų nelydimiems nepilnamečiams migrantams, 2007 m. liepos 12 d.

2 priedas. Literatūros šaltiniai ir teismų praktika

Anti-slavery (2014), *Trafficking for forced criminal activities and begging in Europe*, *Anti-Slavery International*, <https://www.antislavery.org/european-states-fail-protect-thousands-people-trafficked-forced-crime/>

Beth Hurley, Mandy John-Baptiste and Swati Pande, Nacionalinė žiauraus elgesio vaikų atžvilgiu prevencijos draugija (NSPCC) (2015), *Free to move, invisible to care*, London, <https://library.nspcc.org.uk/HeritageScripts/Hapi.dll/search2?CookieCheck=43536.4907562384&searchTermo=C5717>

BJTV (Baltijos jūros valstybių taryba) (2011), *Model Memorandum of Understanding (MoU) for law enforcement agencies and specialist service providers working with victims of human trafficking for sexual exploitation in the Baltic Sea Region*, Stokholmas, Švedija, Kovos su prekyba žmonėmis darbo grupės BJVT sekretoriatas, <http://www.cbss.org/safe-secure-region/tfthb/>

BJVT (2015), *Transnational child protection: practical guide for caseworkers and case officers*, Stokholmas, Švedija, Baltijos jūros valstybių tarybos sekretoriatas, <http://www.childrenatrisk.eu/projects-and-publications/protect-children-on-the-move/>

BJVT (2016), *Guidelines promoting the human rights and the best interests of the child in transnational child protection cases*, Stokholmas, Švedija, Baltijos jūros valstybių tarybos sekretoriatas, https://www.cbss.org/wp-content/uploads/2013/01/Guidelines_-_promoting_the_Human_Rights_and_the_Best_Interest_of_the_Child_in_Transnational_Child_Protection_Cases.pdf

BJVT (2019), *Listen Up! Creating conditions for children to speak and be heard, Professional communication with children at risk of exploitation and trafficking – Experience and lessons learned from the Baltic Sea Region*, Stokholmas, Švedija, Baltijos jūros valstybių tarybos sekretoriatas, <http://www.childrenatrisk.eu/projects-and-publications/protect-children-on-the-move/>

CONNECT (2014), *Identifying good practices in, and improving, the connections between actors involved in reception, protection and integration of unaccompanied children in Europe*; jei norite sužinoti daugiau, žr. „Connect Tools“ CONNECT svetainėje, <http://www.connectproject.eu/tools.html>

EASO (Europos prieglobsčio paramos biuras) (2018), *EASO Practical Guide on age assessment*, Antrasis leidimas, Valeta, Europos prieglobsčio paramos biuras, <https://www.easo.europa.eu/news-events/easo-publishes-practical-guide-age-assessment>

Be tėvų priežiūros likę vaikai, rasti ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje

EASO (Europos prieglobsčio paramos biuras) (2018), *EASO Training Curriculum*, <https://www.easo.europa.eu/training>

EIGE (Europos lyčių lygybės institutas) (2018), *Gender-specific measures in anti-trafficking actions*, Vilnius, Europos lyčių lygybės institutas, <https://eige.europa.eu/publications/gender-specific-measures-anti-trafficking-actions-report>

ESBO (Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacija) (2004), *National Referral Mechanisms – Joining efforts to protect the rights of trafficked persons: a practical handbook*, ESBO, <https://www.osce.org/odihr/13967>

ESBO (Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacija) (2013), *Policy and legislative recommendations towards the effective implementation of the non-punishment provision with regard to victims of trafficking*, Viena, Austrija, ESBO kovos su prekyba žmonėmis specialiojo atstovo ir koordinatoriaus biuras, <https://www.osce.org/secretariat/101002>

Eurojustas (Europos Sąjungos teismo bendradarbiavimo padalinys) (2017), *Jungtinių tyrimo grupių praktinis vadovas*, Europos Sąjungos Tarybos generalinis sekretoriatas, <http://www.eurojust.europa.eu/doclibrary/JITs/joint-investigation-teams/Pages/jits-framework.aspx>

Europol (Europos Sąjungos teisėsaugos bendradarbiavimo agentūra) (2014), *Child trafficking for exploitation in forced criminal activities and forced begging*, Haga, <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/child-trafficking-for-exploitation-in-forced-criminal-activities-and-forced-begging>

Europol (Europos Sąjungos teisėsaugos bendradarbiavimo agentūra) (2018), *Criminal networks involved in the trafficking and exploitation of underage victims in the EU*, padėties ataskaita, Ref. Nr. 1001370, Haga, <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/criminal-networks-involved-in-trafficking-and-exploitation-of-underage-victims-in-eu>

Europol (Europos Sąjungos teisėsaugos bendradarbiavimo agentūra) (2018), *Internet organised crime threat assessment (IOCTA)*, Haga, Europos Sąjungos teisėsaugos bendradarbiavimo agentūra, <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/internet-organised-crime-threat-assessment-iocta-2018>

Europos Komisija (2012), *Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. Prekybos žmonėmis panaikinimo ES strategija 2012–2016 m.*, COM(2012) 286 final, Briuselis, 2012 m. birželio 19 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX:52012DC0286>

Europos Komisija (2013), *Guidelines for the identification of victims of trafficking in human beings*, Liuksemburgas, Leidinių biuras, https://ec.europa.eu/anti-trafficking/eu-policy/guidelines-identification-victims_en

Europos Komisija (2013), *Prekybos žmonėmis aukų ES teisės*, Liuksemburgas, Leidinių biuras, https://ec.europa.eu/anti-trafficking/eu-policy/eu-rights-victims-trafficking-now-available-all-european-languages_en

Europos Komisija (2015), *Coordination and cooperation in integrated child protection systems*, svarstymų dokumentas, pristatytas 2015 m. balandžio 30 d. 9-ajame Europos vaiko teisių forume, https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/rights-child/child-protection-systems_en

Europos Komisija (2015), *Study on high-risk groups for trafficking in human beings*, galutinė ataskaita, Liuksemburgas, Europos Sąjungos leidinių biuras (Leidinių biuras), https://ec.europa.eu/anti-trafficking/eu-policy/study-high-risk-groups-trafficking-human-beings_en

Europos Komisija (2016), *Komisijos ataskaita Europos Parlamentui ir Tarybai, kurioje įvertinama, kokių mastu valstybės narės ėmėsi būtinų priemonių, kad būtų laikomasi Direktyvos 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pagal 23 straipsnio 1 dalį*, COM(2016) 722 final, Briuselis, 2016 m. gruodžio 2 d., https://ec.europa.eu/home-affairs/news/commission-reports-member-states-measures-combat-trafficking-human-beings_en

Europos Komisija (2016), *Reglamento „Briuselis IIa“ taikymo praktinis vadovas*, Liuksemburgas, Leidinių biuras, <https://publications.europa.eu/lt/publication-detail/-/publication/f7d39509-3f10-4ae2-b993-53ac6b9f93ed/language-lt>

Europos Komisija (2017), *Komisijos komunikatas Europos Parlamentui ir Tarybai. Prekybos žmonėmis panaikinimo ES strategijos įgyvendinimo ataskaita ir konkretūs tolesni veiksmai*, COM(2017) 728 final, Briuselis, 2017 m. gruodžio 4 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:52017DC0728>

Europos Komisija (2018), *A Europe that protects: Commission calls for continued action to eradicate trafficking in human beings*, pranešimas spaudai, Briuselis, 2018 m. gruodžio 4 d., https://ec.europa.eu/home-affairs/news/europe-protects-commission-calls-continued-action-eradicate-trafficking-human-beings_en

Europos Komisija (2018), *Commission Staff working document accompanying the document Report from the Commission to the European Parliament and the Council Second report on the progress made in the fight against trafficking in human beings (2018) as required under Article 20 of Directive 2011/36/EU on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims*, SWD(2018) 473 final, Briuselis, 2018 m. gruodžio 3 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=SWD:2018:473:FIN>

Be tėvų priežiūros likę vaikai, rasti ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje

Europos Komisija (2018), *Komisijos ataskaita Europos Parlamentui ir Tarybai. Antroji kovos su prekyba žmonėmis pažangos ataskaita (2018), parengta pagal Direktyvos 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos 20 straipsnio reikalavimus, COM(2018) 777 final*, Briuselis, 2018 m. gruodžio 3 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=COM:2018:0777:FIN>

Europos Komisija (2018), *Working together to address trafficking in human beings: key concepts in a nutshell*, 2018 m. gruodžio 4 d., https://ec.europa.eu/anti-trafficking/eu-policy/working-together-to-address-trafficking-in-human-beings-concepts-in-a-nutshell_en

Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centras (EMCDDA) (2012), *Pregnancy, childcare and the family: Key issues for Europe's response to drugs*, EMCDDA, http://www.emcdda.europa.eu/publications/selected-issues/children_bg

Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centras (EMCDDA) (2017), *Health and social responses to drug problems: A European guide*, EMCDDA, <http://www.emcdda.europa.eu/publications/manuals/health-and-social-responses-to-drug-problems-a-european-guide>

Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (ESTT), C-92/12 PPU, „Health Service Executive v S.C. and A.C.“, 2012 m. balandžio 26 d.

Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (ESTT), byla C-435/06, „C. v Finland“, 2007 m. lapkričio 27 d.

Europos Taryba (ET) (2010), *Europos Tarybos Ministrų komiteto gairės dėl vaiko interesus atitinkančio teisingumo*, Strasbourg Cedex, Europos Tarybos leidinys, https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016804b2cf3

Europos Taryba (ET) (2018), *Handbook for frontline professionals on how to convey child-friendly information to children in migration*, Strasbourg Cedex, Europos Tarybos leidinys, <https://rm.coe.int/how-to-convey-child-friendly-information-to-children-in-migration-a-ha/1680902f91>

FRA (Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra) (2014), *Certification and accreditation procedures for professionals*, <https://fra.europa.eu/en/publication/2015/mapping-child-protection-systems-eu/certification>

FRA (Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra) (2014), *Europos prieglobsčio, sienų ir imigracijos teisės vadovas*, Liuksemburgas, Leidinių biuras, <https://fra.europa.eu/en/publication/2013/handbook-european-law-relating-asylum-borders-and-immigration>

FRA (Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra) (2015), *Child-friendly justice – Perspectives and experiences of professionals on children’s participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States*, Liuksemburgas, Leidinių biuras, <https://fra.europa.eu/en/publication/2015/child-friendly-justice-perspectives-and-experiences-professionals-childrens> ir <https://fra.europa.eu/en/publication/2017/child-friendly-justice-perspectives-and-experiences-children-and-professionals>

FRA (Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra) (2015), *Guardianship systems for children deprived of parental care in the European Union*, Liuksemburgas, Leidinių biuras, <https://fra.europa.eu/en/publication/2015/guardianship-children-deprived-parental-care>

FRA (Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra) (2015), *Mapping child protection systems in the EU*, <https://fra.europa.eu/en/publication/2015/mapping-child-protection-systems-eu>

FRA (Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra) (2017), *Child-friendly justice – Perspectives and experiences of children involved in judicial proceedings as victims, witnesses or parties in nine EU Member States*, Liuksemburgas, Leidinių biuras, <https://fra.europa.eu/en/publication/2017/child-friendly-justice-childrens-view>

FRA (Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra) (2017), *Vaiko interesus atitinkantis teisingumas. Kontrolinis sąrašas specialistams*, Liuksemburgas, Leidinių biuras, <https://fra.europa.eu/en/publication/2018/child-friendly-justice-checklist-professionals>

FRA (Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra) (2018), *Handbook on European data protection law – 2018 edition*, Liuksemburgas, Leidinių biuras, <https://fra.europa.eu/en/publication/2018/handbook-european-data-protection-law>

FRA (Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra) (2018), *Preventing unlawful profiling today and in the future: a guide*, Liuksemburgas, Leidinių biuras, <https://fra.europa.eu/en/publication/2018/prevent-unlawful-profiling>

Frontex (Europos operatyvaus bendradarbiavimo prie Europos Sąjungos valstybių narių išorės sienų valdymo agentūra) (2015), *VEGA vadovas. Vaikai oro uostuose: keliaujantiems vaikams kylanti rizika. Sienos apsaugos pareigūnams skirtos gairės*, Varšuva, Lenkija, Frontex, https://frontex.europa.eu/assets/Publications/General/VEGA_children/LT.pdf

Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencija (HCCH) (2005), *Guide to good practice under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction, Part III – Preventive measures*, Bristol, Jungtinė Karalystė, Jordan Publishing, <https://www.hcch.net/en/publications-and-studies/details4/?pid=3639>

Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencija (HCCH) (2014), *1996 m. Hagos konvencijos dėl vaikų apsaugos praktinis vadovas*, HCCH Publications, <https://www.hcch.net/en/publications-and-studies/details4/?pid=6096&dtid=3>

Invernizzi Antonella in collaboration with ARSIS (2011), *Vulnerability to exploitation and trafficking of Bulgarian children and adolescents in Greece: A case study of street-based survival strategies in Thessaloniki*, MARIO Project, ARSIS Thessaloniki, <https://resourcecentre.savethechildren.net/publishers/mario-project>

Jungtinių Tautų narkotikų kontrolės ir nusikalstamumo prevencijos biuras (UNODC) (2009), *Anti-human trafficking manual for criminal justice practitioners*, UNODC, <http://www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking/2009/anti-human-trafficking-manual.html>

Jungtinių Tautų vaikų fondas (UNICEF) (2004), *Let's talk – Developing effective communication with child victims of abuse and human trafficking*, Priština, Kosovas, Unicef, http://www.childtrafficking.org/cgi-bin/ct/main.sql?ID=1326&file=view_document.sql&TITLE=-1&AUTHOR=-1&THESAURO=-1&ORGANIZATION=-1&TYPE_DOC=-1&TOPIC=-1&GEOG=-1&YEAR=-1&LISTA=No&COUNTRY=-1&FULL_DETAIL=Yes

Kovos su prekyba žmonėmis ekspertų grupė (GRETA), *Report on the implementation of the Convention on Action against Trafficking in Human Beings*, <https://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/general-reports>

ODIHR (ESBO Demokratiškos institucijų ir žmogaus teisių biuras) (2014), *Guiding principles on human rights in the return of trafficked persons*, Varšuva, Lenkija, ODIHR, <https://www.osce.org/odihr/124268>

Promise 2 (2017–2019), European Barnahus Movement; jei norite sužinoti daugiau, žr. <https://www.childrenatrisk.eu/promise/>

Save the Children (2016), *Young invisible enslaved: The child victims at the heart of trafficking and exploitation in Italy*, Save the Children Italija, <https://resourcecentre.savethechildren.net/library/young-invisible-enslaved-child-victims-heart-trafficking-and-exploitation-italy>

Tarptautinis vaiko teisių tinklas (CRIN), *Minimum Ages of Criminal Responsibility in Europe*, <https://archive.crin.org/en/home/ages/europe>

Terre des Hommes (2015), *Entrusted children: A study on the legal requirements and procedures concerning the exit and re-entry of Romanian minors in the context of human trafficking: the role of Public Notaries*, <http://tdh-europe.org/library/entrusted-children/7233>

TMO (Tarptautinė migracijos organizacija) (2017), *Enhancing the Safety and Sustainability of the Return and Reintegration of Victims of Trafficking*, <https://publications.iom.int/books/enhancing-safety-and-sustainability-return-and-reintegration-victims-trafficking>

TMO (Tarptautinė migracijos organizacija) (2017), *IOM, EU Aid Victims of Human Trafficking through New Online Platform*, pranešimas spaudai, 2017 m. gruodžio 4 d., https://ec.europa.eu/anti-trafficking/eu-policy/transnational-referral-mechanism-model---trm_en

UNICEF (2006), *Reference guide on protecting the rights of child victims of trafficking in Europe*, <https://www.refworld.org/docid/49997af7d.html>

UNICEF, Jungtinių Tautų vyriausiasis pabėgėlių reikalų komisaras (UNHCR) (2014), *Safe and sound: what States can do to ensure respect for the best interests of unaccompanied and separated children in Europe*, UNHCR, <https://www.refworld.org/docid/5423da264.html>

3 priedas. Kontaktų sąrašas

Organizacija / tinklas	Interneto svetainė
Nacionalinio lygmens įstaigos	
Pagal reglamentą „Briuselis IIa“ įsteigtos centrinės institucijos	e. teisingumo portalas
Pagal Hagos vaikų apsaugos konvencijas įsteigtos centrinės institucijos	Hagos kontaktai
Nacionaliniai pranešėjai arba lygiaverčiai mechanizmai kovos su prekyba žmonėmis srityje	Nacionalinių pranešėjų kontaktai
Pilietinės visuomenės kovos su prekyba žmonėmis platforma	Pilietinės visuomenės platforma
Susijusios ES agentūros	
Europol – Europos Sąjungos teisėsaugos bendradarbiavimo agentūra	Kontaktai teisėsaugos tarnyboms
Eurojustas – Europos Sąjungos teismo bendradarbiavimo padalinys	Kontaktai specialistams
CEPOL – Europos Sąjungos teisėsaugos mokymo agentūra	CEPOL

4 priedas. Veiksmų, kurių turėtų imtis atsakingosios institucijos, apžvalga

Įstaiga	Galimi veiksmai
Policija	Nustatyti vaiką, kuriam reikalinga apsauga Nustatyti tapatybę Atlikti rizikos vertinimą Imtis priemonių vaikui apsaugoti Atlikti tyrimą ir inicijuoti teisinį procesą Nukreipti vaiką vaiko apsaugos tarnyboms, įskaitant nuo prekybos žmonėmis nukentėjusių asmenų apsaugos tarnybas Teikti vaikui informaciją Išklaudyti vaiką ir atsižvelgti į jo nuomonę
Sienos apsaugos pareigūnai	Nustatyti vaiką, kuriam reikalinga apsauga Nukreipti vaiką vaiko apsaugos tarnyboms, įskaitant nuo prekybos žmonėmis nukentėjusių asmenų apsaugos tarnybas Teikti vaikui informaciją Išklaudyti vaiką ir atsižvelgti į jo nuomonę
Vaiko apsaugos / socialinės tarnybos	Nustatyti vaiką, kuriam reikalinga apsauga Pradėti ir vesti individualaus atvejo bylą Suteikti neatidėliotiną pagalbą ir apsaugą Nukreipti prekybos žmonėmis auka tapusį vaiką atsakingai įstaigai, įskaitant nacionalinius nukreipimo mechanizmus, jei vaikas yra prekybos žmonėmis auka Paskirti laikiną globėją Įvertinti vaiko interesus Teikti vaikui informaciją Išklaudyti vaiką ir atsižvelgti į jo nuomonę Surasti šeimą ir įvertinti šeimos padėtį Įgyvendinus ilgalaikį sprendimą, vykdyti vaiko gerovės stebėseną
Globėjas	Atlikti pagrindinio asmens ryšiams funkciją Vykdyti vaiko gerovės stebėseną Atstovauti vaikui Ginti vaiko interesus Teikti vaikui informaciją Išklaudyti vaiką ir atsižvelgti į jo nuomonę
Teisminės institucijos	Paskirti globėją ir pasirūpinti, kad vaikas turėtų teisinį atstovą Vykdyti teisinius procesus (civilinius, administracinius, baudžiamuosius) Nustatyti jurisdikciją Palaikyti ryšį su teismu kitoje (-ose) valstybėje (-ėse) narėje (-ėse) Išklaudyti vaiką ir atsižvelgti į jo nuomonę
Pagal reglamentą „Briuselis IIa“ įsteigtos centrinės institucijos	Koordinuoti komunikaciją individualių atvejų klausimais tarp įvairių ES valstybių narių, jei to prašoma, reglamento taikymo srityje Tarpininkauti teismams arba padėti jiems palaikyti ryšį Socialinėms arba vaiko apsaugos tarnyboms perduoti prašymus dėl socialinių ataskaitų apie bendrą vaiko padėtį Teikti informaciją tėvams

Be tėvų priežiūros likę vaikai, rasti ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje

Įstaiga	Galimi veiksmai
Konsulinės institucijos	Padėti laisvės netekusiui vaikui Tarpininkauti ES valstybėms narėms Tvarkyti kelionės formalumus Teikti vaikui informaciją Išklausti vaiką ir atsižvelgti į jo nuomonę

Kaip susisiekti su ES

Asmeniškai

Visoje Europos Sąjungoje yra šimtai *Europe Direct* informacijos centrų. Artimiausio centro adresą rasite svetainėje https://europa.eu/european-union/contact_lt

Telefonu arba el. paštu

Europe Direct tarnyba atsakys į jūsų klausimus apie Europos Sąjungą. Su šia tarnyba galite susisiekti:

- nemokamu numeriu 00 800 6 7 8 9 10 11 (kai kurie operatoriai už šiuos skambučius gali imti mokesťį),
- šiuo standartiniu numeriu: +32 22999696 arba
- elektroniniu paštu svetainėje https://europa.eu/european-union/contact_lt

Kaip rasti informacijos apie ES

Internetas

Informacijos apie Europos Sąjungą visomis oficialiosiomis ES kalbomis galima rasti svetainėje *Europa* (https://europa.eu/european-union/index_lt)

ES leidiniai

Nemokamų ir mokamų ES leidinių galite atsisiųsti arba užsisakyti <https://publications.europa.eu/lt/publications>. Jeigu jums reikia daugiau nemokamų leidinių egzempliorių, kreipkitės į *Europe Direct* arba į vietos informacijos centrą (žr. https://europa.eu/european-union/contact_lt)

ES teisė ir susiję dokumentai

Norėdami susipažinti su ES teisine informacija, įskaitant visus ES teisės aktus nuo 1952 m. visomis oficialiosiomis kalbomis, apsilankykite svetainėje *EUR-Lex* (<http://eur-lex.europa.eu>)

ES atvirieji duomenys

ES atvirųjų duomenų portale (<http://data.europa.eu/euodp/lt>) galima susipažinti su ES duomenų rinkiniais. Duomenis galima nemokamai parsisiųsti ir pakartotinai naudoti tiek komerciniais, tiek nekomerciniais tikslais.

Vadovo „Be tėvų priežiūros likę vaikai, rasti ne savo gyvenamojoje ES valstybėje narėje“ tikslas – sustiprinti visų vaiko apsauga besirūpinančių subjektų atsaką. Apsaugoti tokius mergaites ir berniukus nepaprastai svarbu. Tai yra ES valstybių narių prievolė, įtvirtinta tiek tarptautinėje, tiek Europos teisinėje sistemoje. Įgyvendinant veiksmus, numatytus *2017 m. komunikate dėl ES veiksmų stiprinimo kovojant su prekyba žmonėmis*, šiame vadove daugiausia dėmesio skiriama prekybos žmonėmis aukomis tapusiems ir rizikos grupei priklausantiems vaikams ir atsižvelgiama į vyraujančius modelius bei su jais susijusią šiai nusikalstamai veikai būdingą lyčių specifiką.

Šiame vadove pateikiamas 10-ies veiksmų planas su praktiniais patarimais, kaip identifikuoti, nukreipti ir paremti vaikus, ir plačiau paaiškinama, kaip įgyvendinti tokius principus kaip vaiko teisė būti išklaulytam, ir užtikrinti, kad ieškant ilgalaikio sprendimo būtų atsižvelgiama į vaiko interesus. Vadove pateikiama praktinės informacijos siekiant stiprinti nacionalinį ir tarpvalstybinį bendradarbiavimą Europos Sąjungoje ir supažindinama su atitinkamų ES agentūrų teikiama pagalba, atkreipiant dėmesį ir į nebaudžiamumą, dėl kurio prekyba vaikais tarpsta dar labiau. Šis vadovas gali būti naudingas specialistams, kaip antai teisėsaugos ir teisminių institucijų pareigūnams, socialiniams darbuotojams, sveikatos priežiūros specialistams, vaiko apsaugos pareigūnams, globėjams, teisėjams, teisininkams ir pagal reglamentą „Briuselis IIa“ įsteigtų centrinių institucijų darbuotojams, taip pat institucijoms, atsakingoms už procedūrų ir protokolų nustatymą. Jei ES viduje bus glaudžiau bendradarbiaujama, o visi susiję subjektai laikysis pagarba žmogaus teisėms pagrįsto požiūrio, visų be tėvų priežiūros likusių vaikų, įskaitant prekybos žmonėmis aukomis tapusius vaikus, apsauga bus tvirtesnė, o prevencijos pastangos – veiksmingesnės.